

Romanssi, satiiri vai yhteiskunnallinen kannanotto?

Virpi Hämeen-Anttilan *Suden vuosi* 2000-luvun suomalaisena yliopistoromaanina

Eija Fabritius

kirjallisuuden pro gradu -tutkielma

Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Jyväskylän yliopisto

2013

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Eija Fabritius	
Työn nimi – Title Romanssi, satiiri vai yhteiskunnallinen kannanotto? Virpi Hämeen-Anttilan Suden vuosi 2000-luvun suomalaisena yliopistoromaanina	
Oppiaine – Subject kirjallisuus	Työn laji – Level pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year kesäkuu 2013	Sivumäärä – Number of pages 81
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Kaunokirjallinen fiktio perustuu usein todelliseen maailmaan ja todellisiin ihmisiin. Lukijat etsivät kirjallisuudesta kiinnekohtaa todellisuuteen ja käyttävät kirjallisuutta oman maailmankuvansa hahmottamiseen, tavalla tai toisella. Lukija myös usein olettaa, että kaunokirjallisuudesta saatu kuva vastaa todellisuutta. Lukija muodostaa tulkintansa hyödyntäen omaa eri lähteistä saatua kompetenssiaan, käyttäen esimerkiksi lajitietouttaan luokittelemalla tekstin tiettyyn lajiin kuuluvaksi.</p> <p>Tämän tutkielman lähtökohtana oli tarkastella yliopistoyhteisön ilmenemistä kaunokirjallisuudessa, nimenomaan suomalaisissa romaaneissa ja suomalaisessa kontekstissa. Kyseistä ilmiötä tarkastellaan tässä tutkimuksessa kirjallisuuden lajiteorian avulla, jonka vuoksi työssä käydään lyhyesti läpi lajiteoreettista keskustelua. Tämän tutkielman pääpaino on nimenomaan tietyn genren, yliopistoromaanin, tarkastelussa. Tarkastelun apuna käytettiin yhtä suomalaista yliopistoromaania, Virpi Hämeen-Anttilan vuonna 2003 ilmestynyttä <i>Suden vuotta</i>. Romanin avulla pyrittiin löytämään kuva siitä, miten yliopistoromaani Suomessa ilmenee ja mitä se suomalaisesta yliopistoinstituutiosta kertoo. Tätä genren kautta muodostuvaa kuvaa on verrattu niin suomalaisissa yliopistoissa ja yliopistoista tehtyihin tutkimuksiin sekä erilaisiin kirjallisuuden lajiteoreettisiin tutkimuksiin. Tarkastelua on tuettu tutustumalla kotimaisiin ja englanninkielisiin yliopistoromaaneihin. Lajiteoreettinen tarkastelu onkin enemmän pohjavire ja automatisaatio, jossa genrellä on voimakas välineellinen arvo. Esimerkkiteosta käsitellään enemmän sisällön analyysin avulla kuin tekstianalyysinä. Kirjallisuuden lajit hyödyntävät useamman lajin piirteitä, eikä yliopistoromaani tee tässä suhteessa poikkeusta.</p> <p>Yliopistoromaaneissa on nähtävissä piirteitä moraliteeteista, romansseista, kehityskertomuksista ja satiireista. Yliopistoympäristöön sijoittuvia tai yliopistolaisista kertovaa kaunokirjallisuutta on löydettävissä yhä enenevässä määrin, mutta kaikki niistä eivät kuitenkaan ole luokiteltavissa yliopistoromaaneiksi. Luokittelussa merkitsevää onkin piirteiden hallitsevuus tai kokonaiskombinaatio. Se mihin genreen teos luetaan tai mistä piirteet noudetaan, on sekä yksityinen, että yleinen valinta, eikä tarkkoja rajoja voi antaa. Periaatteessa kaikkea voi lukea minä tahansa. Yliopistoromaaneissa on usein nostettu esiin mm. valta-, tasa-arvo- tai yhteiskunnallisia ilmiöitä, kuten esimerkiksi sosiaaliluokkien väliset suhteet tai työelämän ilmiöt. Suomalaiset yliopistoromaanit, kuten <i>Suden vuosi</i> sisältävät riittävästi piirteitä yliopistoromaani-tulkintaa silmällä pitäen, mutta siitä löytyy myös muille genreille tyypillisiä piirteitä. Romanin lukeminen yliopistoromaanina tuo esiin romanssin alta myös yhteiskuntakriittiset ja satiiriset ainekset. Tätä työtä varten luetuissa suomalaisissa romaaneissa on nähtävissä yliopistoromaani-genren hyödyntämistä kaikkine ulottuvuuksineen, vaikka yliopistoromaani-genre ei vielä olekaan Suomessa perinne tai sitä ei kenties tietoisesti hyödynnetä. Yliopisto on kuitenkin ympäristönä yhä useamman kirjailijan taustamiljöön kokonaan tai osittain. Genretietoisuus ja lisääntynyt akateemisuus yleisön keskuudessa lisää tulkintamahdollisuuksia lukijoille. Tietoisuus yliopistoromaanista genrenä on vielä vähäistä, johon tämä tutkimus voi olla omalta osaltaan avuksi.</p>	
Asiasanat – Keywords kaunokirjallisuus; romaanit; genreteoria; genret; yliopistot; yliopistoromaani; Hämeen-Anttila, Virpi	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	MITÄ HYÖTYÄ GENRESTÄ? – KIRJALLISUUDEN LAJITEORIAA.....	10
2.1	Laji ja alalaji	11
2.2	Genre kirjoittamisen ja tulkinnan välineenä	13
3	YLIOPISTO ROMAANISSA – YLIOPISTOROMAANI.....	19
3.1	Yliopisto instituutiona	19
3.2	Yliopistoromaani, akateeminen romaani	22
3.2.1	Yliopistoromaanin historiallista taustaa.....	24
3.2.2	Yliopistoromaanin piirteitä.....	29
4	SUOMALAINEN YLIOPISTOROMAANI – Esimerkkinä Suden vuosi	36
4.1	Yliopistoromaani moraliteettina	38
4.2	Yliopistoromaani satiirina – huumoria vai pilkkaa?	43
4.3	Yliopistoromaani romanssina – romanttiset ja eroottiset teemat yliopistoromaanissa	47
4.4	Yliopistoromaani valta-analyysin kehyksenä?.....	53
4.5	Sukupuoliroolit ja marginalisaatio yliopistoromaanissa	57
4.6	Yliopistoromaani yhteiskuntapoliittiseen keskusteluun osallistumassa: yhteiskuntakritiikkiä(kö)?	64
5	PÄÄTÄNTÖ.....	73
6	KIRJALLISUUS.....	78

1 JOHDANTO

Yliopisto toimintaympäristönä on oma yhteisönsä yhteiskunnan sisällä. Yliopistossa arvot ja periaatteet voivat erota valtavirrasta, ja monesti sitä ympäröi mystisyyden ilmapiiri. Yliopistoista ja yliopistolaisista kerrotaan monenlaisia villedäkin tarinoita ja kuva yhteisöstä on varmasti erilainen sisältäpäin kuin täysin ulkopuolisin silmin katsottuna. Akateeminen koulutus on kuitenkin lisääntynyt tasaisesti ja koskettaa nykyisin suurta osaa yhteiskunnasta ja sen jäsenistä, sillä jo noin kolmasosa 25–64-vuotiaista väestöstä on akateemisesti koulutettuja (Opetusministeriön [www-sivut](http://www.sivut)). On kuitenkin myös muistettava, etteivät yliopistot ole vain akateemisesti koulutettuja varten ja heidän yksityinen yhteisönsä. Yliopistoissa ja niiden vaikutuspiirissä on laaja joukko ihmisiä suoraan tai välillisesti. Usein yliopisto on sijaintipaikkakuntansa suurimpia työnantajia, eivätkä kaikki työntekijät ole korkeasti koulutettuja. Tiukasti rajaten he eivät siis kuulu akateemiseen yhteisöön, vaikka siihen kuuluvatkin.

Mielenkiintoista kuitenkin on, että usein puhuttaessa yliopistoista tai ”akatemioista”, ajatellaan sen olevan yhtä kuin professorit, opettaja-tutkijat ja opiskelijat. Tämä olikin yksi innoittaja ryhtyä pohtimaan yliopistoyhteisön näkymistä ja ilmenemistä suomalaisessa kaunokirjallisuudessa. Hyväksi lähtökohdaksi tuntui lähteä tarkastelemaan ilmiötä kirjallisuuden lajiteorian kautta, sillä genrekartastosta löytyy sellainen alalaji kuin yliopistoromaani. Yliopistoromaani on verrattain tuntematon genre, niin minulle kuin monelle muullekin, jopa yliopistolaisten keskuudessa. Jollaiseksi itsekin lukeudun akateemisen koulutuksen saajana ja yliopiston työntekijänä. Eräällä tavalla kysymys on varmaankin myös oman identiteetin tarkastelusta osana yliopistoyhteisöä. Erityisesti kysymys on siis siitä, kuinka yliopistoromaani suomalaisessa kontekstissa ilmenee ja näkyy ja onko suomalaisessa kirjallisuudessa itse asiassa löydettävissä yliopistoromaania genren varsinaisessa mielessä.

Olemme tottuneet lukemaan ja tulkitsemaan kirjallisuutta oman aikakautemme ja arvojen ja asenteiden kautta. Kyse on kiinnostuksen löytämisestä todellisuuteen ja samaistumisesta, olipa kirjallisuuden tai taiteen laji mikä hyvänsä. Toisin sanoen hahmotamme omaa maailmaamme ja suhdetta muihin kirjallisuuden avulla. Yksi apuväline kirjallisuuden tulkintaan ja sitä kautta maailman hahmottamiseen on käyttää avuksi

luokittelua eli genrejä. Kirjallisuuden lajit eli genret voivat näyttäytyä säätelevinä järjestelminä jotka auttavat hajanaisia ryhmittymiä integroitumaan yhtenäiseksi sosiaaliseksi kudokseksi (Altman 1999/2002, 257). Teos ja teksti genren sisällä osallistuvat siis tähän määrittämiseen omalla olemassa olollaan, onhan kirjallisuus myös aina samalla ajankuvaus. Tai kuten John Frow genren merkityksestä ilmaisee: "se on keskeistä inhimilliselle merkityksenmuodostukselle sekä niistä johtuville sosiaalisille kamppailuille" (Frow 2006, 10 suom. E.F.).

Koska kirjallisuus siis peilaa todellisuutta ja vaikuttaa ihmisten merkitysten muodostamiseen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen ja välillisesti ajatellen myös päätöksentekoon, on mielestäni mielenkiintoista selvittää, onko jollain tietyllä ominaisuudella tai piirteellä merkitystä ihmisille. Millainen mielikuva ihmiselle muodostuu jostain tietyistä asiasta kirjallisuuden perusteella? Tämä on tietysti täysin subjektiivinen kokemus, jota on vaikea mitata muilla kuin käyttäjäkyselyillä. Yksi mahdollisuus on lähteä tarkastelemaan tiettyä kirjallisuuslajia sen tiettyjen edustajien kautta. Olen itse tehnyt pitkän työuran yliopistolla hallintohenkilöstöön kuuluvana, joten olen luonnollisesti kiinnostunut nimenomaan siitä, millaisen mielikuvan yliopistoista saa romaaneja lukemalla. Onko löydettävissä joitakin yhteisiä, juuri yliopistolaitosta yleisesti koskevia piirteitä, ja mitä ne mahdollisesti ovat?

Koska kirjallisuus on aina aikansa kuva ja koska myös kirjallisuuden genret muotoutuvat ajassa, on tietysti myös mielenkiintoinen kysymys genren tai sen kautta luodun kuvan tai tulkintamallin ja yhteiskunnan suhde. Kysehän on tietysti siitä, miten lukijoiden sosiaaliset verkostot muodostuvat ja miten ne vaikuttavat tulkintaan yhtä hyvin kuin miten ne vaikuttavat kirjoittajan käyttämiin välineisiin, kuten genreen ja sen konventioihin? Koska siis kirjallisuuden hahmottamisessa ja sitä kautta sen tulkitsemisessä tärkeää on hahmottaa sen laji, katson että tällaisenkin ilmiön tarkasteleminen on hyvä aloittaa tarkastelemalla sitä lajiteoreettisesta näkökulmasta. Lajiteoreettista lähestymistapaa voidaan perustella myös sillä monien kirjallisuuden tutkijoiden näkemyksellä, että lajiteoreettisen tutkimuksen tulisi käsitellä yksittäisiä teoksia (ks. esim. Pettersson 2006, 160). Voisi siis ajatella, että näin tämäkin tutkimus osallistuu omalta vaatimattomalta osaltaan lajiteoreettiseen tutkimuskeskusteluun, samalla kun se toimii eräänlaisena johdatuksena paitsi kirjallisuuden lajiteorioiden mahdollisuuksiin myös yliopistoromaaniin genrenä.

Yliopiston tarkasteleminen romaanin kautta lajiteoreettisesti on siinäkin mielessä perusteltua, että kirjallisuuden lajientästä löytyy todellakin sellainen alalaji kuin yliopistoromaani (campus novel). Yliopistoromaani (tai akateeminen romaani) on omana kirjallisuuden lajinaan verrattain nuori. Sen katsotaan kehittyneen vasta 1950-luvulla anglosaksisessa maailmassa (Hosiaisuus 2003, 1032). On kuitenkin luultavaa, että yliopistoromaanin juuret ovat kuitenkin syvemmällä historiassa muiden genrejen sisällä. Onhan jo antiikin ajoista lähtien oppineisuutta arvosteltu (vrt. menippolaisen satiirin perinne) ja yliopistolaitos jossain muodossa on ollut olemassa jo keskiajalta lähtien.

Lajiteoreettisia suuntauksia on useita ja ne muuttuvat ajan saatossa siinä missä muutkin kirjallisuuden tutkimuksen teoriat. Lajiteoria ei ole vain kirjallisuustieteiden asia, vaan on syytä huomioida niin kielitieteilijöiden kuin kulttuurintutkijoiden tekemä tutkimus. Olen itse taipuvainen yhtymään eniten semanttiseen lajiteorian näkemyksiin kuin myös kulttuurintutkimuksen suuntaan kallistuvien teorioiden suuntaan. Parhaiten olen tutustunut Rick Altmanin semanttis-syntaktis-pragmaattiseen näkökulmaan sekä John Frownin näkemyksiin. Yhteistä näille teorioille on niiden vastaanottajille antama painoarvo – vähätteleättä genren arvoa ja merkitystä kirjoittajalle. Tarkoitukseni on tarkastella yliopistoromaania genrenä nimenomaan suomalaisessa kontekstissa, ja tähän tarkasteluun käytän apuna yhtä suomalaista 2000-luvulla ilmestynyttä (yliopisto)romaania.

Lajiteoreettisessa mielessä on tärkeää pohtia genren merkitystä lukijalle ja miten se auttaa muodostamaan mielikuvia ja millaisia mielikuvia se mahdollisesti tässä yhdessä lukijassa saa aikaan. Mahdollisesti tämä tarkastelu voi avata jollekulle muullekin ajatuksia niin genren kuin kyseisten romaanienkin lukukokemukseen ja tulkintaan. Tärkeää on tietysti myös tarkastella genren mahdollisuuksia tekijän kannalta. On myös syytä pohtia lajin määrittämiseen tarvittavia elementtejä tai lajin määrittämisen problematiikkaa yleisellä tasolla. Kovin syvälliseen tarkasteluun en kuitenkaan tässä työssä mene, sillä lajiteorioiden perusteellinen käsittely vie fokuksen toisaalle, tarkoitus on nimenomaan käyttää lajiteoreettista tarkastelua välineenä genren tapaan, jolloin se kulkee mukana ikään kuin huomaamatta ja korostamatta. Vaikka kyseessä onkin tietyn genren tarkastelu.

Suomalaisen yliopistoromaanin tarkasteluun käytän Virpi Hämeen-Anttilan vuonna 2003 ilmestynyttä romaania *Suden vuosi*. Olen tutustunut myös muihin, sekä suomalaisiin että brittiläisiin ja amerikkalaisiin yliopistoromaaneihin, joita käytän tarvittaessa tukemaan

analyysiani. On syytä muistaa, että mikään teos ei kuulu vain yhteen lajiin, vaan sitä on mahdollista tarkastella useamman lajin konventioiden kautta (ks. esim. Nieminen 1996, 44; Frow 2006, 114). Tämän vuoksi yliopistoromaania on syytä tarkastella myös muutaman, sinänsä oman genrensä muodostaman ominaisuuden tai konvention kautta. Virpi Hämeen-Anttila on itse akateemisen yhteisön kasvatti ja sen jäsen, joten voi olettaa hänen kuvauksensa yliopistosta olevan kokemusperäinen ja siten todenmukainen (tai ainakin lähellä sitä).

Hyvin usein yliopistoromaanin kirjoittaja onkin akateemisen yhteisön jäsen, tavalla tai toisella. On sinänsä varmaan eduksi, että satirisoimansa ympäristö ja elämäntapa on syytä tuntea, mutten pidä akateemista koulutusta tai yliopistolaisuutta ehtona yliopistoromaanin kirjoittamiselle. Mielestäni yliopistoromaanin voisi täysin hyvin kirjoittaa myös yliopiston muuhun henkilökuntaan kuuluva tai jopa opiskelija. Yliopistoympäristöön sijoittuneita romaaneja ovat myös kirjoittaneet muut kuin yhteisön jäsenet, jolloin näkökulma varmasti poikkeaa yliopiston sisällä toimivien näkemyksistä. Esimerkiksi käy Joel Kuortin mainitsema U.W. Walakorven *Lennart Höök: Helsinkiläisromaanin*, jonka kirjoittaja Walakorpi ei ollut itse opiskellut yliopistossa (Kuortti 2013, 115–118). Vaikka autenttisuus tai todentuntuisuus on varmasti suurempi silloin kun ympäristön tuntee, voi ulkopuolisuus tuoda asiaan tervetullutta vaihtelua ja uutta näkemystä. Tällöin voisi kenties pohtia myös yliopistojen ja ympäröivän yhteiskunnan suhdetta eri tavoin.

Kotimaisen kirjallisuuden käyttöä tässä yhteydessä perustelen mm. sillä, että oma mielenkiintoni on nimenomaan suomalaisen yliopiston ilmeneminen romaaneissa ja oma kontekstini viittaa nimenomaan suomalaisen yliopisto-instituution tuntemukseen. Olen siis suomalaisen yliopiston eräänlainen sisäpiiriläinen, joskaan en täysivaltainen jäsen koska en kuulu opettajakuntaan. Suomalaista yliopistoromaania tai yliopistokuvauksia kaunokirjallisuudessa koskevia tutkimuksia en löytänyt kirjastonkaan avustuksella. Yksi tällainen on kuitenkin juuri ilmestynyt Joel Kuortin teos *”Yliopistoon! Kaunokirjallisia kuvauksia akateemisesta maailmasta”* (2013).

Kuortti on kirjannut kaunokirjallisia kuvauksia akateemisesta maailmasta pitkältä historialliselta ajalta, ja monia niistä voidaan pitää omalla tavallaan yliopistoromaanin edeltäjinä. Kuortti mm. käyttää termiä ”ylioppilasromaanin”, johon en törmännyt taustakirjallisuutta tutkiessani. Kyse ei olekaan täysin samasta asiasta. Eron voisi tiivistää

siten, että yliopistoromaani kertoo yliopistosta kokonaisuutena, niin opettajan kuin opiskelijankin näkökulmasta (hallintoväen näkökulma usein puuttuu!) ja se hyödyntää useita eri elementtejä ja ulottuvuuksia. Ylioppilasromaani taas on kertomus ylioppilaiden (opiskelijoiden) elämästä tai arjesta. Yliopisto tai yliopistolaiset voivat olla aiheena tai pää- tai sivuosassa moneenkin eri genreen kuuluvissa romaaneissa, mutta virallisia genrejä ne eivät ole, enemmänkin määreitä, kuten yliopistodekkari (esim. Kuortti 2013, 200).

Löytämäni tutkimus yliopistoromaanista genrenä on pääosin englanninkielistä ja kohdistuu englanninkielisen yliopistoromaanin tutkimukseen. Tämän vuoksi halusin tarkastella nimenomaan yliopistoromaani-genreä sekä sen ilmenemistä suomalaisessa kaunokirjallisuudessa ja nimenomaan romaaneissa. Sinällään vertailu englanninkielisten maiden perinteisten yliopistoromaanien ja suomalaisten yliopistoromaaneiksi luokiteltavien romaanien välillä olisi mielenkiintoista, mutta se vaatisi tuekseen tarkasteltavien maiden yliopistolaitosten vertailun. Tähän työhön se on liian suuri urakka. Myös tämän seikan vuoksi on järkevää rajata tämä tarkastelu vain suomalaisiin romaaneihin ja suomalaiseen yliopisto-insituutioon. Esimerkkinä käytän tätä yhtä romaania, joka mielestäni kenties parhaiten tuo esille yliopistoromaanin eri puolia. Laajempi tarkastelu jääköön myöhemmäksi.

Koska työni pääpaino on nimenomaisesti tietyn genren tarkastelussa tietyn romaanin avulla, käyn hieman läpi ja esittelen kirjallisuuden lajiteorian näkemyksiä luvussa 2. Tässä työssä esitellyt teoriat eivät ole koko totuus aiheesta, vaan ovat niitä jotka itsestäni tuntuvat läheisimmille ja omimmille. Tarkoitus on antaa asiaan perehtymättömille kuitenkin yleiskatsaus genrestä kirjallisuuden lukemisen ja tekemisen välineenä. Luvussa 3 pyrin pohjustamaan yliopisto-instituution käsitettä sekä tuomaan esiin yliopistoromaania genrenä, sen tyypillisiä piirteitä sekä sen historiallista taustaa.

Luvussa 4 pyrin tuomaan esille suomalaista yliopistoromaania yliopistoromaanin eri ulottuvuuksien avulla ja käyttäen esimerkkinä Virpi Hämeen-Anttilan vuonna 2003 julkaistua romaania *Suden vuosi*. Yliopistoromaani hyödyntää ja siinä on nähtävissä monia muitakin genrejä ja sinällään se vahvistaa genreteorioiden näkemykset lajien ameebamaisesta luonteesta. Samalla tuodaan esiin se, millaisena yliopistoyhteisö ja yliopistolaisuus näyttäytyy suomalaisessa yliopistoromaanissa. Pääasiallisesti tarkastellaan em. romaania, mutta sivutaan myös muutamaa muuta romaania, jotka myös voitaisiin luokitella

yliopistoromaaniksi – ainakin laajasti katsoen. Lopuksi toivottavasti onnistun kokoamaan yliopistoromaanin ulottuvuudet genrenä siten, että lukijalla on tämän työn lukemisen jälkeen jonkinlainen käsitys niin kirjallisuuden lajeista, niiden käyttömahdollisuuksista kuin yliopistoromaanista genrenä. Ja kenties myös siitä, millainen kuva suomalaisesta yliopistoyhteisöstä näyttäytyy suomalaisen romaanin kautta.

2 MITÄ HYÖTYÄ GENRESTÄ? – KIRJALLISUUDEN LAJITEORIAA

Kirjallisuuden lajien tutkiminen laajenee ja monimuotoistuu sitä mukaa kuin genren käyttö laajenee. Genre on käsitteenä tuttu ja tärkeä niin kielen, viestinnän, taiteen kuin kulttuurinkin tutkimuksessa. Lajittelu tai lajiteoreettinen tarkastelu on siis käyttökelpoinen väline tutkia kirjallisuutta, muiden muassa. Tässä luvussa pyrin taustoittamaan hieman genren merkitystä ja suhdetta merkityksenmuodostamiselle keskittymällä nimenomaan vastaanottajan (lukijan) ja kirjoittajan näkökulmiin. Genreteoreettisessa tarkastelussa on tietysti myös muita ulottuvuuksia, kuten kustannustoiminta, erilaiset arvioijat ja kanonisoijat sekä opetuksellinen ja kasvatuksellinen ulottuvuus. Tavallaan tietysti tämä liittyy aina vastaanottoon, mutta en tarkastele näitä ulottuvuuksia yksityiskohtaisesti.

On kuitenkin huomattava, että lajitutkimuksessa yleistyksen eivät ole kovinkaan käyttökelpoisia, vaan paremminkin olisi hyvä keskittyä kirjallisuuden yksityiskohtaiseen analyysiin. Kyse on myös pitkälti jokaisen tutkijan tai tulkitseijan näkemyksestä kirjallisten lajien synnystä ja muuntumisesta (Pettersson 2006, 154.) Voisi siis sanoa, että lajiteoreettinen tarkastelu on yhtä ameebomainen kuin sen tutkimuskohde – vain yhtä teoriaa on vaikea käyttää. Aivan kuten genrekin, ne perustuvat toistoille ja eroille (vrt. perheyhtäläisyyksien malli: Fowler 1982, 41).

Tässä työssä nojaudun eniten australialaisen John Frown genrenäkemykseen, joka perustuu Alastair Fowlerin lajiteoriaan painottaen vastaanottoa. Koska vain yhtä teoriaa on vaikea noudattaa näkökulman supistumatta, olen tarkastelussani yrittänyt muodostaa omaa synteesiäni niistä genreteorioista, jotka tuntuvat itsestäni järkeviltä tai jotka eniten vastaavat omia ajatuksiani genren merkityksestä ja käytöstä. Olen taipuvainen yhtymään monin paikoin kulttuurintutkija Rick Altmanin semanttis-syntaktis-pragmaattiseen näkemykseen sekä semioottiseen lajiteoriaan sen vastaanottajaa korostavan luonteen vuoksi. Yhteistä näille eniten käyttämilleni teorioille on siis vastaanottajan tai lukijan korostaminen niin merkityksenantoprosessissa kuin myös genren muovaajana. Kirjoittamisen opiskelijana en myöskään halua unohtaa kirjailijan merkitystä näissä prosesseissa, vaan koen ne yhtä tärkeiksi kuin lukijan. Kyse on tekijän, lukijan ja ympäröivän yhteisön suhteesta. Ei tule liioin unohtaa yhteiskunnallisia ja sosiaalisia konventioita ja kulttuurien vaikutuksia, jotka niin ikään vaikuttavat koko merkityksenantoprosessiin, kirjallisuuteen, genremuodostukseen ja niiden käyttöön.

2.1 Laji ja alalaji

Genre on alkuperältään ranskankielinen sana, joka tarkoittaa lajia tai luokkaa. Genrellä tarkoitetaan kirjallisuudessa teoksia, jotka on valittu vähintään yhden yhteisen piirteen perusteella kuuluvaksi samaan ryhmään. Genret voidaan määritellä esimerkiksi aiheen, rakenteen, kielen, tyylin tai kohdeyleisön mukaan. Lajiteorian tehtävänä on luoda kehys, jossa nimilaput todella vastaavat todellisuuden ilmiöitä (Nieminen 1996, 6).

Vanhin ja samalla laajin määrittely on peräisin Aristoteleen runousopista, jonka mukaan kirjallisuus on jaettavissa kolmeen luokkaan: lyriikkaan, proosaan ja draamaan (Hosiaisuusluoma 2003, 271; Chandler 2005, 2). Tämänkaltainen määrittely on kuitenkin varsin epämääräinen ja laeva, ja genre-kenttä on sittemmin varsin eksponentaalisesti laajennut. Merkittävimpiä lajiteoreettisia perusteoksia lienee Alastair Fowlerin 1982 ilmestynyt *Kinds of Literature*, jossa Fowler tekee jaottelun historialliseen lajiin (historical genre, kind), alalajiin (subgenre), tyyliin (mode) ja rakennetyyppiin (constructional type). Tämä jaottelu lienee valtaosan moderneista lajiteorioista tai lähestymistavoista takana.

Lajin määrittäminen ei suinkaan ole helppoa eikä yksinkertaista. Lisäksi se on ilmiönä niin dynaaminen ja muuttuva niin ajassa kuin yksilötasollakin (ks. esim. Altman 1999/2002, 256). Mikään teos ei ilmennä genren kaikkia piirteitä tai se yhdistelee piirteitä useammasta genrestä, toisin sanoen se voi kuulua useampaan genreen yhtä aikaa. Genre perustuukin toistolle ja eroille. Genren määrittämisessä tai genressä on niin laajassa kuin suppeassakin merkityksessä kyse nimenomaan kehystämisestä (Frow 2006, 109). Mutta kuten Nieminen ilmaisee: ”ei ole olemassa mittaria, jolla saataisiin selville milloin riittävä määrä luonteenomaisuuksia on muuttunut, jotta voitaisiin katsoa genren muuttuneen toiseksi”. Täsmällisen murroskohdan määrittäminen ja näyttäminen on mahdotonta (Nieminen 1996, 34.)

Joidenkin käsitysten mukaan jokainen kirjailija tavallaan luo oman lajinsa mm. yhdistelemällä olemassa olevia laji- ja tyylipiirteitä sekä hyödyntäen olemassa olevia rakenteita (ks. esim. Hosiaisuusluoma 2003). Joidenkin lajiteorioiden mukaan avainasemassa genreä määritettäessä on nimenomaan lukija. Puhutaan ”lukijan genrestä” eli siitä lajinimestä, jonka kukin lukija tai joukko tavallisia lukijoita jollekin tekstityypille tai kirjallisuuden joukolle antaa (ks. esim. Nieminen 1996, 19–20.) Sekä kirjoittajalla, että

lukijalla on mahdollisuus rikkoa tai venyttää rajoja ja käyttää eri lajityyppejä ja -piirteitä hyväkseen, tällöin merkityksellistä on, että se on riittävän samankaltainen ollakseen muidenkin hyväksyttävissä kuuluvaksi samaan genreen.

Luokittelu on ihmiselle luonnollista. Luokittelua käytetään ympäristön hahmottamiseen ja sen ymmärtämiseen. Jos esimerkiksi teoreetikot, tutkijat tai kriitikot eivät ole tehneet luokitteluja, lukija tekee sen itse. Ja vaikka valmiiksi kategorisoidut luokat ja lajityypit olisivatkin olemassa, voi jokainen muodostaa oman luokitusjärjestelmänsä tai sijoittaa esimerkiksi kaunokirjallisen teoksen eri luokkaan tai genreen kuin joku toinen. Jokaisella kun on oma paikkansa maailmassa ja oma historiansa johon uutta tietoa sijoitetaan. Genre voi toimia tulkintaa helpottavana "odotushorisonttina" lukijoille (Frow 2006, 69).

Genre toimii siis sekä tekijän että vastaanottajan apuna, mutta myös kirjallisuusinstituution kontrollin keinona. Lajien ja luokkine muodostaminen ja nimeäminen sisältävät yleensä myös arvotuksia korkeammasta ja matalammasta kulttuurista (ks. esim. Frow 2006, 71). Näin ollen genre-luokitukset toimivat kriitikoiden ja kirjallisuuden tutkijoiden apuvälineenä, puhumattakaan kustannustoiminnalle tuotetusta hyödystä. Luokittelun kaupallista merkitystä ei voi sivuuttaa. Tässä työssä kuitenkin keskitytään enemmän juuri peruskäyttäjien, eli lukijoiden (joita tietysti ovat myös määrittävät ja arvottavat tutkijat sekä kriitikot) ja kirjoittajien näkökulmaan. Mutta kuten semioottisessa genreteoriassakin todetaan, kirjoittaja on aina myös lukija, joten voitaisiin ehkä ajatella, että oikeastaan ainoa merkityksellinen tekijä on lukija.

Kuka sitten genrejä määrittääkin, muodostaa se myös itseään ruokkivan kehän. Lajit syntyvät ja muuttuvat lajien sisäisten muutosten mukaan, yhdistettynä erilaisiin ulkoisiin piirteisiin (Pettersson 2006, 156–157). Historiallisesti tarkasteltuna lajit muodostuvat usein jo olemassa olevien lajien yhdistelminä, jotka yleistyessään muodostavat oman lajinsa. Eikä vaikutteiden ja piirteiden lainaaminen tai omaksuminen rajoitu vain kirjallisuuden ja sen tieteellisen tarkastelun piiriin, vaan on huomattava myös eri tieteenalojen välinen vuorovaikutus. Tästä esimerkkinä Bo Pettersson mainitsee tieteiskirjallisuuden syntymisen 1800-luvulla sekä Darwinin vaikutuksen viktoriaanisen ajan englantilaisessa kirjallisuudessa (Pettersson 2006, 158.) Kirjallisuus ja sen lajit eivät missään tapauksessa ole irrallaan

ympäröivästä sosiaalisesta tai yhteiskunnallisesta verkosta (ks. esim. Frow 2006, 128). Tavallaan tässäkin on kyse valtasuhteista.

2.2 Genre kirjoittamisen ja tulkinnan välineenä

Alastair Fowler on todennut (1982, 38), että genrestä on tullut pikemminkin tulkinnan kuin luokittelun apuväline. Lajin tunnistaminen on tulkinnan kannalta olennaista, vaikka emme välttämättä tee lajimääritystä edes tietoisesti (Fowler 1982, 259). Lajiteorioissa suuntaus on käsitellä lajeja jatkuvasti muuttuvina ja monimuotoisempina luokkina entisten kiinteiden ja sulkeisten järjestelmien sijaan (Nieminen 1996, 36).

Genreteorian ja lajien arvo kirjailijalle on esimerkiksi tilan tarjoaminen. Genre voi antaa tukea teokselle, pääsyn geneeriseen repertoaariin (generic repertoire). Kirjailija pystyy halutessaan hyödyntämään lajille ominaisia piirteitä, esimerkiksi tehostaakseen sanomaansa tai helpottamaan omaa työtään. Romanttisen näkemyksen mukaan genret toimivat luovuutta rajoittavina ja pakottavina tekijöinä, mutta genre konventioineen voi kuitenkin toimia tulkintaa ohjaavana, minkä vuoksi sen voi nähdä myös tekijälle hyödylliseksi välineeksi. Tämän seikan myös haastattelemanani suomalaiset kirjailijat tunnustivat, vaikka kielsivätkin käyttävänsä genreä tietoisesti (Hiltunen 2011). Genre tuleekin nähdä osaksi kommunikaatioprosessia. Kommunikaatioprosessin osana sekä sosiaalisen ja moraalisen määrittäjän roolissa genre on nähtävissä myös Marxilaiseen tapaan sosiaalisen kontrollin välineenä.

Aiemmin mainittiin jo termi ”lukijan genre”, jolla tarkoitetaan sitä lajinimeä tai määrittystä, jonka tavallinen lukijakunta teksteille antaa. Kun puhutaan yhteisöllisestä lajimuodostuksesta, on sitä tietysti vaikea todentaa, koska emme varmuudella pysty identifioimaan yksittäisen lukijan genremäärityksiä ilman laajoja kyselytutkimuksia ja näin ollen sillä ei liene merkitystä yksittäistä lukijaa laajemmin. Tietysti nykyisin tietotekniikka mahdollistaa yhteisöllisen lukutapahtuman ja tulkintojen jakamisen esimerkiksi suosituksen blogi-kirjoittelun avulla. Joka tapauksessa sosiaalisen verkostoitumisen kautta genremäärityksiin on jokaisen lukijan entistä helpompi osallistua, jolloin genren kommunikatiivinen luonne tulee entistä paremmin esiin. Näin ollen vastaanottajien konstellaatioyhteisön keskinäinen yhteys vahvistuu ja saavuttaa uusia muotoja.

Kulttuurintutkija Rick Altman käyttää termiä konstellaatioyhteisö, jolla hän tarkoittaa vastaanottajien tietynlaista yhteyttä, vaikkei yhteyttä fyysisesti tai välineellisesti pidettäisikään. Altman käyttää konstellaatioyhteisö-termiä esimerkiksi silloin, kun elokuvan katsojat tietävät kuuluvansa johonkin joukkoon, kuten kauhugenren tai pukudraaman ystäviin. Sama pätee tietysti myös kirjallisuuden käyttäjiin eli lukijoihin. Kaikki nämä vastaanottajat muodostavat globaalin verkon, jolla on yhteinen kieli ja merkistö. Tietoisuus toisten samankaltaisten olemassaolosta riittää sosiaalisen yhteyden luomiseen, vaikka vain symbolisella tasolla. Tietoteknisten sovellusten ja sosiaalisen median myötä myös genren sosiaalinen merkitys kasvaa ja korostuu. Genreyhteisön jäsenet eivät yleensä kuulu vain yhteen joukkoon, vaan ovat usean yhteisön jäseniä. Ja näin kuluttajat – katsojat tai lukijat – samalla ylläpitävät ja uudistavat kutakin lajia. (ks. esim. Altman 1999/2002, 195–197; 200–201.) Tavallaan lukijat auttavat toisiaan tulkinnan tekemisessä, oli se sitten mikä tahansa. Mikäli ajatellaan, että kirjallisuudella on lukijalleen merkitystä todellisuuden hahmottamisessa ja oman elämänsä järjestämisessä, niin voitaisiin ehkä ajatella, että lajipiirteiden tunnistaminen ja teoksen tulkinta tietyn genren edustajaksi auttaisi myös tässä todellisuuden jäsentämisessä. Ja tässä voivat muut sosiaalisen (genre)verkoston jäsenet olla avuksi, mutta samalla voivat myös muovata toistensa maailmankuvaa.

Lajien kehittyminen ja niiden merkitys kaikinensa on aina suhteessa aikaansa ja siihen yhteiskuntaan ja kulttuuriin, jossa kirja tehdään ja jossa se tulkitaan. Lajit merkitsevät eri asioita eri aikoina ja niillä ei sinänsä ole omaa olemusta, vaan ne sisältävät historiallisesti muuttuvia arvoja (Frow 2006, 133–134). Lajin tulkinta tai käyttö ei ole välttämättä samanlaista kaikissa kulttuureissa, samanakaan aikana. Vastaanottaja tulkitsee aina teosta suhteessa omaan kulttuuriinsa ja aikaansa. Esimerkiksi yliopistoromaanin merkitys esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Kiinassa on varmasti eri, vaikka niitä luettaisiin samalla vuosikymmenellä. Genren elävyyden (kuten esimerkiksi edellä mainitut kulttuuri- ja aikasidonnaisuus) vuoksi niillä kullakin on tietty elinkaarensa ja osan merkitys hiipuu ja kenties lähes häviää ajan kuluessa, osa sulautuu toisiin ja osa eroaa jostain valtavirtagenrestä muodostamalla omat erityispiirteensä. Joidenkin genreteorioiden mukaan teokseen on koodattu valmiiksi ns. oikea tulkintamalli (tämä viittaa aiemmin vallalla olleisiin genreteorioihin, joissa korostuu genren roolia oikean tulkinnan ohjaajana), joka vastaa enemmistön käsitystä oikeasta elämästä tai ainakin oikeasta tulkinnasta. On kuitenkin olemassa mahdollisuus lukea ja tulkita teoksia täysin päinvastoin tai eri tavoin kuin mitä

vihjeet kenties ohjeistavat. Ihmisellä on tietysti oikeus lukea ja tulkita asioita miten tahansa, jolloin voidaan tietysti kysyä mikä tällöin on lukijan saama hyöty ja missä määrin se on järkevää. Joka tapauksessa tulkinta voi olla aivan erilainen genren sisälläkin. Monesti tällöin puhutaan vastavirtaan lukemisesta. Vastustavaa lukemista käytetään erityisesti feministisen kirjallisuudentutkimuksen piirissä. Yksilölliset intressit, kompetenssi ja valinnanvapaus saavat aikaan sen, että eri katsojat tai lukijat löytävät eri asioita samasta teoksesta, vaikkei puhuttaisikaan vastavirtaan lukemisesta (ks. esim. Altman 1999/2002, 256). Ilmiö sinänsä voi olla tiedostamatonkin, aivan kuten Fowler totesi vuonna 1982 (1984, 259).

Myös semioottisessa lajiteoriassa tulee esille ajatus siitä, että mitä tahansa voi lukea minä tahansa, kuitenkin niin, ettei sitä voi tehdä säännöttömästi ilman normeja. Normit ovat kuitenkin heidän mukaansa viime kädessä sosiaalisia, eli lajien käyttöön vaikuttavat aina yhteisön ideologiset ja valtasuhteet (Nieminen 1996, 36–37). Lukijan yhteisö voi olla paitsi genren konstellaatioyhteisö, myös arkielämän yhteisö tai henkilön omat historialliset kontekstit. Jälleen palataan siihen, että lajien tulkintaan (ja siten kirjallisuuden tulkintaan) vaikuttaa varsin monisäikeinen verkosto. Eli tulkitessaan teoksia yhdessä muiden kanssa he osallistuvat oman ja toisten todellisuuden rakentamiseen, kuten jo aiemmin mainitsin. Kyse onkin sosiaalisesta diskurssista ja niin genret kuin niiden ymmärtäminenkin perustuvat eräänlaisiin konventionaalistuneisiin tuottajien ja vastaanottajien välisiin sopimuksiin (Nieminen 1996, 28). Kommunikointiteemaa tukee myös semioottisen koulukunnan ajatus siitä, että lajeja pitävät koossa nimenomaan lukijat omilla tulkinnoillaan ja valinnoillaan. Genreksi muodostuvat yleensä ne, jotka kiteytyvät sosiaalisesti merkittäviksi ja ovat osa jotain tiettyä semioosiketjua (Nieminen 1996, 33.) Tämä ajatus on hyvin samansuuntainen Altmanin esiintuoman semanttis-syntaktis-pragmaattisen näkökulman kanssa, jossa keskeistä ei ole vain tekijän ja vastaanottajan/vastaanottajien kommunikaatio, vaan myös vastaanottajien keskinäinen yhteys. Yhteistä on siis sosiaalinen ulottuvuus ja yhteisöön kuuluminen.

Genrellä on siis vahvasti toiminnallinen ulottuvuus: genre muotoilee strategioita tapahtumille tarkoituksenaan joku tietty toiminta tai tapahtuma, kuitenkin niin, ettei genre itsessään ole toimintaa tai esitys – se on rakenteellinen malli. Joka tapauksessa Frown ajatuksena on, että genre toimii aktiivisesti sosiaalisen tilanteen ja tekstin välissä (Frow 2006, 14.) Altman puhuu puolestaan eräänlaisesta kaksoistekijyydestä, jossa genret ovat kahdella taholla tehtyjä: lähettäjän sisäänkoodauksessa ja hajallaan olevan

vastaanottajajoukon uloskoodauksessa. Genren mieltäminen kommunikaatioksi tarkoittaa, tulkitsijan on ymmärrettävä teksti kahdesti kirjoitetuksi; ensin sen on kirjoittanut alkuperäinen tekijä ja sitten konstellaatioyhteisö, joka kirjoittaa sen uudelleen. Altman siis nojaa vahvasti yhteisöllisyyden ajatukseen. (Altman 1999/2002, 208–211.) Kyse ei ole pelkästään genrestä vaan voidaan ajatella kyseessä olevan uuden tekstin muodostuminen ja uusien tulkintamallien muodostuminen genren muotoutumisen lisäksi.

On hyvin luultavaa, että vastaanottaja usein valitsee teoksen tietoisena sen oletetusta genrestä. Genreoletus voi olla vastaanottajan oma tai se on annettu esimerkiksi kustantajan toimesta. Genrestä ei siis välttämättä tarvitse puhua, koska siitä on niin vahvat ennakkoodotukset ja -oletukset (Frow 2006, 93). Genre tarjoaa tietyn kehyksen, joka aukeaa muiden merkitystä muodostavien alakulttuurien kanssa (Frow 2006, 93). Tavallaan kyse on siitä, että sanottu tai kirjoitettu sisältää enemmän merkityksiä kuin päällepäin näyttää. Tällöin tulkinnalle merkityksellistä ovat genren sosiaaliset koodit, joista merkitys itse asiassa koostuu (Frow 2006, 80). Mutta jälleen: vastaanottaja ei välttämättä tunne kaikkia genren sosiaalisia koodeja, esimerkiksi sen vuoksi, ettei hän vielä ole päässyt ”sisälle” yhteisöön. Tällöin häneltä voi jäädä piilomerkitys huomaamatta. Näin voisi kuvitella olevan esimerkiksi jonkin alakulttuurin kohdalla, jossa olisi suljetun yhteisön koodistot sisäänrakennettuna. Tulkinnat teoksista olisivat silloin aivan erilaiset, vaikka tavallaan genren tarjoamat tulkintavihjeet olisivat samat eri yleisöille. Tämän voisi kuvitella olevan erityisen totta yliopistoromaanin kohdalla, jossa yliopistossa sisällä olevat ihmiset omaavat varmasti hiljaista tietoa tai ovat tietoisia sellaisista yhteisistä symboleista, mitä yliopiston ulkopuolinen yleisö ei tiedä, eikä voikaan tietää. Tämä ei tietysti estä heitä lukemasta yliopistoromaania yliopistoromaanina tai muuna romaanina, he eivät vain välttämättä tee samaa tulkintaa tai löydä kaikkea ironiaa tai kritiikkiä.

Tavallaan genren roolin voi ajatella eräänlaisena pudotusvalikkona, joka tarjoaa tulkitsijalle vihjeitä kerroksittain vastauksena hänen omiin tarkoituksiinsa ja odotuksiinsa lukijana, katsojana tai puhujana (Frow 2006, 84). Vaikka useat teoreetikot (Frow mainitsee esim. Hirschin) ovat pyrkineet löytämään kullekin genrelle ”oikean” tulkinnan ja korostavat sen sisäänrakennettua luonnetta, on tulkinnan monitahoisuutta ja -muotoisuutta hankala sulkea pois (Frow 2006, 101). Frown ajatukset ovat mielestäni varsin samansuuntaisia semioottisen genreteorian kannattajien kanssa, vaikkakin hänen vahva pohjansa on Alastair Fowlerin genreteoriassa. Semioottinen teoria tosin korostaa kenties vielä voimakkaammin

vastaanottajan roolia genren muodostumisprosessissa kuin muut teoriat. Pitkäikäinen kiistakapula genreteoreetikoiden välillä onkin, onko genreissä kyse enemmän ennalta ja/tai ylhäältä annetuista ja määritellyistä ideologioista vai ovatko ne enemmän tulkitsijan väline, yhteisöllinen rituaalikokemus (Altman 1999/2002, 212).

Joka tapauksessa prosessissa on syytä huomioida käyttäjien eli tässä tapauksessa vastaanottajien moninaisuus. Jos vastaanottotutkimus tarkastelee etupäässä tiettyjen yksilöiden tai ryhmien tapaa työstää tekstiä, niin pragmaattinen analyysi ottaa tähän mukaan myös heidän välisensä valtasuhteet sekä palautejärjestelmän. Altman puhuukin ”ristiinhedelmöittymisen prosessista”, jossa yhden ryhmän intressit voivat näkyä toisen ryhmän teoissa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, ettei tekstirakenteita voi oikein irrottaa niistä instituutioista tai sosiaalisista sitoumuksista jotka niitä ympäröivät, yhteiskunnallista ulottuvuutta unohtamatta (Altman 1999/2002, 260.) Tämä tarkoittanee sitä, että tulkintavihjeiden antaminen johtaa vastaanottajan tapaan muodostaa tulkinta. Ehkä se johtaa jopa käytännön tekoihin tai toimintaan, esimerkiksi jättämällä jatkossa samantyylliset tekstit lukematta, tai esimerkiksi yliopistojen hyljeksimiseen tai halveksimiseen yhteisöinä.

Yhtä mieltä kaikki teoreetikot ovat myös siitä, että teos ei alkujaankaan kuulu yksinomaan yhteen genreen, vaan se sisältää piirteitä useammasta ja tekstit usein viittaavat muihin genreihin (ks. esim. Frow 2006, 114). Olipa kyse sitten omasta henkilökohtaisesta genreluokittelusta, tai yhteisöllisestä, kollektiivisesta vuoropuhelusta, rajojen venyttämisen ja useamman genrekehyyksen käyttämisen myötä jokainen genre kehittyy tai siihen voi muodostua alagenrejä ikään kuin apuvälineeksi. Tämä edellyttää tietysti sekä riittävän useita yhdistäviä tai erottavia piirteitä kuin myös sitä, että ne tulevat yleiseen tietoisuuteen ja yleisesti tai yhteisesti hyväksytyiksi. Aivan kuten Nieminen (1996, 33) tiivistääkin: genret syntyvät toisista genreistä, eivät tyhjästä ja niiden koossa pitävä voima löytyy vastaanottajista. Tämä tarkoittaa sitä, että vastaanottajalla on rajattomat mahdollisuudet hyödyntää tulkinnassaan eri genreihin koottuja ”pudotusvalikkoja”, tulkintaa auttavia tai ohjaavia tekijöitä. Olen samaa mieltä Fowlerin kanssa (ja monen muun) siitä, että ihminen (lukija) hyödyntää genrekirjastoa joko tietoisesti tai tiedostamatta, sillä vihjeitä sataa päällemme monesta eri lähteestä huomaamatta. Vihjeitä saamme mm. toisilta lukijoilta, lehdistä, kriitikoilta, opettajilta, kirjojen takakansista (kustantajilta), lukemistamme samantyyppisistä (samaan genreen kuuluvista) teoksista ym. ym. Olemme väkisinkin jonkin

tai useamman ”konstellaatioyhteisön” jäseniä. Hyödynnämme genrejä myös tehdessämme tulkintaa kirjallisuudesta jonkin muun taustateorian kautta.

Tässä työssä keskityn tarkastelemaan ja tulkitsemaan romaania yliopistoromaanina – sen genren piirrevarastosta käsin. Seuraavassa luvussa on hieman taustaa niin yliopistoon yhteisönä kuin yliopistoromaaniinkin yksittäisenä genrenä. Genren tarkastelua ei luonnollisesti ole ilman edellä pohdittua lajiteoreettista tarkastelutapaa, vaikka sitä ei erityisesti korostettaisikaan.

3 YLIOPISTO ROMAANISSA – YLIOPISTOROMAANI

3.1 Yliopisto instituutiona

Yliopisto on käsitettävissä instituutiona. Instituutio itsessään on terminä yleisesti käytössä mm. sosiologiassa. Risto Heiskalan (2003, 19) mukaan instituutio on mm. ”vakaa formaalien tai epäformaalien sääntöjen järjestelmä, jota tukee tarkkailu ja sanktiointi” (ns. regulatiivinen uusinstitutionalismi) tai ”arvoja, jotka ovat erikoistuneet normeiksi”. Viimeksi mainitussa ei välttämättä tarvita sanktioita, koska toimijat ovat sisäistäneet normit ja toimivat niiden mukaan (normatiivinen institutionalismi). Lisäksi Heiskala erottaa kulttuuris-kognitiivisen insitutionalismisin (jolle ominaista on välitettyjen merkityskehysten konstruoituminen) ja pragmatistisen institutionalismin, joka on lähes kaikenkattava käsite. Huomion arvoista viimeksi mainitussa on, etteivät toimijat välttämättä edes itse tiedosta niitä tapoja jotka muodostavat heitä ohjaavan instituution (Heiskala 2003, 20.) Tässä työssä ei kuitenkaan ole tarpeen pohtia instituution merkitystä tai määritelmää. Selvää kuitenkin on, että yliopisto on omanlaisensa instituutio. En kuitenkaan näkisi sitä instituutiona, jossa sanktiot näytteisivät mitenkään tärkeää roolia, pikemminkin se on yhteisö, johon kasvetaan ja jonka normit opitaan ja sisäistetään jo opiskelun aikana (vrt. Ylijoki 1998).

Nykyisin yliopistojen perustehtävä Suomessa ja myös maailmalla on harjoittaa tieteellistä tutkimusta ja antaa siihen perustuvaa ylintä opetusta. Yliopistojen oletetaan toimivan vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa ja edistävät yhteiskunnan toimintaa tutkimuksensa ja opetuksensa kautta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011.) Yliopisto on siis mielletävissä yhteiskunnalliseksi ja sosiaalseksi instituutioksi, jonka olemassaolo ja toiminta ovat sidoksissa ympäröivään yhteiskuntaan yhteiskunnan ja yliopiston välisellä kirjoittamattomalla sopimuksella. Vastineeksi tutkinnoista (opetus) ja tutkimustiedosta sekä tiedonsiirrosta yliopisto saa yhteiskunnalta resursseja, institutionaalisen aseman ja tietyn vapauden toimia (Kaukonen 2003, 92). Yliopistojen toiminta on markkinavetoisempaa kuin aiemmin, ja tämä on niin merkittävä muutos, että on puhuttu jopa ”toisesta akateemisesta vallankumouksesta”. Tämän toisen vallankumouksen on pelätty hävittävän yliopistoinstituution ainutlaatuisen yhteiskunnallisen aseman autonomisena tieteen ja tutkimuksen peruskivenä (Rinne ym. 2012, 13.) Suomessa yliopistot ovat yliopistolain mukaisesti itsenäisiä julkisoikeudellisia laitoksia tai säätiölain mukaisia yksityisoikeudellisia

säätiöitä. Yliopistot päättävät itse sisäisestä hallinnostaan yliopistolain mukaisesti. Valtioneuvosto määrittelee joka neljäs vuosi koulutus- ja tutkimuspoliittiset linjaukset ja yliopistoja ohjataan hallitusohjelman, koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman (valtioneuvosto) sekä opetus- ja kulttuuriministeriön ja yliopistojen välisillä sopimuksilla. Yliopistojen rahoitus muodostuu valtion talousarviossa yliopistoille osoitetuista määrärahoista ja tätä täydentävästä rahoituksesta. Valtion suora rahoitus yliopistoille on noin 64 % kokonairahoituksesta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011.) Suomalaisen yliopistojen rahoitus (budjettivarat, rakennusinvestoinnit, palkkaukset ja ulkopuoliset varat) oli vuonna 2009 yhteensä 3306046 (1000 e). Opiskelijoita Suomen yliopistoissa vuonna 2009 oli yhteensä 18 475 ja työntekijöitä yliopistoilla oli yhteensä 31474. Määrät lienevät yhä suunnilleen samaa suuruusluokkaa. Rahoituksen osalta lahjoitusten ja valtion kompensaaation vuoksi voi olla jonkin verran muutosta (KOTA-tietokanta 2011.)

Historiallisesta perspektiivistä yliopisto on ollut alkujaan keskiajalla lähinnä opettajien ja oppilaiden yhdyskunta (vrt. antiikin filosofien oppilaat). Vähitellen ne siirtyivät poliittis-hallinnolliseen ohjaukseen siirtyessään ruhtinain ja kirkon alaisuuteen. Kirkon vaikutus näkyi mm. keskittymisenä opetukseen. Arvovaltaa yliopistojen professoreilla ei ainakaan vielä 1600-luvulla ollut, vaan aateli oli selvästi professoreiden yläpuolella. Tutkimustoiminta tuli selvemmin toimintaan valistusajalla, jolloin alun perin erilliset tutkimus- ja opetusinstituutit alettiin yhdistää. Täältä pohjautuu yliopistolle niille nykyisinkin määritellyt ja mielletyt tehtävät. Yliopistojen perusluonteessa tai -tehtävissä ei ole tapahtunut juurikaan muutoksia viimeisen vuosisadan aikana (Kaukonen 2003, 93–95.) Ei siis ihme, että yliopistot ovat varsin konservatiivisia ja perinteitä noudattavia instituutioita.

Yliopistot ovatkin yhä varsin konservatiivisia; yliopistoväki puolustaa tuttuja, paikallisia toimintatapoja ja historiallisia intressejä (Sipilä 2007, 22) sekä akateemista vapauttaan. Akateeminen vapaus onkin yksi yliopiston perusarvo, sivistysyliopiston ihanteen rinnalla (esim. Ylijoki 1998, 40). Vielä 1960-luvulla yliopistot olivat elitistisiä, vain osalla kansasta oli mahdollisuus opiskella yliopistossa. Ja professorit pystyivät tekemään mitä tahansa vailla vastuuta (Sipilä 2007, 61). Hierarkkisuus ja elitismi eivät ole kokonaan hävinneet yliopistomaailmasta, vaikka parannusta on varmasti parantunut siinä missä tasa-arvon lisääntyminen yhteiskunnassa muutoinkin. Yliopistoinstituutio perustuu tieteenaloihin, joilla jokaisella on omat lakinsa ja koodistonsa. Erityisesti elitismistä on monesti syytetty humanistisia aloja (Ylijoki 1998, 31). Akateemisen maailman tärkein ja arvostetuin hyve on

saada tunnustettu ja kunnioitettu asema oman tieteenalan tiedeyhteisössä (Ylijoki 1998, 47). Konservatismi voi olla myös sitä, että ihminen haluaa olla osa historiaa ja perinteitä. Ihminen jatkaa perinteitä joko tiedostaen tai tiedostamatta, riippumatta siitä, pitääkö hän kyseisestä perinteestä tai toimintamallista vai ei. Instituution, kuten esimerkiksi yliopiston käytännöt ja perinteet muodostuvat sen jäsenten jatkuvasta argumentaatiosta koskien sitä millainen yliopiston pitäisi olla. Konflikti ja argumentaatio ovat jatkuvia, mutta silti perinteitä noudattavia (MacIntyre 2004, 260–261.) Muutokset ovat melko hitaita tai pieniä, jos niitä saadaan kiistelyltä ylipäätään aikaiseksi.

Vaikka siis yliopistojen oletetaan olevan suorassa vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa ja tavallaan sen sääntelyn piirissä, ovat ne varsin itsenäisiä ja autonomisia yksiköitä, joissa on omat sääntönsä ja toimintatapansa. Uuden toimintamallin mukainen varainkeruu ”velvoite” saattaa myös vaikuttaa tietyllä tapaa itsenäisyyttä rajoittavasti tai ainakin se lisää riippuvuutta yhteiskunnallisista suhteista. Korkeakoulutus on Suomessa laajentunut voimakkaasti ja se on yhä useamman suomalaisen nuoren (ja vanhemmankin) läpikäymä koulutusjärjestelmä. Yliopistoille asetetaan yhä vahvemmat odotuksen varmistaa koulutuksen, tutkimuksen ja innovaatioiden avulla suomalainen kilpailukyky kansainvälisillä markkinoilla. Yliopisto on ainakin Suomessa siirtynyt hyvin keskelle yhteiskuntaa (Rinne ym. 2012, 16.) Tällöin yliopiston imago ja maine ovat luonnollisesti hyvin tärkeässä asemassa. Mikäli siis kirjallisuudessa luoduilla mielikuvilla ja kuvauksilla on ihmisille merkitystä, on hyvä tarkkailla ja tiedostaa kirjallisuuden ”trendejä”, ne kun yleensä heijastavat yhteiskunnallista tilaa väkisinkin. Yhtenä keinona voidaan tarkkailla kirjallisuuden lajien kehittymistä, genret kun ovat yhtä kuin tekijänsä ja lukijansa, yhteiskunnan ja instituutioiden muodostajat.

3.2 Yliopistoromaani, akateeminen romaani

Yrjö Hosiailuoman *Kirjallisuuden sanakirjan* (2003) mukaan yliopistoromaani on yleensä koominen tai satiirinen romaani, jonka keskeinen toiminta sijoittuu yliopisto tai kampuksen suljettuun maailmaan, eräänlaiseen mikrokosmukseen (ks. esim. Parini 2000, 2) ja jossa yleensä tuodaan esiin akateemisen elämän koomisia piirteitä (Hosiailuoma 2003, 1032). Onko kuitenkin niin, että osassa koomisuus ei olekaan pääasia ja painotus olisi enemmänkin miljöössä. Kaikki romaanit, jotka sijoittuvat yliopistoympäristöön, voitaisiin siis lukea yliopistoromaaneina? Satiirisuus ei ole ainoa elementti, josta lähtien yliopistoromaania voi tarkastella, vaan tarkasteltavia elementtejä on useita ja niistä on löydettävissä monia erilaisia uudelleenkirjoituksia. Kun vain osaa etsiä ja tulkita vihjeitä.

Valtaosa kirjoittajista on akateemisesti koulutettuja (Hosiailuoma 2003, 1032). Varsinkin kansainvälisesti ja perinteisten yliopistoromaanien kohdalla he ovat usein kirjallisuuden ja kielten opettajia ja päähenkilöt usein juuri kirjallisuuden opettajia ja opiskelijoita. Miksi? Joitakin sosiologeja löytyy henkilögallerioista, mutta ei juuri luonnontieteistä, joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta (suomalaisista romaaneista esim. Jorma Palon *Uitettu rotta*, joka on satiiri ennen kaikkea henkilöstä). Ehkä taideaineista tai yhteiskuntatieteistä löytyy sitä humanismia, josta on hyvä löytää erilaisia teemoja ja draamaa romaanin tarpeiksi? Vaikka ei ihmisen elämä ja sen autuus tai kurjuus ole oppiainesidonnaista.

Joka tapauksessa yliopistoromaanille tyypilliset intertekstien käytöt tietysti onnistuvat erityisen hyvin kirjallisuuden tuntijoilta, jotka siis myös parhaiten osaavat käyttää myös eri genrejen mahdollisuudet ja piirrevarastot hyväkseen. Esimerkiksi brittiläisen David Lodgen romaaneissa hyödynnetään kirjoittajan kirjallisuusteoreettista tietoutta esimerkiksi leikkimällä romaanitraditiolla, viittaamalla maailmankirjallisuuteen sekä alan toimijoihin. Tämä seikka, jota ulkopuoliset eivät välttämättä huomaa, avaa romaaniin useamman tason. Mikä lisää tietysti myös tulkitsijan mahdollisuuksia. Vihjeitä Lodge kuitenkin antaa, ja kuten Fredrick Holmes artikkelissaan osuvasti ilmaisee: ”*Small World* on muiden kirjallisten teosten kaikukammio, joista yksikään ei ole alkuperäinen” (Holmes 1990, 50, suom. E.F.). Tämä pätee varmasti moneen muuhunkin yliopistoromaaniin, tai tämä ulottuvuus voi olla niistä löydettävissä. On myös mahdollista, että yliopistoromaanin kirjoittaja haastaa tavallaan instituution kirjoittamisprosessissaan kenties työstäessään omia kirjoittamisen pulmiaan

(Rossen 1993, 6). Tai hän haluaa muuttaa koulutuspolitiikkaa satirisoimalla nykyistä tapaa tai instituutiota.

Koska kirjoittajat hyvin usein tulevat itse akateemisesta maailmasta, katsotaan genren yleisesti antavan totuudenmukaisen kuvan yliopistosta. Tai näin ainakin lukijat olettavat (Teva 1995, 172.) Todenmukaisuus-oletusta tukee seikka, että tapahtumapaikkana ja tapahtumien keskiössä on oikea instituutio (Rossen 1993, 1). Eivätkä tietysti kirjat tai romaanit ole ainoita mielikuvien rakentajia, mielikuviin vaikuttavat monet muutkin mediat (Anderson & Thelin 2009, 108.) Kun näihin lisätään kokemuksellinen tieto tarinoineen ja satuineenkin, on mielikuva yliopistosta varsin monipolvinen ja värikäs (ks. esim. Kuortti 2013, 11–12). Onkin sitten eri asia kuinka todenmukainen mikään näistä kuvista on, vai kuinka paljon siinä on liioittelua ja stereotyyppiä leikittelyä? Parodiointiin ja satiiriin kuuluu voimakas liioittelu, olipa sitten kyse romanssin parodioinnista, moraliteetista tai minkä tahansa ilmiön satiirista (Holmes 1990, 48). Kyse voi tietysti olla myös muunlaisesta tarkoituksesta, mutta joka tapauksessa romaanin ympäristönä toimiva miljöö ja henkilöt ovat aina sekoitus totta ja liioittelua tarvittavan vaikutuksen saamiseksi. Historiallisesti ja kansainvälisesti vaikuttaa siis siltä, että määräävin piirre yliopistoromaanissa olisi parodistisuus ja satiirisuus. Yliopistoromaania voi lukea monenlaisista kehyksistä käsin ja niissä on mielestäni löydettävissä useita samankaltaisia toistuvia teemoja ja piirteitä. Seuraavissa alaluvuissa pyrin hieman valottamaan genren historiaa sekä hahmottamaan yleisellä tasolla niitä piirteitä tai teemoja tai ulottuvuuksia, jotka yliopistoromaaneja yhdistävät tai joita niissä on nähtävissä ja joiden kautta teoksia voisi tulkita. Tarkemmin kutakin aihepiiriä käsittelemän suomalaisen esimerkkiromaanin avulla luvussa 4.

Keitä yliopistoromaanin lukijat sitten ovat? Kuten alkuluvuissa on kerrottu, genret ovat myös ja ennen kaikkea lukijoiden ja tulkitsijoiden väline ja paitsi itse teksteihin ja niiden kirjoittajaan, on hyvä luoda ainakin lyhyt katsaus myös kuluttajiin. Oma kokemukseni on, että kyseistä genreä ei juuri tunnisteta edes akateemisten keskuudessa, puhumattakaan siitä, että sen tulkintavihjeitä tai ominaisuuksia osattaisiin hyödyntää. On kuitenkin oletettavaa, että yliopistoromaania paitsi kirjoittavat, myös lukevat akateemisissa piireissä itse tavalla tai toisella mukana olevat henkilöt. Kyse on juuri siitä, mitä Elaine Showalter tuo esille: ihmiset haluavat lukea jotain itsestään ja elämästään ja samastua romaanien henkilöihämiin (Showalter 2005, 1). Toinen näkökulma on, että he siten haluavat kokea tietynlaisen katharsiksen ja vapautuksen. Ulkopuolisille lukijoille se voi olla aidosti halu

nähdä tai ymmärtää yliopistojen maailmaa (Anderson & Thelin 2009, 108.) Kasvava kiinnostus yliopistoromaaneihin akateemisessa maailmassa on tietysti nähtävissä tietyllä tavalla sisäsiittoisena tapahtumana, kun akateemikot kirjoittavat toisilleen ja toisistaan. Voi myös olla niin, että yliopistoromaani mielletään tietynlaisen elitismin ja portinvartijoiden tyysijaksi, joka herättää kateutta ja ärsytystä. Ja tällöin voi olla houkutus katsoa kun tällaiset henkilöt tai instituutio sinänsä symbolisesti häpäistään (Deresiewicz 2007, 41.). Kyse on aivan samasta, kuin mitä karnevalistisuudessa ajetaan takaa, ja on ajettu jo renessanssin ajoista lähtien.

Teoreettisellekin tarkastelulle on kuitenkin paikkansa. Sen myötä tietoisuus genrestä lisääntyy ja leviää, jolloin yhä useampi pystyy hyödyntämään genren piirrevaraston, jolloin tätäkin genreä voi mahdollisesti käyttää myös yhteiskunnallisen tai akateemisen keskustelun muotona ja välineenä, hieman epämuodollisemmassa asussa.

3.2.1 Yliopistoromaanin historiallista taustaa

Yliopistoromaanin juuret ovat brittiläisessä ja amerikkalaisessa kirjallisuudessa. Näissä maissa yliopisto on merkittävä osa kulttuuria ja yhteiskuntaa. Monien yliopistoromaanien esikuvana lienevät brittiläiset Oxfordin ja Cambridgen yliopistot, ja monet brittiläisistä yliopistoromaaneista on sinne jopa sijoitettu, vaikka prosentuaalisesti ne edustavat vain pientä osaa maan yliopistokentästä (Rossen 1993, 1.) Kotimaisessa kontekstissa vastaavaa olisi, että kaikki suomalaiset yliopistoromaanit sijoittuvat Helsingin yliopistoon. Näin ei kuitenkaan ole, ainakin jos yliopistoromaani mielletään tässä yhteydessä laajasti koskemaan kaikkia yliopistoympäristöön tai -elämään sijoitettuja romaaneja.

Kullakin aikakaudella on omat yksilöivät piirteensä, jotka jättävät jälkensä kirjallisuuteen. Jos ajatellaan, että kirjallisuuden genret ovat välineitä tulkita ja tehdä kirjallisuudesta totta kullekin lukijalle siinä mielessä, että kirjallisuuden nähdään keinona joka auttaa hahmottamaan maailmaa, täytyy näiden aikakaudelle tyypillisten tai niitä symboloivien piirteiden luonnollisesti löytyä kustakin genrestä. Niin myös yliopistoromaanista, joka heijastaa yhteiskunnallisia muutoksia siinä missä muutkin. Voisi jopa ajatella, että jos yliopistoromaanin kirjoittajat kuuluvat pääsääntöisesti sivistyneistöön, olisi näistä romaaneista löydettävissä jopa enemmän viitteitä kullekin ajalle tyypilliseen

poliittiseen tai yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun. Onko sitten näin, on tietysti pitkälti tulkitsijan harkinnassa. Vaikka yliopistoromaanin historia nojaa vahvasti brittiläiseen tai amerikkalaiseen perinteeseen ja traditioihin, on niistä kuitenkin löydettävissä yhteneväisyyksiä minkä hyvänsä länsimaan kanssa. Tämän vuoksi mielestäni yliopistoromaanin konventiot ovat hyvinkin istutettavissa ja käytettävissä myös suomalaisessa romaanissa. Se, miksi muualla Euroopassa tai pohjoismaissa genreä ei ole hyödynnetty yhtä laajalti, on mielenkiintoinen kysymys. Syy voi olla kulttuurinen. Mahdollisesti meille itse-ironia ei ole niin helppoa tai suosittua kuin brittiläisessä tai amerikkalaisessa kulttuurissa. Tai meillä ei vain ole niin pitkälle edennyt satiiri-kulttuuri.

Amerikkalainen tutkija Elaine Showalter viittaa teoksessaan *Faculty Towers* (2005) yliopistoromaanin juurien olevan pidemmällä kuin 1950-luvulla, jolloin alagenren katsotaan varsinaisesti eriytyneen omaksi lajikseen. Showalter mainitsee esimerkkeinä 1857 ilmestyneen Anthony Trollopen *Barchester Towersin* ja 1872 ilmestyneen George Eliotin *Middlemarchin* romaaneista, joista löytyy yliopistoromaanin piirteitä. Myös tutkija Janice Rossen on jo aiemmin (1993) tulkinnut yliopistoromaanina mm. 1895 ilmestynyttä Thomas Hardyn *Jude the Obscure* romaania. Piirteiden ja teemojen puolesta se näyttää hyvinkin sellaiselta.

Myös suomalaisessa kontekstissa on Joel Kuortti (2013) kerännyt mittavasti yliopistoyhteisöä ja -ympäristöä koskevia kaunokirjallisia tekstejä, jotka sijoittuvat aikaan ennen 1950-lukua tai ne on kirjoitettu ennen kyseistä vuosikymmentä. Hän kuitenkin katsoo, ettei Suomessa ole ollut, eikä vielääkään juuri ole yliopistoromaani-kulttuuria (Kuortti 2013, 198; 221). Luokittelu on tietysti osaltaan yksilöllinen valinta ja olen taipuvainen olemaan tässä suhteessa optimistisempi. Mielestäni monia niin Kuortin mainitsemia romaaneja kuin monia sellaisia joita hän ei mainitse, voidaan hyvin pitää yliopistoromaaneina tai niitä voidaan tulkita myös siitä kehyksestä. Se, miten pitkälle genren rajaa haluaa levittää, on loppujen lopuksi tulkitsijan käsissä.

Yhtä totta on myös se, että kaikki romaanit tai tekstit joissa yliopisto mainitaan, eivät lukeudu varsinaisten yliopistoromaanien joukkoon. Kyseessä voi myös olla jonkin muun genren piirteitä enemmän sisältävä teos, jolloin se voidaan luokitella siihen, esimerkiksi dekkariksi. Ja jos itse genre on syntynyt 1950-luvulla, ennen 1950-lukua romaaneja ei ole tavallaan tarkoituksellisesti kirjoitettu yliopistoromaaneiksi, vaan luokittelu näiden

vanhempien teosten osalta on tehty jälkikäteen. Tällöin genre-määrittäminen on nimienomaan tulkitsijan ja tulkinnan apuna ja määreenä.

Showalter tuo esiin myös historiallisesti mielenkiintoisen seikan pitäen yliopistoromaaneja viktoriaanisten romaanin uudelleenkirjoituksina (Showalter 2005, 5–7). Koska useat yliopistoromaaneja kirjoittavat henkilöt ovat monesti kielen ja kirjallisuuden oppineita, he luultavasti ovat tutustuneet kanonisoituun kirjallisuuteen, jonka vaikutus ei voi olla näkymättä. Yhtä lailla tietysti on otettava huomioon, että mihin tahansa kirjallisuuteen vaikuttaa ajan ilmiöiden ja ihmisten arvomaailman ja yhteiskunnan tilan lisäksi myös aiempi kirjallisuus – onhan tekijä aina myös lukija, kuten semioottisen genreteorian edustajat sanovat. Tai sitten yliopiston konventiot ovat niin viktoriaanisia, että ne yhä muistuttavat kyseisen ajanjakson piirteitä.

Myös Alan Bilton käsittelee vuonna 2008 julkaistussa artikkelissaan kahta 1920-luvulla julkaistua romaania yliopistoromaaneina ("campus novel"). Hän pitää 1920-luvun college-genreä avaimena muutokseen vanhoista elitistisistä tai etuoikeuksia korostavista tavoista kohti uutta sosiaalisen demokraattisuuden ja avoimuuden aikakautta. Nykyihmisen voi olla vaikeata ymmärtääkään vuosisadan alun yliopistoa ja kampuselämää ympäröivää glamouria ja mystiikkaakin, jota yliopistoromaaneissa melko pitkäänkin – ainakin vielä 1950-luvulla kuvattiin. Esimerkiksi vielä Kingsley Amisin *Lucky Jim* edustaa vielä tätä yläluokkaista ja mystifioitua ilmapiiriä (ks. esim. Bilton 2008, 93.)

1920-luvun yliopisto on romaanien mukaan vielä sukupuolisten konventioiden ilmenemisaika, jossa maskuliinisuus on hyvää ja aitoa, kun taas feminiinisyys on rakennettua ja keinotekoisia. Yliopisto näyttäytyy Biltonille hänen tutkimissaan teoksissa hermeettisesti suljetulle maailmalle, joka näyttäytyy ulospäin yhdenmukaisena, hierarkkisena ja sosiaalisten perinteiden ja roolien työssijana. Kuitenkin jo 1920-luvun yliopistoromaanissa nähdään Biltonin mukaan amerikkalaisen kulttuurin siirtyminen elitismistä uusiin sosiaalisen tunnustamisen ja tunnistamisen muotoihin, joiden muodostumiseen vaikuttivat mm. elokuvat, mainokset ja tavarat (Bilton 2008, 94; 98; 106; 109.)

Yliopistoromaanin yleistymiseen vaikuttavat tietysti samat lainalaisuudet kuin muihinkin romaaneihin: ihmiset kaipaavat samastumiskohteita, tai haluavat kurkistaa toisten elinpiireihin. Lukija peilaa ja muodostaa maailmankuvaansa mm. kirjallisuuden avulla. Näin

ollen on luonnollista, että ihminen etsii romaaneista yhtymä- ja samastumiskohtia omaan elämäänsä ja itseensä. Se, että sellainen pieni genre kuin yliopistoromaani on nostanut suosiotaan, voi osaltaan liittyä siihen, että akateeminen koulutus on noussut koko ajan yhä useamman saataville ja yhä useampi on korkeakoulutuksen myös saanut – niin Yhdysvalloissa, Britanniassa kuin muuallakin maailmassa, myös meillä Suomessa. Siten yliopisto ei ympäristönä olekaan enää niin saavuttamaton tai vieras, etteikö sen toimintaympäristöön tai henkilöhahmoihin pystyisi samastumaan. Varhaisimmista yliopistoromaaneista voisi tietysti ajatella, että tavallinen kansalainen halusi kurkistaa sisäpiiriin tai nähdä eliitin elämää ja kenties päivitellä ja naureskella sen mahtipontisuudelle ja tärkeilylle ja kenties turhanpäiväisyydellekin karnevalistisen perinteen mukaisesti. Poissuljettua tämä ulottuvuus ei ole vielä, mutta samastumismahdollisuuksien lisääntymisen myötä myös tulkinnalliset mahdollisuudet luonnollisesti lisääntyvät.

Showalter esittelee *Faculty Towers* -kirjassaan (2005) yliopistoromaanin historian 1950-luvulta 2000-luvulle erilaisten tornien avulla. On mielestäni perusteltua, että hän aloittaa norsunluutorneista, jonka aikakauden voi laajentaa koskemaan myös aikaa ennen 1950-lukua. Mutta koska genren katsotaan syntyneen 1950-luvulla, on ratkaisu hyvin perusteltavissa. Useimmille termi ”norsunluutorni” on varmasti tuttu. Tässä yhteydessä sillä viitattaneen yliopistojen eristyneisyyteen ja sulkeutuneisuuteen ja jopa elitismiin. 1950-luvun yliopistoyhteisöt varsinkin amerikkalaisessa tai brittiläisessä kulttuurissa olivat vielä suljettuja yhteisöjä omine sääntöineen ja perinteineen. Ja ovat sitä varmasti vieläkin jossain määrin. Kuva maiden yliopistojärjestelmistä on pitkälti kirjallisuuden (sekä tutkimus- että romaanikirjallisuus) varassa. Joka tapauksessa norsunluutorni kuvaa hyvin tuon ajan yliopistoa, niin amerikkalaisessa, brittiläisessä kuin suomalaisessakin yhteydessä. Kyse oli hyvin usein ylempien yhteiskuntaluokkien vesojen koulutuspaikasta, muutamaa alemmista sosiaaliluokista tulevaa valkoihoista miestä lukuun ottamatta. Yliopistovirat olivat hyvin usein harvojen ja etuoikeutettujen käsissä, mikä saattoi johtaa eriateisiin mielistelytaktiikoihin ja kaunan tunteisiin (ks. esim. Showalter 2005, 20). Vaikka suomalainen yhteiskunta on ollut tasa-arvoisempi jo tuolloin, ovat yliopisto-opinnot olleet vielä 1950-luvulla varsin harvojen mahdollisuus. Naisten osuus niin opiskelijoissa kuin opettajissa näyttää tuohon aikaan vielä pieneltä.

Jos 1950-luvun yliopistoromaani on yhteisöllisyyden ja yliopistokokonaisuuden aikakautta, on 1960-luku siirtymistä kohti alakohtaisia yksikköjä ja akateemisia heimoja.

Sitoutuminen ei ollutkaan enää yliopistoon vaan laitokseen tai oppiaineeseen. Vielä 1960-luvulla yliopistoromaaneissa ei näkynyt ajan poliittinen kuohunta täydellä voimalla, sen aika oli oikeastaan vasta 1970-luvulla. Yliopistot tulivat eräällä tavalla läpinäkyvimmiksi ja osaksi yhteiskuntaa, yhteiskunnallista keskustelua ja sen paikaksi. Showalter nimeää kyseisen vuosikymmenen lasitornien ajaksi. Ajatuksena lienee ollut läpinäkyvyyden ja kenties hauraudenkin ajatus, yliopisto ei ollut enää vankka, ikaikainen paikka, vaan särkyvä ja mureneva rakennus, jossa on aina mahdollisuus myös uudelleenrakentamiseen. Henkilögalleriassa miesten hegemonia jatkaa vielä, joskin tasa-arvoistumisesta on jo viitteitä (Showalter 2005, 34–67.) Olettaisin, että suomalaisessa yhteiskunnassa, kuten missä tahansa pohjoismaassa, tasa-arvoasioissa on voitu olla hieman edistyksellisempiä. Tämän oletuksen tueksi pitäisi tosin käydä läpi ja analysoida isompi joukko niin ennen 1950-lukua kuin sen jälkeenkin tehtyjä yliopistoromaaneja tai yliopistoa koskevia romaaneja. Näin ollen pohjoismainen tasa-arvoisempi yhteiskunta ja yliopistolaitos jäävät yleisemmän oletuksen varaan. On kuitenkin huomattavaa, että en löytänyt kovin paljon suomalaisia yliopistoromaaneiksi luokiteltavia romaaneja esimerkiksi 1950-luvulta, vaan painotus on selkeästi vuosituhannen lopun ja 2000-luvun puolella. Tosin, mikäli genreä katso laajemmin (ks. esim. Kuortti 2013), niitä on löydettävissä liitettäväksi soveltuvien osien genreen.

Yliopistoromaani alkoi maailmalla saada 1980-luvulla feministisiä sävyjä. Se ei tietysti ole mikään ihme, sillä tuolle aikakaudelle ajoittuu myös feministisen kirjallisuudentutkimuksen nousu. 1980-luvun yliopistoromaaneissa naiset alkoivat taistella samoista paikoista ja asemista kuin miehet, tosin vihjaten, ettei tasa-arvo tai asema toteudukaan siten kuin olettaisi tai pitäisi. Näissä romaaneissa naiset ovat yksinäisiä, kärsivät selviytyjän syyllisyydestä ja huomaavat loppujen lopuksi, etteivät kuitenkaan pääse professorien veljeskunnan täysivaltaisiksi jäseniksi, vaikka kuinka yrittäisivät (Showalter 2005, 68–73.) Se, että 1980-luvulta lähtien genren sisällä satiirisuus on lisääntynyt, voi kertoa osaltaan vastavirtaan lukemisesta tai katsomisesta, mikä on tyyppillistä mm. gender-tutkimukselle.

Lähestyttäessä nykyaikaa lisääntyy Showalterin mukaan ajatus yliopistoista työpaikkana muiden joukossa, joskin varsin hierarkkinen ja valtakamppailujen sävyttämä sellainen. Yliopisto on virkamiesmäinen, byrokraattinen yhteisö, jossa kilpailu, katkeruus ja kostonhimo ovat vallalla olevia ominaisuuksia. Yliopistosta on tullut entistä enemmän valtakamppailun keskuksia, jossa akateemisen sivistyksen rinnalla asuu traagisuus.

Yliopistotyöstä on kadonnut sen glamour ja hienostuneisuus – vain luokkatietoisuus on jäänyt jäljelle. Tietyllä tapaa 2000-luvun yliopistoromaanille leimaa antavaa on tummuus; idealismi on lähestulkoon kuollut ja jäljellä on kyynisyys ja individualismi (ks. esim. Showalter 2005, 98–99.)

Historiallinen kehitys tässäkin genressä kulkee samansuuntaisesti kuin yleinen yhteiskunnallinen ja ihmisten arvomaailman kehitys. Tietysti kullekin instituutiolle voidaan osoittaa syntyvän omat, sen omia konventioita myötäilevät ja sitä muovaavat lajipiirteet. Kirjallisuus ei synny tyhjiössä. Se, että yliopisto romaanin kehyksenä on yleistymässä, on tavallaan seurausta yliopistojen lähentymisestä arjen yhteiskuntaan. Näkyyhän se aivan normaalissa yliopistotyössäkin. Yliopisto tarjoaa hyvän alustan monenlaisten teemojen käsittelylle ja sitä voisi käyttää hyväksi monen eri tieteenalan kysymyksissä. Lisäksi akateemisen koulutuksen saaneiden määrä on prosentuaalisesti kasvanut tasaisesti.

3.2.2 Yliopistoromaanin piirteitä

Jotkut yliopistoromaaneja tutkineet tutkijat ovat pitäneet yliopistoromaanien ongelmana toistoa ja samankaltaisuutta, niin juonen kuin tapahtumienkin osalta (ks. esim. Rossen 1993, 2). Kirjallisuuden lajiteorioiden mukaan yksi kunkin genren tunnusmerkki on juuri toisto, joka kertoo että kyse on omasta genrestään. Genre muodostuu, kun riittävän paljon samankaltaisuutta ilmenee. Sitä mukaa kuin yliopistoromaani yleistyy, lisääntyy myös siitä tehtävä tutkimus. Esimerkiksi Anderson ja Thelin esittelevät lyhyesti John Kramerin yliopistoromaanin tyyppittelyä, jossa Kramer näkee yliopistoromaanin tärkeimmiksi piirteiksi että se koskee olennaiselta osaltaan ylemmän koulutuksen instituutioita ja että sen henkilögalleria tai päähenkilöt ovat opiskelijoita, tiedekuntien jäseniä, hallinto- tai muuta henkilöstöä (Kramer, Anderson & Thelinin mukaan 2009, 107). Vaikka kyseessä on puhtaasti amerikkalaista yliopisto- tai kampusromaanin koskeva tutkimus ja jaottelu, voi yllä mainitun ottaa hyvin yhdeksi pääluokitteluksi kun erotellaan yliopistoromaania tai yliopistoa muuten hyödyntäviä romaaneja. John Kramer jaottelee lisäksi yliopistoromaanit kahdeksaan erilaiseen tyyppiin, kuten esimerkiksi scifi- ja kauhuromaaneihin, sotilasakatemia-romaaneihin tai muihin erillisiä oppialoja koskeviin yliopistoromaaneihin tai teemoittaisiin romaaneihin, kuten seksuaalisia teemoja käsitteleviin romaaneihin (Kramer, Anderson &

Thelinin mukaan 2009, 107). Tavallaan Kramer siis luokittelisi yliopistoromaanille jo alagenrejä, mikä tavallaan ei pienen alagenren kohdalla tunnu järkevältä, vaikka romaaneja onkin mahdollista tyypitellä eri kontekstien tai teemojen mukaan genren sisällä. Ainakaan näin suomalaisesta näkökulmasta se ei tunnu käyttökelpoiselle genren suhteellisen vähäisen esiintyvyyden vuoksi. Mutta tietyltä osin ajatusta voi hyvin hyödyntää ja olenkin omassa analyysissäni tavallaan soveltanut tätä lähestymällä yliopistoromaania eri genrejen ja teemojen kautta. Näin erilaiset ulottuvuudet tulevat mielestäni parhaiten esiin.

Olen taipuvainen ajattelemaan Janice Rossenin tavoin, että yliopistoromaanin tekstuuri on monipuolinen, useita erilaisia tai erillisiä mutta sidoksissa olevia lankoja sisältävä kudokseksi (Rossen 1993, 3). Näkisin, että yliopistoromaani on monia genrejä hyödyntävä hybridi, jossa yhteisiä piirteitä on kuitenkin riittävästi. Koska tulkinta on aina lukijakohtaista, voi tästäkin kyseessä olevasta genrestä löytää myös sellaisia piirteitä, joita en ole itse hahmottanut. Tai vastaavasti olen kenties hahmotellut sellaisia ulottuvuuksia, jotka poikkeavat muiden tulkitsijoiden näkemyksistä. Luulen kuitenkin, että tässä tutkimuksessa esiin nostetut teemat ja ulottuvuudet antavat jonkinlaista osviittaa siitä, mihin kaikkeen yliopistoromaanista on tulkinnallisessa mielessä. Ja genrehän on aina myös kollektiivisen yhteistyön tulos; genre muovautuu lukijoiden toimesta.

Romaanien sielu ja merkittävä tekijä on tietenkin henkilögalleria. Yliopistoromaanin päähenkilö on usein alempiin sosiaaliluokkiin kuuluva, ulkopuolinen henkilö (Bilton 2008, 94). Hyvin usein kyse on kunnianhimoisesta nuoresta miehestä (vanhemmissa romaaneissa eritoten – ns. ”vihainen nuori mies”) joka haluaa saada osansa ”hopeareunuksista ja glamourista” ja joka haluaa epätoivoisesti kuulua joukkoon. Voi myös ajatella, että kyse on eräänlaisesta narsistisesta halusta näkyä – narsisti tarvitsee joukkoa ja sen tunnustusta ja hyvin usein ”imee itseensä” toisten hyvät puolet. Tavallaan kyse on jäljittelystä (Bilton 2008, 94–96.) Mutta tavallaan kroonisen näkymisen ja tunnustuksen halun kääntöpuolena on paranoidinen pelko toisten huomiosta ja ”tuijotuksesta”, joka voi tavallaan tuntua ahdistavalta (Bilton 2008, 101). Miellyttämisen halu tai huomiohakuisuus voi olla jopa koomista, kuten esimerkiksi Nichollsin *Starter for Tenin* päähenkilöllä Brianilla. Narsistinen luonteenlaatu näkyy hyvin monissa yliopistoromaaneissa sen henkilöahmoissa. Psykologisesti ja osittain sosiologisesti mielenkiintoinen ilmiö onkin, onko yliopisto jotenkin otollinen maaperä narsistiselle luonteelle. Mielestäni tätä näkyy myös suomalaisissa yliopistoromaaneissa.

Sosiaali- tai yhteiskuntaluokkaan perustuvaa alemmuuden kokemus näkyy myös monissa uudemmissa yliopistoromaaneissa, joten luokkakeskustelua voi hyvin jatkaa nykyisinkin, vaikka yhteiskuntaluokka ei oletettavasti ole niin rajoittava tekijä kuin 1900-luvun alkuvuosikymmeninä (ks. esimerkiksi David Nichollsin 2003 ilmestynyt *Starter For Ten*, suomeksi *Kaikki peliin* (2012).) Yliopistoromaanin päähenkilö voi olla myös yliopiston opettaja tai professori, joka usein on ns. tavallisista oloista lähtöisin. Yläluokkaisuus tulee esiin oikeastaan vain niissä tavoittamattomissa ja etäisissä professorien ja dekaanien hahmoissa (erityisesti vanhemmissa yliopistoromaaneissa), joita kadelditaan ja joiden suosioon pyritään, mutta joita ei välttämättä kuvata. Vanhempien yliopistoromaanien professorit ovat vielä moraalisesti ylempänä ja edustavat perinteistä hajamielistä professoria. Mitä lähemmäs nykyaikaa tullaan, sitä itsekkäämmiksi ja hedonistisimmiksi henkilöt käyvät. Nykyajan professorit ovat itsekkäitä, mahtipontisia, turhamaisia henkilöitä, jotka makaavat opiskelijoidensa kanssa, laiminlyövät ja pettävät vaimojaan eivätkä sitoudu lapsiinsa (Deresiewicz 2007, 36). Ovat siis varsinaisia narsisteja kaikki tyynni. Löytyykö yliopistoromaaneista altruitistisia henkilöitä ollenkaan? Ja jos löytyy, niin ovatko he väistämättä niitä kärsiviä tai unohdettuja sivuhenkilöitä niin romaaneissa kuin elämässäkin?

Yliopistoromaanien kirjoittajien taustan takia romaanit sisältävät usein intertekstejä tai alluusioita toisiin teksteihin, joko teksti- tai rakennetasolla. Esimerkiksi juuri David Lodge käyttää hyväkseen ja rakentaa teoksensa uudelleenkirjoittamalla niin ritariromantiikkaa kuin esittelemällä kirjallisuusteoreetikkojen ajatuksia. Yliopistoromaanien viehäytys onkin juuri siinä, että ne sisältävät runsaasti vihjeitä ja monia tasoja tulkinnoille. Parodiaulottuvuudet ja tulkintavihjeet eivät välttämättä aukene heti kansanmiehelle, mutta toisille oppineille kyllä. Tosin esimerkiksi Lodge vihjaa kirjansa *Small World* alaotsikolla *An Academic Romance* kyseessä olevan genre-parodian (Holmes 1990, 48), huomasi lukija sen tai ei. Joka tapauksessa näitä romaaneja voidaan tulkita ja analysoida hyvin monesta lähtökohdasta ja teoriasta käsin ja minkä genren kehyksestä halutaan.

Yliopistoromaanin piirteeksi voi siis mieltää myös sen, että se sisältää uudelleenkirjoittamista toisista genreistä. Kuten jo aiemmassa luvussa tuli ilmi, esimerkiksi Showalter tuo esiin monen yliopistoromaanin olevan viktoriaanisen romaanin toisinto ja Lodge kirjoittaa uudelleen ritariromansseja tai jotain muuta kirjallisuuden valtavirtagenreä. Tämä on hyvä muistaa tutkittaessa tai tulkittaessa romaania yliopistoromaanina.

Yliopistoromaaniin liitetään yleensä huumori ja nimenomaan sen satiirisessa mielessä. Yleisölle on varmasti herkullista päästä nauramaan karnevalistisen perinteen mukaisesti eliitille ja ”ylempiarvoisille”. Yliopistossa on kieltämättä paljon sellaisia pompöösejä rituaaleja, joiden tekeminen naurettavaksi on helppoa (ks. esim. Parini 2000, 5). Satiiri on tietysti jo itsessään jo genre, joten sen rooli yliopistoromaanissa on mielenkiintoinen. Satiiri on väline, jolla tulkintaa voidaan ohjata. Kun satiiri on yliopistoromaanin yksi hallitsevista piirteistä, on tärkeää pohtia sen tarkoitusta. Mitä itse asiassa halutaan sanoa satirisoimalla yliopistoyhteisöä tai tekemällä sitä koomiseksi?

Hyvin tyyppillisesti yliopisto esitetään romaaneissa patriarkaaliseksi politikoinnin näyttämöiksi, joiden olemassa oloa kyseenalaistetaan itseironian tai satiirin keinoin. Yliopistoa kuvataan mm. marginalisaation, luokkatietoisuuden, nais- ja muukalaisvihan ja kilpailun näyttämöksi jossa hallitsevina toiminnan motiiveina on valta ja asema ja seksi (tai sen puute). Ainakin Rossenin mukaan yliopistoromaani sisältää hyvin usein keskinäisen kilpailun ja valtataistelun teemat, samoin kuin kamppailun idealismin ja käytännön välillä (esim. Showalter 2005, 4; Rossen 1993, 3–4). Akateeminen maailma on yhä miesten maailma, ainakin anglosaksisessa maailmassa muutama vuosikymmen sitten, jossa naiselle jää lähinnä objektin rooli (ks. esim. Teva 1995, 174–178). Onko se sitä vieläkin ja nimenomaisesti suomalaisessa traditiossa? Joka tapauksessa yliopistoromaani sisältää hyvin usein tasa-arvoon liittyviä teemoja, jotka ovat enemmän tai vähemmän näkyvissä. Voisi päätellä, että tasa-arvon suhteen yliopistomaailma tarjoaa hyvän alustan tarkastelulle ja jopa poliittiselle agendalle. Siksi yliopistoromaaneja voisi aivan hyvin tarkastella joko feministisen tai sosiologisen kirjallisuudentutkimuksen avulla.

Yliopistoromaanin henkilöahmojen kautta muotoutuu mielikuva akateemisista ihmisistä, joiden ihmissuhteet harvoin ovat tasapainoisia ja harmonisia. Akateemisen romaanin piirre onkin eräänlainen traagisuus, niissä ihmisten elämiä hukataan ja tuhotaan tai ne tuhoutuvat (ks. esim. Showalter 2005, 2). Tyyppillistä yliopistoromaanien henkilöille on, että elämää ja tuotteliaisuutta ohjaa joko seksuaalinen (yli)aktiivisuus ja vietit tai sitten ne puuttuvat – aktiivisuus on käännetty tieteelliseen tuottavuuteen, ikään kuin ne olisivat toisensa poissulkevia. Moniin yliopistoihin myös liitetään rakkaus- tai eroottinen suhde, joka usein on opettajan ja oppilaan välinen. Tämän kaltaista teemaa voi pitää yhtenä yliopistoromaanin piirteinä, ja yliopistoromaaneja voi käsitellä myös romansseina tai

ihmissuhdedraamoina. Seksuaalisuuden voimakasta ilmenemistä yliopistoromaanissa pidetään myös luovuuden tai vallan symbolina.

Itse akateeminen koulutus ja sen merkitys jää usein yliopistoromaanissa jalkoihin (Dalton-Brown 2008, 591–595.) Tämä näkyy myös suomalaisissa yliopistoromaaneissa. Akateemisen koulutuksen merkityksestä yhteiskunnallisesti ei juurikaan puhuta, mutta akateemisuutta tai sen kuvaa rakennetaan esimerkiksi tuomalla tekstiin kirjallisuuden tutkimuksen termistöä tai tutkimusaiheita. Eräs esille tuotu ongelma on luovuuden ”tuska” eli usein sen puuttuminen (ks. esim. Deresiewicz 2007, 36–37). Professorit (ja miksei muutkin akateemiset) kärsivät julkaisemisen paineesta, joka on edellytys maineelle ja kunnialle niin kollegoiden muun maailman (tai oikeammin tiedeyhteisön) silmissä. Luovuuden ja seksuaalisuuden tai seksuaalisen käyttäytymisen välillä on yliopistoromaaneissa kiinteä suhde, jota voidaan pitää symbolistisena. Mikäli akateeminen henkilö kärsii huonosta tuottavuudesta, hän on yleensä seksuaalisesti hillitön. Tuottava ja ahkera tutkija tai opettaja taas on usein yksinäinen, jopa selibaatissa elelevä henkilö.

Useissa (esimerkiksi tutkituissa romaaneissa) tuodaan kyllä esille opinnäytteet ja niiden tekeminen, joka koetaan romaaneissa tärkeiksi. Mutta valmistumisen jälkeistä akateemista uraa tai merkitystä ei pohdita, ellei se ole ura instituution sisällä. Yhteisön ulkopuolelle joutuminen on siis lähes kuolemaa pahempi vaihtoehto. Ja kuitenkin, halu kuulua muuhun yhteiskuntaan on kova, samoin kuin paine löytää kiinnekohtia ja merkitystä olemassaololle myös institutionaalisesti. Ja onpa joissakin romaaneissa löydettävissä tietynlainen pelastus omalle itselleen yliopistosta poistumisen jälkeen (esimerkiksi *Lucky Jim*, *Starter for Ten*). Yliopistolaisuus ei siis ole kaikkien kohdalla onni eikä autuus. Suomalaisessa yhteiskunnassa yliopistot ovat niiden instituutioiden joukossa, jotka yhä jollain tasolla vaalivat luokkayhteiskuntaa. Yksi akateemisen romaanin selkeä piirre niin kansainvälisesti ottaen kuin myös suomalaisissa romaaneissa on juuri luokkakeskustelu. Yhteiskuntaluokkia ja niiden merkitystä pitää tietysti tarkastella aina suhteessa aikaansa, mutta asiaa voi tarkastella myös genren sisällä.

Mielestäni silmiinpistävää on myös, että yliopistoromaaneissa sivuutetaan yliopistoissa työskentelevät hallinto- ja avustava henkilökunta käytännössä kokonaan pois joitakin viittauksia tai poikkeuksia lukuun ottamatta. Näin on, vaikka esimerkiksi Kramer näki hallintohenkilökunnan yhdeksi avainhenkilöryhmäksi, minkä perusteella voisi määritellä

teoksen kuuluvan yliopistoromaanien joukkoon (Kramer, Andersonin ja Thelinin mukaan 2009, 107). Hallinto- tai muun henkilöstön osuus yliopistoromaaneissa jää usein pieneksi tai hahmon kannalta epäedulliseksi. Esimerkiksi Lodgen *Small Worldissä* sihteerin osaksi jää rakastajattareksi ajautuminen, eikä muusta juuri mainita (ks. esim. Holmes 1990, 54). Tällainen ohittaminen on mielenkiintoinen ilmiö tutkittavaksi. Tukihenkilöstön (tai hallintohenkilöstön) puuttuminen on sinänsä mielenkiintoista, sillä muut kuin tutkijat ja opettajat muodostavat henkilökunnasta melko merkittävän osuuden ja he ovat toiminnan kannalta usein merkittävässä roolissa ja kuuluvat kiinteästi yliopistoyhteisöön.

Genrepiirteiden tulkinnan valossa yliopistoromaani on harvoin ”puhdas” genre, vaan se sisältää piirteitä myös muista genreistä. Tämä tietysti pätee kaikkiin muihinkin kirjallisuuden lajeihin, kuten tämän työn alkuluvuissa käytiin jo läpi. Genret muodostavat eräänlaisen ”genrekirjaston”. Yliopistoromaani voi olla esimerkiksi dekkari, tällaisia löytyy brittiläisessä traditiossa useita. Lähes kaikki suomalaiset tietävät englantilaiset dekkareihin perustuvat tv-elokuvat ja -sarjat, jotka sijoittuvat yliopistoihin. Tai joiden etsivät ovat yläluokkaisia yliopistojen kasvatteja. Yksi tällaisten tekijä on mm. P.D. James. Yliopistoromaani voi olla myös jännityskertomus (esim. Donna Tarttin *Jumalat juhliivat öisin*), romanssi (miksi monet yliopistoromaanin tekijät tietoisesti työnsä luokittelevat, paradisisakin mielessä), kehitysromaani tai tapakomedia (Showalter 2005, 3). Yliopistoromaanista voi löytää myös esimerkiksi viktoriaanisen romaanin piirteitä (Showalter 2005, 7). Voidaan myös katsoa, että yliopistoromaanista löytyy moraliteetin piirteitä, sillä perinteinen ajatus yliopistoista sivistyksen kehtona elää yhä, vaikka ehkä heikentyneenä. Tästä osoituksena voi olla esimerkiksi idealismin sortumiseen liittyvät kuvastot ja teemat. Lisäksi näihin romaaneihin jotenkin liittyy se, että yliopistojen pitäisi olla jotenkin esimerkillisiä, opettavaisia ja näin myös niiden sisällä olevien ihmisten. Yliopistojen pitää kasvattaa ”parempia” ihmisiä. Moraliteetti-ajatusta tukevat mm. ihmiskohtaloiden traagiset sävyt.

Yliopistoromaanien piirteitä tai niissä käsiteltäviä teemoja on siis paljon. Historiallisessa jatkumossa näkyy kullekin aikakaudelle tärkeät ja tyyppilliset ilmiöt, tietenkin kulttuurisidonnaisesti. Yliopistoromaanit voivat olla sekoituksia useammasta genreistä tai ne voivat myös tietoisia uudelleenkirjoituksia tai parodioita muista genreistä. Akateemisen romaanin kirjoittaja on yleensä akateemisen koulutuksen saanut, jonka voi olettaa tuntevan kontekstinsa. Usein yliopistoromaani on kuitenkin kriittisiä äänenpainoja saava satiiri tai

yhteiskuntaa tai sen ilmiöitä kritisoiva teos. Se voi vaikuttaa ja sen voi tietysti lukea myös muuna, esimerkiksi puhtaasti romanssina. Lähemmin tutustuttaessa yliopistoromaanista nousee aina uusia teemoja ja aiheita, jotka jo sinällään voisi ottaa yksittäisen tarkastelun aiheeksi. Kyseisen genren lisääntyessä niin meillä kuin maailmalla, tulevat aihepiiristä tehtävät tutkimukset varmasti lisääntymään. Yliopistoromaani-genren historiallinen tausta tulee amerikkalaisesta ja englantilaisesta (yliopisto)perinteestä ja kulttuurista. On mielenkiintoista nähdä, miten yliopistoromaani ilmenee Suomessa ja tätä yritänkin seuraavassa selvittää yhden suomalaisen romaanin avulla, käyttäen hyväksi niin genreteoreettista tietoutta kuin yliopistoromaanin yleisiä piirteitä hyödyntämällä.

4 SUOMALAINEN YLIOPISTOROMAANI – Esimerkkinä *Suden vuosi*

Suomalaisia yliopistoromaaneja on melko vähän. Vaikka yliopistoromaanilla ei ehkä olekaan perinnettä Suomessa (vrt. Kuortti 2013, 198; 221), on yliopistoa tai sen piirissä olevista ihmisistä kertovia tarinoita ja romaaneja myös täällä (Kuortti 2013, 198). Monet suomalaisista yliopistoihin löyhemmin tai syvemmin liittyvistä teksteistä on luokiteltavissa myös muihin genreihin ja joskus on myös niin, etteivät Kramerin tarkoittamat yleisperiaatteet toteudu, eikä teos ole käsitettävissä yliopistoromaaniksi. On kuitenkin hyvä tarkastella näitä eri ulottuvuuksia ja tärkeimpiä teemoja yksitellen. Olen halunnut tuoda tässä työssä esiin yliopistoromaanin sidokset siihen läheisesti liitettyihin genreihin ja tuoda esiin myös ne ominaisuudet, joiden perusteella ne voitaisiin hyvin luokitella myös muuhun genreen kuuluviksi.

Vaikka yliopistosta kertovia romaaneja, tai jopa yliopistoromaaneja Suomesta löytyykin, mielestäni esimerkiksi suomalaisesta yliopistoromaanista sopi parhaiten Virpi Häneen-Anttilan vuonna 2003 ilmestynyt *Suden vuosi*. Suurin osa romaaneista oli joko selkeästi ensisijaisesti luokiteltavissa muuhun genreen, tai ne eivät sisältäneet tarpeeksi erilaisia yliopistoromaanin piirteitä tai eivät vain kokonaisuudessaan riittävästi sijoittuneet yliopistoon ympäristönä fyysisesti. Yksittäisen henkilöahmon yliopistollinen koulutus ei vielä riitä yliopistoromaanin statukseen.

Suomalaisessakin mittakaavassa näkyy kansainvälinen trendi lisääntyneestä genren käytöstä, sillä nykyaikaa lähestyttäessä vaihtoehdot lisääntyivät. Mielenkiintoista, ja yleistyksen kannalta parempi olisi tietysti ollut ottaa tarkasteltavaksi ne kaikki, mutta työ olisi laajentunut tässä vaiheessa liaksi. Tämän vuoksi lähdin tarkastelemaan suomalaista yliopistoromaania tai yliopistoromaanin ilmenemistä suomalaisessa romaanissa yhden esimerkin avulla. *Suden vuodesta* löytyy monia yliopistoromaanille tyypillisiä piirteitä, joten se mielestäni käy hyvin tarkasteltavaksi tässä yhteydessä.

Suomalaisista uudemmissa romaaneista yliopistoromaanina käsiteltäväksi kävisi mainiosti myös Pirkko Arhipan dekkari *Kipunuora* (2010), mm. yliopistoympäristönsä, henkilögalleriansa ja moraliteettiaspektinsa vuoksi, puhumattakaan sen sisältämistä ironisista ja kantaottavista aineksista. *Kipunuoraa* voisi esim. verrata brittiläisiin, yliopistoympäristössä tapahtuviin murhamysteereihin. Niinikään yliopistoromaaniksi lukisin

Jorma Palon *Uitetun rotan* (1996), joka on henkilökohtainen satiiri lääketieteen professoreista reaalimaailmasta tunnistettavine henkilöhahmoineen, mutta joka sisältää myös yleisempää kritiikkiä tiedemaailman sitovuutta ja kirjoittamattomia sääntöjä vastaan. Kirjassa on myös kyse idealismista ja sen sortumisesta. Hyvä esimerkki yliopistoromaanista on myös Maarit Verrosen *Osallisuuden tunto* (2006), joka tarjoaa hyvän ajankuvan tutkijoiden maailmasta ja tutkimuksen tekemisestä. Siitä on löydettävissä yliopistoromaanille tyypillisiä henkilöhahmoja, luokkakeskustelua ja kriittistä suhtautumista nykyiseen akateemiseen todellisuuteen. Virkistävää on, ettei tässä romaanissa ole kyse kirjallisuuden opettajista ja opiskelijoista vaan sosiaalitieteilijöistä (vrt. esim. Malcolm Bradburyn *Ajan mies*).

Viimeisimpiä suomalaisia yliopistoromaaneja tai siksi luettavia ovat myös Matti Larjavaaran *Ketun morsian* (2010) sekä Pekka Vartiaisen *Hysteria* (2012). Molemmat ovat perinteen mukaisesti kirjallisuuden oppiaineeseen liittyviä ja sisältävät paljon yliopistoromaanille tyypillisiä ulottuvuuksia. *Hysteria* edustaa jopa hieman surrealistista tyyliä, josta löytyy tiettyjä piirteitä, varsinkin henkilöhahmojensa ja heidän suhteidensa kautta. Tulkinta olisi kuitenkin melkoista hakuammuntaa, joten jätän sen suosiolla pois tarkastelusta tällä kertaa. *Ketun morsian* edustaa varsin tyypillistä yliopistoromaania, mutta sitä olisi ehkä paras tarkastella tietyn teeman kautta. Kun oma tarkoitukseni on tarkastella tätä genreä ikään kuin johdantona sekä tutustua ja tutustuttaa yliopistoromaaniin genrenä sen eri näkökulmien ja ulottuvuuksien kautta, *Suden vuosi* tarjoaa siihen mielestäni parhaat edellytykset. Vaikka *Suden vuosi* on 10 vuotta vanha, se edustaa kuitenkin 2000-lukua ja monet siinä ilmenevistä piirteistä ja yhteiskuntakriittistä pätevät yhä. Tulee olemaan mielenkiintoista seurata, kuinka yliopistoromaani genrenä kehittyy suomalaisessa kontekstissa.

Tämä tutkimus ei myöskään edusta biografista kirjallisuudentutkimusta, joten en tarkoituksella paneudu mitenkään perusteellisesti kirjailijaan tai hänen taustoihinsa. Yliopistoromaanien kirjoittajille tyypillisesti Hämeen-Anttila on itse monialainen akateeminen osaaja ja kirjailijan työn lisäksi hän on toiminut mm. opettajana ja tutkijana yliopistossa, kääntäjänä ja kuvittajana. *Suden vuoden* lisäksi hän on julkaissut yksin 9 romaania, yhdessä tyttärensä kanssa kolme nuortenromaania sekä miehensä kanssa useamman tietokirjan. *Suden vuodesta* on tehty myös elokuva vuonna 2007, ja se lienee yleisesti tunnetuin suomalainen yliopistoympäristöön sijoittuva romaani.

Suomalaisesta yliopistoromaanista löytyy siis monia piirteitä, jotka ovat näkyvissä sen perinteisemmissä muodoissa, erityisesti amerikkalaisessa ja brittiläisessä kirjallisuudessa. Seuraavissa alaluvuissa pyrin esimerkkiromaanin avulla hieman avaamaan muutamia näkökulmia, joiden avulla tai kautta yliopistoromaania voi tarkastella. Se, etten noudata täysin kansainvälistä, pääosin englanninkielisestä yliopistoromaanista tehtyä tutkimusta johtuu muun muassa siitä, että mielestäni yliopistolaitos Suomessa on kuitenkin kulttuuriltaan hivenen erilainen verrattuna perinteisiin akateemisen sisäoppilaitoskulttuurin maihin. Olenkin noudattanut tarkastelussani omaa jaotteluani, joka tietysti perustuu tutustumaani tutkimus- ja kaunokirjallisuuteen, sitä soveltaen. Käyttämäni jaottelu mielestäni tukee myös ensitutustumista yliopistoromaaniin yksittäisen teeman tarkastelua paremmin. Yliopistoromaani on moniulotteinen, mikä toivoakseni tulee ilmi seuraavissa alaluvuissa. Varmasti yliopistoromaania voi tutkia myös näistä poikkeavien teemojen kautta, mutta olen pyrkinyt kokoamaan tai löytämään niistä keskeisimmät, ainakin näin suomalaisen kontekstin kannalta.

4.1 Yliopistoromaani moraliteettina

Yliopistojen yksi keskeisimmistä toiminta-ajatuksista ja lähtökohdista on ollut sivistää ihmisiä, sekä suoraan niitä harvoja etuoikeutettuja että välillisesti myös muuta kansaa. Yliopiston voisi siis perinteisesti katsoa edustavan hyvää ja kannatettavaa instituutiota, jossa ihminen tiedon avulla jalostuu ja nämä jalostuneet oppineet voivat sitten kertoa muulle kansalle kuinka tulee elää, ja mitä on hyvä elämä tai miten saavuttaa parempi elämä. Perinteisesti tämä on kuulunut kirkon tehtäviin. On kuitenkin huomattava, että yliopistojen varhaisimmat muodot pohjautuvat paitsi antiikin filosofien opetuksiin, myös luostareissa harjoitettuihin tekstien tutkimuksiin ja kopiointeihin. Luku ja kirjoitustaito eivät ole olleet rahvaan ominaisuuksia. Yliopistolaitoksesta yleisesti ja globaalisti puhutaan mielellään yhtenä ideaalina, jossa yliopisto esiintyy moraalisenä ja ylevänä tilana. On eri asia, miten paljon yliopistoilla on yhteisiä lähtökohtia ja arvoja. Tieteen tekemiselle yhtenäisiksi piirteiksi on kuvattu vapaus, joustavuus, luovuus ja kutsumustyön luonne. Puhutaan akateemisesta työskentelystä (Rinne ym. 2012, 62.) Kuinka yhtenäinen yliopisto-instituutio sitten lienee kansallisesti tai kansainvälisesti nykyisin, on vaikea sanoa. Ainakin moraalisesti esimerkillisenä tai ylevänä tilana sitä on vaikeata pitää, mikäli uskoo yliopistoromaanien

antamaan kuvaa. Kuitenkin historiallisella perspektiivillä ja miksei myös uudemmilla laseilla katsottuna sitä voidaan pitää moraalin puolestapuhujana.

Amerikkalainen moraalifilosofi Alasdair MacIntyre ymmärtää hyveet taipumuksiksi, jotka ylläpitävät käytäntöjä ja mahdollistavat käytäntöjen sisäisten hyvien asioiden saavuttamista. Tämän lisäksi ne hänen mukaansa tukevat meitä oikeanlaisessa hyvän etsinnässä tekemällä meidät kykeneviksi voittamaan haittoja, vaaroja ja kiusauksia sen lisäksi, että ne kasvattavat samalla itsetuntemustamme ja tietoisuuttamme hyvästä. Hyvä elämä on siis elämää, joka käytetään hyvän elämän etsimiseen ja hyveet ovat sellaisia jotka auttavat meitä ymmärtämään sitä mitä kaikkea hyvä inhimillinen elämä on. Ihmiselämän hyveiden joukko ei vaan periaatteessa voi olla yksi ja sama muuten kuin periaatteessa, sillä käsitys hyvästä elämästä tai hyveistä vaihtelee olosuhteiden ja ajan mukaan (MacIntyre 2004, 258.)

1600- ja 1700-luvuilla ajateltiin, että moraalisuus tarjoaa ratkaisun inhimillisen egoismin aiheuttamiin ongelmiin. Moraalisuus nähtiin altruismin synonyyminä lähes, jossa hyve ja tavoiteltava asia oli toisten hyväksi koituva epäitsekäs käyttäytyminen. Ihmisen ajateltiin olevan luonnostaan egoistinen ja etsivän vain omien halujensa tyydytystä. Tämä eroaa aristoteelisesta näkemyksestä, jossa ihminen kasvatetaan ajattelemaan että muiden hyväksi tehty hyvä on samalla myös oma hyvä. (MacIntyre 2004, 268.) Yliopistoromaaneissa näytetään ajattelevan samansuuntaisesti kuin 1600- ja 1700-luvulla alettiin ajatella. Ihminen etsii vain omaa hyvänsä ja ihminen on pohjimmiltaan egoisti. Hyvin monessa yliopistoromaanissa nimittäin päähenkilö (yleensä mies) tekee mitä huvittaa ajattelematta lainkaan seurauksia tai toisille aiheuttamia ongelmia tai mielipahaa. Tällainen on esimerkiksi Matti Larjavaaran *Ketun morsiamen* päähenkilö professori Kimmo Yövaara, samoin Pirkko Arhipan *Kipunuoran* professori Marko Korpela tai Malcolm Bradburyn *Ajan miehen (The History Man)* professori Howard Kirk, jota Elaine Showalter kuvailee demoniseksi mieheksi (Showalter 2005, 59). Hedonistisia ja egoistisia hahmoja, joista on turha etsiä David Humenkin peräämiä inhimillisten tunteiden samankaltaisuutta tai oikeudenmukaisuuden tunteita (MacIntyre 2004, 271).

Sitä vastoin mielestäni *Suden vuoden* moraalifilosofiassa voitaisiin palata aristoteelisten ihanteiden lähteille ja siinä päähenkilöt ovat moraalisesti muita ylempänä. Mikkokaan ei suostu arvostelemaan häntä epäoikeudenmukaisesti kohdellutta vaimoaan tai

riitauttamaan eroa tai pitämään mitenkään puoliaan. Hän alistuu kaikkeen toisten hyväksi, kunnes itselle ei jää mitään. Hänen hahmostaan on kovin vaikea löytää tuota lähtökohtaisesti egoistista hahmoa, ellei sitten hänen sinnikästä haluaan puhtaaseen tietoon lueta siksi. Hän ei ole muiden painostuksesta tai yleisestä ilmapiiristä huolimatta ”myynyt” itseään tai ideologiaansa, vaikka hän itse siitä selvästi kärsii. Eihän hänen kirjaansaakaan kukaan osta sen vaikeaselkoisuuden vuoksi. Samoin Sarin hahmo on varsin pyhimysmäinen ja hänen omat halunsa tai unelmansa tulevat vasta toisen jälkeen. Sari on eräällä tavalla mystifioitukin hahmo.

Moraliteettien perusta on 1400–1500-luvuilla, uskonnollisessa, allegorisessa draamassa. Moraliteetti sisältää personoituja hyveitä ja paheita, jotka taistelevat ihmisen sielussa ja/tai sielusta. Ihmiselämä kuvataan moraliteetissa usein matkantekona, jossa vakavaa sanomaa kevennetään koomisilla aineksilla tai välinäytöksillä (Hosiaisuus 2003, 599.)

Englanninkielisissä yliopistoromaaneissa voi mielestäni löytää moraliteetti-näkökulman tai viitteitä siihen. Moraliteetti sisältyy hyvin usein myös satiirin taustatarkoitukseen, varsinkin sen menippolaisessa muodossa. Niissä kritiikkiin sisältyy myös uutta luova sävy, eli tarkoitus on nimenomaan muuttaa asioita ja kertoa kenties myös suoraan tai vähemmän suoraan, mikä olisi oikein. Kyse on tietysti myös aikakaudestaan tai siitä, missä yhteiskunnassa eletään. Kuitenkin perusihmisyden arvot lienevät melko lailla samat kaikissa länsimaissa. Kuten jo aiemmin mainitsin, Elaine Showalter on verranut monia yliopistoromaaneja viktoriaanisiin romaaneihin, joiden ominaisuuksina voi esimerkiksi pitää keskiluokkaista sovinnaisuutta, hurskastelevuutta, ahdasmielisyyttä ja omahyväisyyttä jos kohta pyrkivätkin kohentamaan luokkaeroja tai sosiaalis-taloudellisia ongelmia (ks. esim. Hosiaisuus 2003, 1011). Sovinnaisuus, hurskaus ja omahyväisyys voisivat sopia myös moraliteettiin ja näiden osalta voisi näin ollen nähdä yhteneväisyyksiä. Molemmat ovat pyrkineet tiettyyn, yhteiskunnan kannalta oikeaksi nähdyn elämäntavan edistämiseen?

Se, että yliopistojen rooliksi on pitkään nähty sivistystehtävä ja sivistysyliopiston ihanne on yhä vahva ja sitä oppineet halunnevat yhä edistää. Akateemisten oppineiden kirjoittamissa akateemisissa romaaneissa tätä arvomaailman tai idealismin romahtamista kuvataan ja kritisoidaan usein. Tuodaan esiin törmäykset vanhan sivistyksen ja nykyajan työelämälähtöisyyden ja massatutkintojen aikakauden välillä. Kun opiskelijatkaan eivät osaa

enää lukea tai eivät malta pohtia asioita riittävän kauan; kuten Suden vuoden Mikko Groman, joka tuntee ”karvasta mielipahaa selaillessaan opiskelijoiden tiuhaan alleviivaamia niteitä, varsinkin kun näkee vääriä yksinkertaistuksia ja helppojen vieraskielisten sanojen käännöksiä marginaalissa” (Hämeen-Anttila 2003, 51). Hämeen-Anttilan Mikko omaa pyytetöntä rakkautta puhtaaseen tietoon – hänen ihanteensa on humanistinen monioppinut. Tämä kuitenkin on ylellisyyttä, jota apurahojen ja virkojen myöntäjät eivät ymmärrä. Julkaisuisissa merkitsee määrä enemmän kuin laatu (Hämeen-Anttila 2003, 73.) Mikon kaltainen humanistinen monioppinut lienee vanha sivistyneistön ihanne – se vain ei ole enää muodikasta eikä kannattavaa, kuten Hämeen-Anttilan romaani tuo esille. Tavallaan romaani toimii vanhan sivistyksen puolestapuhujana ja tavallaan moralisoikin nykyistä nopean sivistyksen ihannetta; tohtoriksi ennen 30 ikävuotta.

Jos ajatellaan romaania *Suden vuosi* moraliteetin näkökulmasta, sisältää se hyvän ja pahan tai nykyihmisen ja suomalaisen kulttuurin mukaisia oikein–väärin-asetteluja. Mikko Groman on pelkistetyn hyvä ihminen, joskin hieman poissaoleva ja hajamielinen kun taas Mikaela pelkistetyn itsekäs ja kova ihminen. Sarin hahmo on hieman jopa pyhimysmäinen, neitseellinenkin pelastajahahmo – enkeli. Se, että Mikko kasvaa vaikeuksien kautta voittoon ja pelastautuu ahdingosta enkelinsä avulla, voi olla piirre kehitysromaanista tai moraliteetista; hyvä voittaa pahan. Vaikka romaanissa Mikaelankaan ei käy huonosti, hän kuitenkin on vähemmän onnellinen kuin Mikko ja Sari, loppujen lopuksi. Samoin moraliteetti-tulkintaa tukisi myös sivuhenkilöt, jotka eivät saavuta tavoitteitaan ainakaan silloin, kun yrittävät olla jotain muuta kuin ovat, kuten Sarin kosija Ilari Vuori. Hänen shoppailunsa niin opintojen kuin intohimojensa suhteen ei loppujen lopuksi näyttäyty kovinkaan ruusuiselta tai kannattavalta. Romaani toisintaa mielestäni varsin perinteisiä arvoja: tosirakkaus ja hyvyys kertautuvat kaikenlaisena hyvinvointina, eikä tosirakkautta toteuteta perheitä rikkomalla; Mikko on jo eronnut ja Sari neitsyt ja sinkku. Ainoa tabu on pariskunnan ikäero. Mutta moraalia noudatetaan vaikka yhdessä asutaan – tosi rakkaus odottaa -mentaliteetilla.

Romaanissa voi myös tarkastella moraaliselta kannalta myös kollegoiden käyttäytymistä Mikon vastoinkäymisiin ja onneen. Vastoinkäymisten ollessa pahimmillaan myös tukijat ovat vähissä ja Mikko kamppailee nöyrytyksen ja häpeän tunteiden kanssa. Apua ei voi oikein pyytääkään, eikä sitä tarjotakaan. Vasta kun pyhimysmäinen Sari on ojentanut auttavan kätensä, myös muut tuntuvat siirtyvän kannustusjoukkoihin. Sinänsä

tämän voi mieltää myös kritiikille nykyistä ihmisten arvomaailmaa vastaan. Arvomaailmaa, jota yhteiskuntamme tällä hetkellä näyttää tukevan – selviytyjien maailmaa.

Suden vuodessa myös sudella on symboliikkansa. *Suden vuodella* voi olla alluusionsa Aino Kallaksen Suden morsiamen, jossa nuori nainen kokee rakkaustarinan ja vapauden suden kanssa. Eläinsymboliikka on tärkeä elementti esimerkiksi faabeleissa, jotka ovat tietynlaisia moraliteetteja. Niissä eläimet toimivat ihmisten tapaan, inhimillisten luonteenpiirteiden ja ominaisuuksien kuvastuessa niistä. Yleensä hyvä voittaa, mutta kuitenkin niissä joskus voidaan myös näyttää miten hyvä joutuu tappiolle tässä epätäydellisessä maailmassa (Hosiaisuusluoma 2003, 232.) Suden vuodessa on kuitenkin kyse ihmisistä, ja eläinsymboliikka rajoittuu Sariin henkilönä, joten faabelista ei voida tämän teoksen kohdalla puhua. Mutta faabeleista tuttua moraalisuutta voi löytää, mikäli tarkastelee Mikon ahdinkoa ja Mikaelan voittokulkua. Lukijasta koko asia tuntuu epäoikeudenmukaiselle – eihän ketään saa noin rangaista pelkästä sosiaalisesta kömpelyydestä. Kyse on tietysti myös ihan perinteisestä moralismista tai moraalista. Susi mainitaan romaanissa ennen kaikkea päähenkilö Sarin sairauden (epilepsia) symbolina. Susi on kohtaus, joka nielaisee Sarin ja tavallaan omii tai omistaa hänet ja joka estää häntä ainakin aluksi luomaan normaaleja suhteita vastakkaiseen sukupuoleen. Sari on nimennyt kohtauksen niiden vakavuuden mukaan isoksi pahaksi sudeksi ja pikkuhukaksi (Hämeen-Anttila 2003, 16). Suden hallitsevuus ja tavallaan päähenkilön omistaminen voisi liittää myös Aino Kallas -alluusion. Susi mielletään suomalaisessa kulttuurissa (myös muualla länsimaissa) pahaksi – viitaten nyt vaikka useimpiin satuihin, tunnetuimpana ehkä ”Punahilkka”, jossa susi symboloi myös nuoren naisen heräävää seksuaalisuutta, jota tuona aikana pidettiin pahana ja epätoivottavana asiana, josta piti varoittaa ja joka voi syödä ihmisen kokonaan. Susi viettelee sadussa ihmiset ja syö suihin. Voisi ajatella, että Hämeen-Anttilan romaanissa on kyse myös tällaisesta symboliikasta. Sari on nuori nainen, joka ei ole uskaltanut toivoa normaalia elämää, vaan on pitänyt itseään ”vajakkina” tai vammaisena, jolla ei ole oikeutta normaaliin perhe- tai seksuaalielämään. Ja kuitenkin hänessä nämä tunteet ovat vahvasti läsnä. Lopuksi susi uhkaa tuhota orastavan suhteen, mutta epäonnistuu – aivan kuten metsästäjä Punahilkassa pelastaa niin isoäidin kuin Punahilkankin, niin myös Suden vuodessa Mikko pelastaa Sarin sudelta tavallaan surmaamalla tämän, tai tekemällä sen merkityksettömäksi ja elämää rajoittamattomaksi. Susi ei ole enää samanlainen uhka. Susi toimii siten myös seksuaalisuuden symbolina.

4.2 Yliopistoromaani satiirina – huumoria vai pilkkaa?

Yliopistoromaanin yhtenä tärkeimmistä piirteistä pidetään satiirisuutta. Satiiri sisältää huumoria, mutta ne eivät kuitenkaan ole sama asia. Huumori mielletään positiiviseksi asiaksi, kun taas satiiri sisältää kriittisyyttä, moralismia ja piikittelyä, jopa ilkeyttä tai kostonhimoa. Satiiri voi kohdistua myös itse; kirjoittajat ovat itse yliopistolaisia, joten piikittelemällä ja naureskelemalla yliopistohenkeä tai -dynamiikkaa tai parodioimalla tai karrikoimalla tyypejä he ivaavat samalla itseään. Kriitikki on usein osuvinta ja siten kenties rakentavinta sen kohdistuessa omaan itseän (Kivistö 2007, 17). Satiirissa on kysehän ennen kaikkea tekstin sisältämästä sävystä tai sen tarkoituksesta, joka lukijalle välittyy ja jonka hän sitten tulkitsee omalla tavallaan. Satiirin tarkoitus ja kohde ovat siis myös tulkinta-asia. (Kivistö 2007, 9.) Huumori, ironia ja satiiri ovat verrattain läheisiä käsitteitä, mutta niiden välillä on kuitenkin löydettävissä eroja. Huumoria pidetään yleensä hyväntahtoisena ja leikillisenä suhtautumisena erilaisiin ilmiöihin. Huumorin erottaa ironiasta ja sarkasmista siinä, että siitä puuttuvat pilkallisuus ja iva ja se aggressiivinen sävy, joka sarkasmia ja ironiaa leimaa. Ironiaa ja sarkasmia pidetään yleisesti juuri satiirin välineinä.

Satiirin välineistä ironiaa pidetään hienovaraisempana ja sen teho perustuukin esitetyn ja tarkoitetun ristiriidalle. Ironia tehoaa siis vain, jos vastaanottaja tietää tai hänelle selkeästi ilmaistaan asioiden todellinen laita. Ironia voi mielestäni olla myös lempeää tai jopa hieman myötätuntoista, kuin sitä vastoin sarkasmi on selvemmin tarkoituksellista pilkkaa. Se ei myöskään ole niin tulkinnanvaraista, sillä sille ominaista on suorasukaisuus (Pankakoski 2007, 234–243.) Satiiri käyttää siis hyväksi huumoria, ironiaa ja sarkasmia ja jopa parodiaa erilaisissa suhteissa. Satiiri on jo itsessään kirjallisuuden laji joka kritisoi ihmisten paheita ja yhteiskunnan epäkohtia ja perustaa voimansa todellisuuden ja ihanteiden eroihin. Satiireissa on nähtävissä eroja sen aggressiivisuuden ja piikikkyyden asteen mukaan. Joissakin on mukana hyväntahtoisuus, kun taas jotkut voidaan luokitella jopa kostonhimoisiksi ja vahingoittaviksi. Satiirit ovat tarkoitettu myös eräänlaisiksi moraliteeteiksi ja moraliteeteissa on usein varsin samanlaiset tarkoituserät. Moraliteetin ja satiirin voisi erottaa ehkä huumorin käyttö. Satiirille on tyypillistä, että huumorin tai ilkeilyn alle kätetään vakavasti pohdittavaa asiaa, mikä kulloinkin on kirjailijalle tai ajanjaksolle tärkeää. Miksi sitten yliopistoromaani on otollinen alusta satiirille? Satiirille tyypillistä on vetää kohde ylhäältä alas – mikä olisi siis otollisempaa ja herkullisempaa kuin oppineisuuteen ja akateemisuuteen

liittyvä kritiikki ja parodia. Tätä lajia on harrastettu kautta aikojen menippolaisessa satiirissa (Kivistö 2007, 9–17.) Voidaanko siis tulkita, että yliopistoromaani edustaa jollain tapaa menippolaista satiiriperinnettä?

Menippolaiseen satiirimuotoon liittyy vahvasti karnevalistisuus. Karnevalistisuuteen liittyy vastakohtien käyttö ja ilmiöiden nurinkurisuus, jossa yleisesti yhteiskunnassa arvostetut asiat joutuvatkin arvohierarkian pohjalle (Willman 2007, 73). Yliopistot nauttivat yleisesti yhteiskunnissaan arvostusta ja ne usein mielletään jollain tavalla eliitin ja etuoikeutettujen instituutioksi. Kautta aikojen oppineisuutta on lisäksi tehty naurunalaiseksi tavallisen rahvaan keskuudessa.

Yliopistoromaanin satiirisuuden voisi ajatella olevan karnevalistista myös siksi, että usein niiden ironiaan tai huumoriin sisältyy myös myötäelämistä tai ymmärtämistä. Willman (2007, 75) tuokin esiin Bahtinin näkemyksen, ettei karnevaalisatiiri voikaan olla puhtaasti negatiivista ja tuhoavaa. Poikkeuksia varmasti on, ja joidenkin satiirien tarkoitus on henkilökohtainen pilkka. Monissa, ainakin lukemissani yliopistoromaaneissa, tyylin voisi nähdä enemmän karnevalistisen satiirin suuntaisena, ainakin sillä perusteella, että niihin mielestäni liittyy vahvasti ainakin jonkun henkilön kasvu, tai kriittisyydessäänkin niissä näkyy myös ymmärtämystä ihmisen heikkouksille. Tietyntyylinä groteskiuttakin jossain paikoin näkyy, tai ainakin liioittelua niin tapahtumien tai henkilöhahmojen osalta. Ihmisen lihallisuus, vastakohtana älyllisyydelle, tuodaan esiin inhimillisenä heikkoutena, josta tosin kaikki eivät kärsi. Yliopistoromaaneissa on paljon puhetta seksistä tai sen puutteesta – joko sitä on paljon tai ei ollenkaan. Mutta yleensä tähänkin liittyy tuhoavan voiman lisäksi monesti uudistumisen mahdollisuus, mikä vaikuttaisi puhuvan menippolaisen satiirin puolesta. (ks. esim. Willman 2007, 77.) Tosin kuuluuhan henkilöiden kasvutarinat myös kehityskertomuksiin. Miksei siis kyse voisi olla myös sellaisesta.

Teoriassa yliopistoromaania voisi pitää menippolaissatiirin toisintona mm. sen vuoksi, että klassisessa menippolaisessa satiirissa yksi tärkeä elementti on juuri oppineisuuden pilkka. Pilkan kohteena ovat erityisesti ne oppineet, jotka kuvittelevat itsellään olevan muita suuremman tiedon ja ymmärryksen. Useimmat käsittelevät humanisteja, erityisesti kirjallisuuden ja kielen oppiaineita tai yhteiskuntatieteitä, mutta kuvittelevatko he olevansa muita oppineempia? Ainakin humanismi on perinteinen oppiala. Yhtymäkohtia yliopistoromaanien ja menippolaisen satiirin välillä löytyy myös ajatuksesta, että klassiset

menippolaiset satiirikot tekivät pilaa tai parodioivat nimenomaan omia ideologioitaan, sillä kirjoittajat olivat jo muinoin juuri noita oppineita miehiä. Nykyajan akateemiset romaanit ovat myös lähes poikkeuksetta yliopistolaisten käsialaa ja useimmiten kertovat heidän omista aloistaan tai ainakin lähitieteistä. (ks. esim. Willman 2007, 88.)

Miten sitten huumori tai satiirisuus näkyy tarkasteltavassa yliopistoromaanissa? *Suden vuosi*, jota tässä tapauksessa tulkitaan yliopistoromaanin kehyksestä käsin, ei näyttäydy avoimen humoristisena, vaikka Virpi Hämeen-Anttila alaotsikoikin romaaninsa ”Komediallinen kuvaelma vuosituhannen lopulta”. Hämeen-Anttila antaa siis kirjansa alkusivuilla tulkintavihjeen. Vihje toimii samalla viitteenä sille, että kyseessä voi olla yliopistoromaani ja että kirjasta voi löytää satiirisia sävyjä, vaikka puhtaaksi satiiriksi en sitä mieltäisi. Kirjan satiirisuus on ironistista ja perustuu liioitteluille ja karikatyyreille, kuten päähenkilön Mikko Gromanin vaimon Mikaelan stereotyyppisessä suomenruotsalaisessa hahmossa. Hän on kuitenkin tietyllä tapaa myös traaginen hahmo, yhtä lailla eksyksissä kuin Mikko, jota hän syyttää ”epäihmisyydestä”, lainapaloista kootuksi mieheksi.

Mikko Gromanin hahmo on eräänlainen sivistyneisyyden ja idealismin viimeinen linnake. Ihmissuhteissaan kömpelö älykkö, jonka elämää ja maailmaa määrittävät kirjat. Karikatyyri vanhanajan hajamielisestä professorista, tosin tässä tapauksessa lähes työtön, pätkätöitä tekevä opettaja joka ahdistuu opiskelijoidensa ”tyhmyydestä” ja välinpitämättömyydestä. Mikko Gromanin hahmo on myös traaginen, jonka kasvutarina romaani myös on. Kyse on jonkinlaisesta turvallisesta tietämättömyyden tilasta heräämisestä ja havahtumisesta näkemään myös reaali maailman – sen raadollisimman puolen kautta. Tavallaan tässä toteutuu myös Sally Dalton-Brownin esiin tuoma ajatus yliopistoromaanien komediallisuuden olemuksesta; sen periaatteena kun on juuri tuoda esiin ylevän alla oleva pohja ja kauneuden pohjalla oleva rumuus. Samat asiat, jotka karnevalistisuudessa ovat peruselementtejä: vastakohtaisuudet. (ks. esim. Dalton-Brown 2008, 597–598.) *Suden vuoden* Mikon hahmossa kumuloituu mielestäni myös se, mikä monissa yliopistoromaaneissa näyttäytyy keskeisenä: akateemisten ihmisten yritys luoda toimivaa suhdetta ulkopuolisen elämän kanssa. Tämä näyttäytyy usein koomisena, ja sitä hän se monesti todellisuudessa onkin. Yliopisto on yhä hieman erilainen yhteisö kuin moni muu, mikä johtaa väistämättä erilaisiin törmäyksiin (vrt. Rossen 1993, 179.)

Suden vuoden komediallisuus on dialogeissa ja henkilöhahmoissa, nykypäivän ihmissuhdesotkujen maailmassa ja niille nauramisessa. Aivan kuten suurimmassa osassa yliopistoromaaneita, ihmisten heikkoudet ja puutteet tuodaan näkyviksi ja ne saadaan näyttämään turhilta ja naurettavilta. Kyse on sävystä, ironiaa on monenasteista. *Suden vuoden* Mikko Gromanin koettelemukset ovat traagisuudessaan koomisia, kuinka hyvyys ja toisten auttaminen palkitaan epäonnella, kuten Mikon viimeisten rahojen viemisepisodi kertoo. Tai kirpputorilta hankittu takki, joka kertoo kaikille miten heikosti Mikolla menee. Satiiria löytyy myös siitä, miten toiset kääntävät selkensä, kun köyhyys haisee. Juhlapuheiden akateemiseen elämään ei kuulu köyhyys, ainakaan sen näyttäminen. Se haisee tappiolta. Vaikka todellisuus onkin toinen ja akateeminen köyhyys on tosiasia. Ei tarvitse kuin katsoa nuorempien tutkijoiden työsuhteiden pituuksia tai ansiotasoa. Tässä näkyy myös yhteiskuntaluokkataistelu ja -asetelma. Akateemikolle on suotavaa, varsinkin jos on Mikon tapaan alemmasta sosiaaliluokasta lähtöisin, olla naimisissa ylempään sosiaaliluokkaan kuuluvan henkilön kanssa.

Karnevalistisuus ei mielestäni päde *Suden vuoteen*, mutta satiirisuutta siinä kyllä löytyy. Satiirisuuden yhteneväisyyttä moraliteettiin voidaan tässä yhteydessä puhua enemmänkin, sillä moralistisia ulottuvuuksia voi mielestäni tästä romaanista löytää jos haluaa. Satiirisuus kohdistuu enemmänkin nykyajan kiireeseen ja määrä ennen laatua - ajatukseen. Enemmänkin satiiri on suunnattu oppimattomuutta kohtaan ja oppineisuuden puolesta. Tämä on tietyllä tavalla vastaisku perinteistä menippolaista satiiria kohtaan, jossa pilkka kohdistuu nimenomaan oppineisiin. Romaanista löytyy kyllä itseironiaa esimerkiksi ja nimenomaan Mikon hahmossa, joka on tavallisten kuolevaisten asioista ihan pihalla. Kuten päähenkilö Mikko ilmaisee: ”fyysinen maailma ei ole enää henkisten arvojen ruumiillistuma vaan helvetin ikävä paikka sellaisille kuin hän.” Tai ”Hyödyn aikakausi ajaa hänen ylitseen pauhaten ja murskaten kuin Juggernaut eikä hän osaa muuta kuin kätkeä päänsä pensaaseen ja vapista”. (Hämeen-Anttila 2003, 72.) Ennen oli paremmin, silloin oli vielä pienipalkkaisia suojaotyöpaikkoja humanisteille. Ironisuus kohdistuu siis hyödyn aikakauteen ja yhteiskunnan sekä ihmisten arvomaailman materiaaliumiseen. Kaikesta pitää olla välitöntä hyötyä. Sinällään satiirin tunnusmerkit täyttyvät, että selvästi kirjasta on erotettavissa epäkohta, johon halutaan puuttua. Jos moraliteetin kohteena ovat ihmisten arvot, satiirin kohteena on yleinen ilmapiiri.

Mielestäni huomion arvoista on, että *Suden vuosi* ei, kuten ei suurin osa muistakaan lukemistani yliopistoromaaneista, kuulu ilkeämielisten ja tuhoavien satiirien joukkoon. Niissä on kaikissa pohjalla jonkin uuden alku, joka yleensä myös löydetään romaanin lopussa. Irvailun kohteeseen suhtaudutaan kuitenkin lempeydellä ja inhimillisyydellä, ymmärtäenkin. *Suden vuodessa* on löydettävissä satiirillekin tyyppillinen tummempi ja traagisempi sävy, joka liittyy juuri epäkohtien osoittamiseen. Mutta joka romaanin lopussa johtaa muutokseen. Kenties näin käy myös lukijan ajatusmaailmalle. Sama tavoite tietysti on myös esimerkiksi kehitysromaanilla tai moraliteetilla, joiden piirteitä yliopistoromaaneihin hyvin usein liittyy.

4.3 Yliopistoromaani romanssina – romanttiset ja eroottiset teemat yliopistoromaanissa

Hosiaislouman *Kirjallisuuden sanakirjan* mukaan (2003, 795) romanssin alkujuuret ovat balladin sukuisessa lyris-eppeisessä runoudessa jota hyödynnettiin mm. hoveissa. Aiheita ja aineksia otettiin historiallisista sankaritarustoista sekä ritari- ja hovielämästä. Romanssi sanalla tarkoitettiin alun perin vastakohtaksi oppineiden latinaksi kirjoitettuihin teksteihin. Romanssi on laajentunut runomuotoisesta moniin eri muotoihin ja kirjallisuuden lajeihin, esimerkiksi romaaneihin. Yhteistä kuitenkin on, että romansseilla ei ole didaktisia tavoitteita, vaan ne on tarkoitettu lähinnä viihteeksi. Aihepiiri on kautta aikojen pysynyt sama, eli se on rakkaus ja elinkaaren erilaiset tapahtumat, elämä itsessään. Ominaista romanssille on liioittelu, naiivius sekä mielikuvituksellisuus. (Hosiaislouma 2003, 795.)

Romansseja suomalaisissa romaaneissa tutkinut Markku Soikkeli liittää lajien erottelun siihen, missä määrin kunkin lajin myytit eroavat toisistaan (Soikkeli 1998, 27). Soikkeli toistaa myös genretutkimuksessa, ja varsinkin sen semioottisessa haarassa, todetun tosiasian. Romanssi genrenä todentuu vasta tulkintayhteisön ja kirjailijan välisessä kommunikaatiossa (Soikkeli, 1998, 28). Tämä tarkoittaa sitä, että kullakin meistä on jo jonkinlainen oletamus tai käsitys siitä, mitä romanssiin tai romanttiseen tapahtumaan liittyy. Se, miten luotu romanssi sitten vastaa todellisuutta, on eri asia. Toisaalta kuitenkin romanssin piirteisiin kuuluu nimenomaan liioittelu, jota tehostetaan erityyppisillä rajauksilla. Romansseja voidaan myös erotella toisistaan mm. sillä, millaisia vaiheita romanssiin sisällytetään. Yksi keino on esimerkiksi rakentaa este rakkauden toteutumiselle, esimerkiksi

jommankumman osapuolen kuolema. Tämä on jo varsin vahva raja ja saa sitä kautta muut esteet näyttämään varsin vähäpätöisille (Soikkeli 1998, 29.)

Romanssin rajauksena voi toimia myös esimerkiksi toisen viattomuus (tai molempien) rakkauskurssin ilmaisutavoista. Tällöin esteen muodostaa tietämättömyys siitä, mitä rakkauden ilmeneminen ja toteuttaminen tosiasiaassa merkitsee (Soikkeli 1998, 29–30.) Voisi ajatella, että yliopistoromaaneissakin todettu tyyppillinen asetelma nuori naisopiskelija ja kokenut, maailmaa nähnyt mies edustaisi toisen osapuolen osalta viattomuutta ja naiivististakin näkemystä rakkaudesta. Erottelu romanttisen rakkauden ja seksuaalisen halun osalta on häilyvä. Tähän kuitenkin rakkauskertomuksen tulee ottaa kantaa. Tutkituissa romaaneissa voisi esimerkiksi Hämeen-Anttilan teoksen kohdalla ajatella päähenkilön Mikon olevan tietyllä tapaa noviisi, koska avioliitto oli perustunut jollekin aivan muulle kuin romanttiselle rakkaudella tai edes halulle. Ainakin *Suden vuoden* Sari on noviisi tällä saralla. Jos romaanissa haluaa tehdä erottelun romanttisen rakkauden tai seksuaalisen välillä, painotus päähenkilöiden osalta on enemmän perinteisessä romanssissa kuin seksuaalisuhteessa. Vaikka halukin on läsnä, se ei kuitenkaan ole pakollista tai pakonomaista, eikä tuhoavaa. Muiden henkilöiden suhteissa taas näyttäisi siltä, kuin asialla olisi mikä tahansa muu kuin romantiikka, siis käytännöllisyys, seksuaaliset tarpeet ja niiden tyydyttäminen. Vain päähenkilöiden suhde näyttäytyy romanttiselta, ”kerran elämässä” - jutulta.

Markku Soikkeli erottelee korkeakirjallisen ja viihderomanssin niiden metaforarakenteen käytön perusteella. Hänen mukaansa viihderomanssissa on kyse fantasiamaailmasta, jossa rakastuneen ihmisen halu määräytyy vain ja ainoastaan halun kohteesta. Tämä tarkoittaa, että rakastavaiset kuuluisivat toisilleen absoluuttisesti, olisivat yhtä. Tämä on viihderomanssin tarinan tavoite. Korkeakirjallisessa romanssissa taas yksilön identiteetti ei ole riippuvainen rakkauden kohteesta eikä yksilön identiteetti välttämättä muutu vaikka hänen suhteensa ja suhtautumisensa rakastettuunsa ja tämän edustamaan minuuteen (tai toiseuteen) väistämättä tarinan edetessä muuttuu (Soikkeli 1998, 32–33.) Näkisin kuitenkin, että sekä viihde- että korkeakirjallisissa romansseissa nähdään hyvin usein myös kehitysromaanin elementtejä ja yleensä osapuolet tai ainakin toinen kasvaa ja kehittyy rakkauden arvoiseksi. *Suden vuodessa* voisi nähdä elementtejä kummastakin, mutta päähenkilöiden identiteetti ei välttämättä kokonaan muutu, vaan se ikään kuin täydentyy ja kehittyy. Ensilukemalta olisin luokitellut *Suden vuoden* viihteelliseksi rakkausromaaniksi,

mutta enää en ole aivan niin varma, sillä se sisältää paljon piirteitä myös yliopistoromaanista ja moraliteetista, jolloin sitä ei voi lukea mielestäni viihderomanssiksi.

Rakkauskertomuksissa yksi tärkeä elementti on myös perheyhteisö. Monissa romansseissa nähdään avioliiton hajoaminen ja/tai eriasteisia kriisejä sekä aviorikoksia, jotka ovatkin hyvin tyyppillinen teema ja motiivi (Soikkeli 1998, 36.). Kertomuksissa ja niiden tulkinnassa tietysti nojataan varsin vahvasti kulttuuriseen kontekstiin, sillä esimerkiksi aviorikosromaanin saa aivan erilaisen merkityksen tai vaikutuksen länsimaisessa kristillisessä perinteessä kuin esimerkiksi niissä kulttuureissa, joissa moniavioisuus on arkipäivää. Kaikissa tulkittavina olleissa romaaneissa romansseja ja rakkauskertomuksia peilattiin nimenomaisesti länsimaisen, kristillisen perhekehityksen läpi. Soikkeli esimerkiksi tarkasteleekin romansseja sosiosemioottisesti, rakkauden (tai suhteen) herääminen ja kehittyminen näyttävät aina suhteessa yhteiskuntaan (Soikkeli 1998, 37). *Suden* vuodessa perheyhteisö Sarin taustalla on vahva, vaikka sivuroolissa – he eivät esimerkiksi tuomitse ikäeroa, vaan tukevat niin Saria kuin hyväksyvät asumisjärjestelyn ja suhteen. Ehkä syynä on päähenkilön sairaus, joka saa suojelunhalun myös vanhemmilla vahvaksi.

Useissa yliopistoromaaneissa nähdään rikkoutuneita parisuhteita, jonka pohjalta uusi rakkaussuhde saa olemassaolon edellytyksiä. Tai sitten suhteen syttyminen tai syrjähyppy johtivat avioliiton rikkoutumiseen. Romaaneissa on nähtävissä kunkin aikakauden näkemykset moraliteeteista ja ne näyttävät myös suomalaisissa yliopistoromaaneissa. Esimerkiksi Matti Larjavaaran *Ketun morsiamen* päähenkilön shoppailu aina tuoreemman rakkauden perään muistuttaa nykyajan individualistisen ja egoistisen ihmisen toiminnalta, jolle elämä on hedonistista oman edun tavoittelua. Larjavaaran päähenkilö on kirjallisuuden professori, joka pettää vaimoaan toistuvasti, ei sitoudu perheeseensä ja tarvitsee kirjoittamiseen apua. Hän on varsin samankaltainen hahmo, kuin millaisen kuvan professoreista William Deresiewicz mainitsee olevan vallalla nykyajan amerikkalaisessa viihdekulttuurissa. Hänen mukaansa esimerkiksi nykyajan elokuvissa toistuu stereotypia professoreista, jotka yleensä ovat kielen ja kulttuurin saralta, epäonnistuneita kirjailijoina, ehkä katkeroituneita uraansa ja mahdollisuuksiinsa, makaavat opiskelijoidensa kanssa ja laiminlyövät vaimojaan ja lapsiaan, eivätkä kaiken kaikkiaan sitoudu. Professorit kuvataan säännönmukaisesti itsekkäiksi, turhamaisiksi, vihaisiksi, mahtipontisiksi, lapsellisiksi ja itsesäällissä rypeviksi (Deresiewicz 2007, 36.) *Suden vuosi* alkaa avioliiton rikkoutumisella, mutta syy ei ole päähenkilön itsensä, vaan turhautuneen, epäsovivan vaimon. Rakkaustarina

kuitenkin pääsee kehittymään moraalisesti oikeaoppisesti vasta kun eroaminen on jo tapahtunut, ei kesken tai se ei ole ainakaan päähenkilöiden osalta se toimeenpaneva voima. Suden vuoden päähenkilö, kirjallisuuden tuntiopettaja Mikosta voidaan tosin erottaa joitakin edellä mainittuja professorin piirteitä: kirjoittajana hidas, epäonnistunut, tavallaan epäluova ja hän tietyllä tapaa laiminlyö vaimoaan ja lastaankin olemalla poissaoleva ja etäinen elämällä vain ja ainoastaan kirjoilleen tai kirjoista. Tämän voisi myös käsittää tietyllä tapaa itsekkääksi, samoin kuin sen, ettei hän ole kantanut huolta toimeentulosta vaan on halunnut sinnikkäästi pitää kiinni omasta ”humanistisesta ideaalistaan”. Mikko myös katselee opiskelijoitaan sillä silmällä ja fantasioi heistä eroottisesti, joskin hänen kohdallaan vietti ei ole niin suuri että se olisi johtanut tekoihin – ei ennen kuin eron jälkeen. Ja silloinkaan se ei loppujen lopuksi onnistu, jolloin epäonnistumisen tunne on täydellinen.

Rakkauskertomuksen kulminoivia ydintapahtumina voidaan pitää kertomuksen päämotiiveina. Tällaisia voivat olla henkilömotiivit (henkilön sisäinen valinta ratkaisee juonen kulun) tai tilannemotiivit (vallitseva tilanne kääntää tapahtumien kulun). Romanssi sisältää sosiaalisia ristiriitoja, joissa yksilön tahto ja yhteiskunnan tai (moraalisen) yhteisön vaatimukset ovat vastatusten (Soikkeli 1998, 37.) Romanssikaavaa noudatetaan mm. siinä, että solmitaan suhteita, jotka ovat vastoin yhteisöllisiä ja yleisiä moraal säännöstyjä. Sekä Suden vuodessa, että Ketun morsiamessa vanhempi akateeminen mies (opettaja ja professori) solmivat rakkaus tai seksisuhteen itseään huomattavasti nuoremman naisopiskelijan kanssa. Vaikka se on suomalaisittainkin arkipäivää, se yhä on eräällä tavalla moraalisesti arveluttavaa monien suomalaisten mielissä. Perinteisesti suomalaisessa yhteiskunnassa jo pelkästään ikäero, mutta erityisesti opettajan ja opiskelijan väliset suhteet ovat olleet tuomittavia. Tosin asetelma on hyväksyttävämpi, jos mies on naista vanhempi. Vaikka elämme 2000-lukua, moraalikoodistomme ei muutu yhtä nopeasti kuin yhteiskunta yleisellä tasolla. Suurempi tabu tai moraalisen arvostelun kohde on tai olisi jos kyseessä olisi 40–50-vuotias naisprofessori ja nuori, toistakymmentä vuotta nuorempi miesopiskelija. Yleensä kuitenkin yliopistoromaanien suhteissa on kyse siitä, että vanhempi ja kenties se ”sudempi” (viitaten suden symboliikkaan pahana, omistavana ja häikäilemättömänä) osapuoli, professori, on mies. (Deresiewicz 2007, 37). *Suden vuodessa* Mikaelan sivusuhteessa on hieman vanhemman naisen ja nuoren miehen suhteesta, mutta kyse ei kuitenkaan ole opiskelijan ja opettajan välisestä suhteesta. Voi pohtia, onko niillä suurta eroa

moraalisessa mielessä ja onko kyseessä lainkaan moraalinen ongelma, mikäli kyse ei ole valtasuhteesta ja sen väärinkäytöstä.

Romansseissa ilmenee viittauksia alentuvasta, eroottisesta kiinnostuksesta, jolla tarkoitetaan oman viiteryhmän ulkopuolelle kohdistuvaa seksuaalista kiinnostusta. Tätä ajatusta ilmentävät romansseissa esimerkiksi aristokraattien ja porvarien tai työläisten (rakkaus)suhteet (ks. esim. Soikkeli 1998, 137.) Yliopistoromaaneihin siirrettynä se voisi tarkoittaa juuri professorien eroottista kiinnostusta opiskelijoitaan tai esimerkiksi sihteereitään tai tutkimusapulaisia kohtaan. David Lodgelta ainakin löytyy tämänkaltainen asetelma, jossa professori viettelee sihteerinsä ja seksisuhde realisoituu pakkauslaatikoiden seassa kellarissa. *Suden vuodessa* voisi tietysti ajatella opettajan ja opiskelijan välisen suhteen olevan lähtökohtaisesti tämäntyyppistä alentuvaista kiinnostusta, mutta tavallaan suhde on tasapainoinen ja arvoinen ikäerosta huolimatta, eikä se ole vain fyysinen suhde alunperinkään. Jos lähtökohtaisesti kysymys olisikin alentuvasta kiinnostuksesta, suhde muuttuu hyvin pian pääläelleen. Joka tapauksessa suurin osa yliopistoromaaneissa nähtävistä rakkaussuhteista on heterosuhteita. Varsinkin vanhemmista yliopistoromaaneista vähemmistöt ja homoseksuaalisuus puuttuivat (ks. esim. Anderson & Thelin 2009, 108). Homosuhteita sisältäviä kirjoja kuitenkin on, kuten esimerkiksi Showalterin mainitsema Rosamond Smithin (Joyce Oatesin pseudonyymi) *Nemesis* (1990), joka on rajoja rikkova teos paitsi seksuaalisen häirinnän teemansa vuoksi, myös siksi, että kyse on homoseksuaalisesta häirinnästä. Homosuhteita on myös Donna Tarttin *The Secret History*ssä (1992) sekä Brett Easton Ellisin *Vetovoiman lait* (2007/1987) teoksessa. Eräänlaista homoeroottista virettä löytyy peiteltysti myös Evelyn Waughin *Brideshead Revisited*istä (ks. esim. Rossen 1993, 93–103). Esimerkit ovat 1900-luvun loppupuolelta, joten vaikuttaisi siltä että seksuaalisten suhteiden tasa-arvo ja niiden kuvaukset ovat lisääntyneet nykyaikaa lähestyttäessä. Yliopistoromaani ei taida olla tässä suhteessa kaikkein uraa uurtavimpia kirjallisuuden lajeja, mutta kulkee ajassa mukana.

Ihmisten välisiä (rakkaus)suhteita ei kuvata välttämättä tasapainoisiksi tai tasa-arvoisiksi, sillä yleensä ihmiset näennäisestä vapaudestaan ja individualismistaan riippumatta ovat toisistaan riippuvaisia. Yliopistoromaaneissa nähdään hyvin usein onnettomia, jopa traagisia hahmoja, jotka tavalla tai toisella ovat rakkaudessaan tai elämässään ratkaisuihinsa tyytymättömiä ja siten onnettomia. Monet eivät kuitenkaan osaa tehdä toisinkaan. Joka tapauksessa yliopistoromaaneissa on nähtävissä yleinen

seksuaalisuuden korostuneisuuden ilmapiiri. Voi tietysti pohtia onko yliopistossa tai maailmassa jotain mikä nostaa ilmiön juuri tässä ympäristössä esiin? Voisi ajatella, että kyse on siitä, että yliopistot ovat täynnä nuoria ihmisiä, ja koska yleinen ilmapiiri on länsimaissa seksualisoitunut, näkyy se myös yliopistoympäristössä ja -romaanissa (Deresiewicz 2007, 42.) *Suden vuodessa* tätä vapaata seurustelua edustaa esimerkiksi Ilari Vuori kaikkine tyttöystävineen, joista kukaan ei kuitenkaan vaikuta siltä oikealta.

On tietysti huomioitava myös se ulottuvuus, ettei professorin ja opiskelijan välisessä suhteessa olekaan kysymys pohjimmiltaan seksistä, vaikka se ulkonaisesti liittyykin tähän riittiin. Kysymys voi olla myös siitä, että opettaja tavallaan yhtyy opiskelijansa aivoihin ja yhdistävä tekijä voikin olla halu yhdistää aivojen kapasiteetti enemmänkin kuin muodostaa ruumiillinen yhteys. Kyse on siis enemmänkin aivoseksistä tai henkisestä kiinnostuksesta (Deresiewicz 2007, 43). Nuoria ihmisiä taas kiehtovat uudet ajatuksen ja kokeilut sekä heitä myös viehättää voima ja valta. (Deresiewicz 2007, 46.) Tämä tietysti voi kuulostaa joltain sokraattiselta ihanteelta ja tekosyyllä nauttia ikuisesta nuoruudesta nuoren rakastetun välityksellä. Yhtä lailla mahdollista ja esimerkiksi *Suden vuodessa* Mikon ja Annan suhde tavallaan on juuri tällainen, aivojen yhteys ennen muuta yhteyttä.

Aikakausi- ja kulttuurivaikutusten lisäksi kysymys on myös tasa-arvosta. Naiset ainakin vanhemmissa englanninkielisissä yliopistoromaaneissa ovat lähinnä kampusvaimoja tai sitten opiskelevia vamppeja. Vastapoolina nähdään epäviehättävät, tieteelle omistautuneet raukat, jotka romaanien kuvauksissa kuvataan yleensä yksinäisiksi ja rumiksi ja lihaviksi. Yleensä nämä ovat niitä, joihin suhtaudutaan halveksuen, vaikka he ovatkin ahkeria ja tunnollisia ja opiskelijoidensa suosiota nauttivia. Yleensä nämä raukat ovat naispuolisia akateemisia henkilöitä. Missä vaiheessa niistä kauniista älykkäistä nuorista naisista tulee niitä keski-ikäisiä, vähemmän viehättäviä lehtoreita? Onko asetelma yhä siten, että näistä nuorista naisista tulee joko akateemisia vaimoja tai perheettömiä uranaisia? Tätä kysymystä pohdin lisää tasa-arvoisuutta pohtivassa luvussa.

4.4 Yliopistoromaani valta-analyysin kehyksenä?

Valta-käsitteen ehkä tunnetuimpia määrittelijöitä ovat Max Weber ja Michael Foucault. Klassisen määritelmän mukaan valta on sitä, kun sosiaalisen suhteen osapuoli saa muut tekemään tahtonsa mukaan muiden vastalauseista välittämättä. Foucaultilaisittain valta on tuotantoprosessi, jossa keskeistä on tieto, strategiat ja kieli ja jonka prosessiin osallistuvat kaikki osapuolet (Rinne ym. 2012, 24.) Valta on siis suhteiden verkosto, aivan kuten genrekin. Näin ollen on hyvin ymmärrettävissä marxilainen näkemys genrestä sosiaalisen kontrollin välineenä tai nietscheläisittäin symbolisen vallankäytön muotona.

Valta näyttäytyy yliopistoromaaneissa monesti narsististen ihmisten valtakamppailuna tai erilaisina alistussuhteina. Yliopisto näyttäytyy sellaisena kosmoksena, jossa keski-ikäiset miehet jylläävät laitosten ja tiedekuntien johdossa käyttäen omaa valtaansa naiskollegoihinsa ja opiskelijoihinsa. Perinteisesti yliopistot ovat niin meillä kuin maailmallakin olleet varsin itsenäisiä instituutioita, joilla on omat perinteiset tavat toimia ja joissa on käytössä runsaasti traditioita. Suomessakin yliopistot ovat sekä olleet ja ovat yhä paikkoja, jossa professorilla on ollut varsin paljon valtaa kehittää omaa oppiainettaan, joko valtiovallan rahoituksen tai itse hankkimansa rahoituksen piirissä. Kilpailu rahoituksesta tai tieteellisistä meriiteistä on kovaa, eikä kaihda kamputustakaan – aivan kuten lähes kaikki lukemani yliopistoromaanit vahvistavat. Professorit ja tutkijat reviiireineen mitätöivät toistensa tuloksia ja kadehtivat toistensa menestystä. Jos oikein huonosti käy, yliopistoista muodostuu oppiaineiden välistä sotaa, jossa omaa merkitystä yritetään korostaa kilvan (Sipilä 2007, 46.) Tutkijoille ja akateemisille toimijoille ylipäätään maine merkitsee kaikkea. Se on merkittävämpää kuin hallinnollinen valta (Sipilä 2007, 13). Tarkoittaako se sitten sitä, että omaa mainetta korostetaan vaikka mustamaalaamalla muita? Käsitelmäni on, että yliopistoyhteisössä julkinen mustamaalaus on harvinaista, mutta toisten tutkijoiden tai tutkimusten mitätöiminen tai vähättely on jo yleisempää. Tämä tulee mielestäni esille lukemissani yliopistoromaaneissa. Yliopistoinstituution sisällä on myös jatkuva kilpailu oppialojen tieteellisestä paremmuudesta tai ylemmyydestä – seikka mitä satirisoidaan yliopistoromaaneissa – osaa oppialoista kun pidetään tyhjämpäpäiväisinä jopa yliopistoinstituution sisällä (ks. esim. Deresiewicz 2007, 39). Tällainen käsitys koskettaa esimerkiksi osaa humanistisista oppialoista ja niiden professoreista.

Lukemissani yliopistoromaaneissa on löydettävissä yleisesti tätä kilpailuasetelmaa, enemmän tai vähemmän. *Suden vuodessa* se ei ole kantava teema, mutta ilmiö näkyy kyllä taustalla. Esimerkiksi kun Mikko eron jälkeen tarvitsee lisää tuntiopetuksia, niitä ei kukaan halua antaa, koska jokaisella on oma epävarmuutensa paikastaan ja jokainen ajaa omaa etuaan. Tietoa ikään kuin pimitetään, eikä kukaan yllättäen tiedä mitään. Mikko Gromanin pieni oppiala ja sen sisällä vanhanaikainen spesialiteetti ovat omiaan heikentämään hänen merkitystään akateemisessa maailmassa. *Suden vuodessa* tulee esille se raadollisuus, että ulkonaiset tunnusmerkit, kuten asunto, hyvä auto, menestyvä vaimo, tuovat paradoksaalisesti mainetta ja eräänlaista kyvykkyyttä. Kun nämä puuttuvat, muuttuu automaattisesti tavallaan toisen luokan kansalaiseksi, ja samalla epäammattimaiseksi.

Kilpailu oppituoleista ja akateemisesta kyvykkyydestä on kuitenkin keskeistä akateemisessa maailmassa niin todellisuudessa kuin teemana yliopistoromaaneissakin. Teemaa tuovat selkeästi esille mm. Lodge, Bradbury, Amis ja Smith. Lodgen *Small World* on hyvä esimerkki kansainvälistymisen pakosta ja ympäriinsä esittäytymisestä ja näkymisestä siinäkin toivossa, että tämä näkyminen johtaisi merkityksellisten oppituolien saavuttamiseen. Tämä voi vaatia muiden hengentuotteiden arvostelemista tai omien kytköksien ja tuttavuuksien käyttöä siihen, että tavoite saavutetaan. Olipa se sitten itsensä kutsuminen puhujaksi konferenssiin tai julkaisun saaminen markkinoille. Merkittävää on politiikastakin tutut ”hyvä veli -verkostot”, joihin naisakateemikkojen on melko vaikea päästä (esim. Husu 2001, 147). *Suden vuoden* tapauksessa eteneminen tai aseman saavuttaminen voi olla vaikeaa miehellekin, joka on liian älykäs, mutta ei tarpeeksi narsistinen tai kiipijäluonne luodakseen suhteita tai pelatakseen itselleen paikkaa auringossa.

”Vallankäyttö edellyttää asemaa, jossa voi vaikuttaa päämäärien valintaan tai toiminnan järjestämiseen” (Sipilä 2007, 9). Vaikka muodollista asemaa vallan toteuttamiseen ei olisikaan, valtaa voidaan silti yrittää ottaa. Valtaa käytetään myös ohi ja yli virallisten asemien, tavalla tai toisella vaikuttaen. Ja, kuten Sipilä ilmaisee, asema ei yksin riitä – johtajallakaan ei ole valtaa jos hän ei osaa käyttää sitä (Sipilä 2007, 9). Sinänsä mielenkiintoista, niin tarkasteltavissa romaaneissa kuin elävässä elämässäkin, on että valtaa tavallaan halutaan, mutta hallinnollisia velvollisuuksia kaihdetaan. Hallinnollisten tehtävien kun katsotaan vaikuttavan joustavan ja itsenäisen työajan käyttöön negatiivisesti (Sipilä 2007, 25). Yliopistoihin kuuluvat erilaiset neuvostot ja työryhmät koostuvat lähinnä niistä, jota suostuvat hallinnollisiin tehtäviin. Monesti heitä ovat ne kiltit akateemiset naiset, jotka

kuvittelevat syystä tai toisesta, että tällä liikkeellä heidät otettaisiin vakavasti. Mutta tämä on myös keino saavuttaa valtaa (esim. Sipilä 2007, 21.)

Miksi professoriksi sitten halutaan? Sipilää mukailen: professorin asema on yhteiskunnassa ainutlaatuinen. Hänellä on pitkälle viety toimintavapaus ja hän on paitsi asiantuntija myös päätöksentekijä, julkisen hallintovallan käyttäjä. Siis paljon valtaa ja vähän rajoituksia (Sipilä 2007, 39–40). Erittäin houkutteleva asema narsistisille persoonille, joita yliopistoissa on, ainakin yliopistoromaaneista välittyvän kuvan mukaan. Koska yliopistoromaanien tekijät ovat lähes poikkeuksetta yliopistoinstituution sisältä, voisi olettaa, että kuva tai käsitys on lähellä totuutta. Tämä ei tarkoita, että romaaneissa tai edes elävässä elämässä kaikki professorit olisivat narsisteja tai kaikki yliopistossa työskentelevätkään. Suurin osa ei varmastikaan ole. Yliopisto ympäristönä vain ruokkii individualismia ja itsenäinen ja jonkinasteista valtaa sisällään pitävä asema varmasti houkuttelee myös niitä, jotka nauttivat toisten ihmisten ohjailusta. Pelkurimaisessa kulttuurissa valta lahjoitetaan sille, joka tahtoo sitä käyttää – tämä voi johtaa siihen, että poikkeuksellisen vallanhaluinen henkilö haluaa asettua pysyvästi johtajaksi ja se taas siihen, että valtaan haluamattomia painostetaan ottamaan sitä vastaan (Sipilä 2007, 58–59.) Onko siis ymmärrettävä, että yliopisto on eräänlainen pelkurimainen yhteisö, jossa vastuuta kaihdetaan ja se annetaan sitä haluaville kutsumustutkijoiden tai opettajien keskittyessä omaan uraan tai tieteen edistämiseen? En usko, ainakin yleisesti ottaen yliopistoromaanien perusteella valtaa ja asemaa halutaan. Poikkeuksena säännöstä on tietysti Mikko Gromanin kaltaiset hahmot, jotka edustavat juuri niitä kutsumustutkijoita. Tosielämässä asia ei ole yksiselitteinen ja valtaa on monentasoista. Yliopistoyhteisöön kuuluvissa ihmisissä näkyy ihmisluonteiden koko kirjo ja isoissa organisaatioissa, jollaisiksi yliopistot usein lukeutuvat, on riittävästi tilaa useimmille toteuttaa itseään, ainakin jossain määrin. Joka tapauksessa useimmiten kyse on individualistisessa halussa näkyä tai tehdä mitä haluaa. Kyse on yleensä hyvin pitkälle yksilöurheilulajista, mikä on näkyvissä myös yliopistoromaaneissa. Harvoin niissä puhutaan tutkimusryhmistä ja kollektiivisesta maineesta ja menestyksestä. Kyse on lähes aina yksilöstä.

Professorien oppituolit ja niiden ympärille rakennetut reviirit ovat kaiken vallankäytön lähtökohta, sanoo Sipilä (2007, 47). Akateeminen vapaus on myös perinteinen ja haluttu ominaisuus, joka halutaan säilyttää. Kyseessä ei ole pelkkä myytti ja akateeminen vapaus näkyy myös yliopistoromaaneissa. Monissa näissä romaaneissa kritisoidaan mm. valtiiovallan

lisääntynyttä (määräys)valtaa yliopistoissa, mutta samalla myös tuodaan esille se sitkeä vastustus, jolla uudistuksiin suhtaudutaan. Kuten Sipilä ilmaisee ”sitkein vallankäytön muoto yliopistoväen joukossa on uudistusten vastustaminen sekä päätösten noudattamatta jättäminen” (Sipilä 2007, 59; 61.)

Valta ei mielestäni näyttele esimerkkiromaanissa kovinkaan suurta roolia. Ellei sitten miellä esimerkiksi Mikaelan käyttämää valtaa mieheensä sellaiseksi. Kyse on tällöin enemmän taloudellisen vallan käytöstä samoin kuin perityn yhteiskuntaluokan tuomasta sosiaalisesta vallasta. Mikaela käyttää valtaansa epämällä erossa mieheltään kaiken taloudellisen turvan, joka tuntuu varsin kovalta ratkaisulta. Mikaelan hahmoa voi pitää myös pyrkyrimäisenä tai ainakin kovien arvojen edustajana, jolle julkisivu ja perinteet – ylempi sosiaaliluokka, ovat jotain merkityksellistä. Mutta yliopiston sisällä käytettyyn valtaan ei oikeastaan kovin paljon puututa, ellei ota huomioon jo edellä mainittua Mikon kohtelua eron jälkeen. Haluttomuus antaa lisätunteja, työtilan poistaminen ym. ovat esimerkkejä vallankäytöstä, jota yliopistossa voi harjoittaa, kuten romaanissa vakituksessa työsuhteessa olevat amanuenssi ja assistentti, jotka ”tuntevat puoli maailmaa – tosin vain sen vähämerkityksellisemmän puolen johon itsekkin kuuluvat” (Hämeen-Anttila 2003, 132). He siis käyttävät omaa pientä valtaansa suhteessa heitä vielä heikommissa asemassa olevaan.

Eräänlainen mitätöimisen mentaliteetti, se että ihmiseltä viedään rohkeus yrittää, näkyy *Suden vuodessa* esimerkiksi yliopistolle tyypillisissä seurantalomakkeissa. Aktiivisuus ja näkyminen ja omasta osaamisestaan melua pitäminen sekä julkaisutoiminta ovat opetusta tärkeämpää. Tyhjiksi jäävä kohdat näissä lomakkeissa jaottelevat yliopistolaiset armotta – niille, joilla on meriittejä jo ennestään, annetaan lisää ja niille joilla ei ole mitään, otetaan vähäinenkin pois. ”Pyhä Tulosvastuu. Tällaiset lomakkeet ilkkuvat hänen kelvottomuuttaan” (Hämeen-Anttila 2003, 76). Kuulostaa armottomalta, mutta on todellisuutta valitettavan usein.

4.5 Sukupuoliroolit ja marginalisaatio yliopistoromaanissa

Yliopistot niin Suomessa kuin maailmalla näyttäytyvät yhä varsin hierarkkisina ja jopa elitistisinä laitoksina. Tämä näkyy suhteessa alempien yhteiskuntaluokkien osallistumisesta akateemiseen yhteisöön kuin myös naisten asemaan yliopistoissa tai työpaikkakiusaamisena ja vallankäyttönä. Jos ajatellaan esimerkiksi virkojen jakautumista tai yliopistollista hierarkiaa, naisten osuus pienenee prosentuaalisesti sitä mukaa, mitä ylemmäs portaisissa noustaan. Tämä on kansainvälinen perinne ja trendi, joka pätee myös Suomessa. Kun ajatellaan sitä faktaa, että yliopistoissa opiskelevista suurin osa on naisia, yliopistokulttuuri näyttää selvästi sukupuolittuneelta. Silti naiset ovat yhä yleensä opetus- tai hallintotehtävissä ja heidän akateeminen uransa kehittyi hitaammin kuin miesten. Mielenkiintoista ja valitettavaakin on, että nämä ilmiöt näyttävät pysyviltä, niin kansainvälisesti kuin suomalaisessa yhteiskunnassakin (Rinne ym. 2012, 82–83.). Rinteen ja kumppaneiden tutkimus vahvistaa Materon vuonna 1996 toteaman seikan, että yliopistoissa vaikuttavat samat naisia sortavat ja marginalisoivat ideologiat, oletukset ja käytänteet kuin muillakin yhteiskunnassa vaikuttavilla aloilla. Akateemiset virat olivat silloin ja ovat yhä pitkälti miesten hallussa. Mielenkiintoista on myös, että miehet ja naiset näkevät sukupuolisen tasa-arvon toteutumisen varsin eri tavoin (Rinne ym. 2012, 83; Matero 1996, 249.) Tutkimuksia lukiessa vaikuttaa siltä, ettei tasa-arvon toteutuminen ole akateemisessa maailmassa tai pohjoismaisissa yhteiskunnissakaan sillä tasolla kuin haluttaisiin ajatella. Ei vaikka esimerkiksi yliopistot ovat virallisesti sukupuolineutraaleja.

Myös Liisa Husu teoksessaan *Sexism, Support and Survival* tuo esiin naisten esiinpääsemisen vaikeuden tieteellisessä keskustelussa (Husu 2001, 9). Tarkasteltaessa suomalaisia yliopistoromaaneja tämä näyttäytyy mm. siinä, että naiset kuvataan hyvin usein esimerkiksi lehtoreina, tuntiopettajina tai hallintohenkilökuntaan kuuluvina. Tieteellisestä meritoitumisesta tai professuureista tai laitos- ja tiedekuntajohtamisesta ovat vastuussa lähinnä miehet. Yliopistoromaanit antaisivat siis näin ollen varsin todenmukaisen kuvan. (ks. esim. Rinne ym. 2012; Matero 1996; Husu 2001).

Suden vuodessa tasa-arvoasiaan ei mielestäni mitenkään erityisesti puututa, sillä siinä akateemisista työntekijöistä puhutaan pitkälti sukunimillä eikä sukupuolta korosteta. Ainoastaan muutama kollega yliopistolta mainitaan tai on sukupuoleltaan tunnistettavissa. Maarit Nukari, nykyanglosaksisen kirjallisuuden ekspertti kuvataan varsin epämiellyttäväksi, tai voisi sanoa ”ruskeakieliseksi” hahmoksi, eräänlaiseksi haaskaksi. Toinen etunimeltä

mainittu on tuntiopettaja Harri Lumme, joka niin ikään kamppailee riittämättömien opetusten ja sitä kautta toimeentulon kanssa. Assistentti Lavonen kuvataan ”mukavaksi veikoksi”, josta voisi tulkita hänen olevan mies. Mutta miksei ”mukava veikko” voisi olla myös nainen? Tulkintani Lavosen sukupuolesta oli spontaani ja oletettavan kulttuurinen. Joka tapauksessa sukupuoliroolien tutkimisen kannalta, ainakin yliopistomaailman osalta, *Suden vuotta* parempia tarkastelun kohteita ovat muut yliopistoromaanit, kuten Larjavaaran *Ketun morsian* tai Verrosen *Osallisuuden tunto*. Kummastakin löytyy edellä käsiteltyä jakoa työtehtävistä ja -paikoista naisten ja miesten kesken. Englanninkielisissä romaaneissa piirre on vielä selvemmin nähtävissä.

Monissa, ainakin esimerkiksi Husun tutkimuksessa sukupuoliseen tasa-arvoon liittyy vahvasti eriarvoistaistavia ilmiöitä ja tapahtumia. Husun haastattelemat yliopistoissa työskentelevät naiset kertovat kärsineensä vähintään tieteellisten ansioidensa vähättelystä tai siitä, miten vaikea on tulla otetuksi vakavasti omalla erityisalallaan. Varsinkin, mikäli akateemisesti koulutettu on aiemmin työskennellyt muissa, ei akateemisissa tehtävissä esim. sihteerinä tai laboratorioassistenttina ennen akateemista koulutustaan. Toinen seikka, mikä ilmenee Husun tutkimuksesta, on että akateemisen naisen on hyvin vaikea päästä ”poikien verkostoon” omalla alallaan(ks. esim. Husu 2001, 146-147.) Sama ilmenee myös ulkomaisesta yliopistoromaaneja koskevasta tutkimuksesta. Hämeen-Anttila on kääntänyt tämän asian hieman pääläelleen. Hänen päähenkilönsä Mikko Groman on tavallaan se akateeminen älykkö, jolla on vaikeuksia luoda itselleen uraa omassa tiedeyhteisössään, päästä professorin suosioon. Mikolla on joitakin hengenheimolaisia, jotka auttavat jos pystyvät. Mikon pelastavat lähes aina naiset: ensin Mikaela, sitten Sari, sitten kollega Asta tarjoamalla työtilan ja luentoja, kun muut ovat ottaneet ne pois. Osittain vastahankaisuudesta auttaa Mikkoa ahdingossa voi olla osittain enemmänkin ahdistusta ja pelkoa omasta tilanteesta, josta Mikko muistuttaa. Siitä ohuesta turvanarusta, joka voi katketa milloin hyvänsä kenen tahansa kohdalla. Myös monista muista yliopistoromaaneista, suomalaisistakin, syrjintää kyllä löytyy ja se on yksi yliopistoromaaniin helposti liitettävä ja tyyppillinen teema. Onhan edellä mainitun kaltaisista tutkimuksista hyvin todennettavissa kilpailun ja työelämän koventumisen olevan nähtävissä myös todellisen elämän yliopistoissa. Mutta kuten *Suden vuodessa* nähdään, syrjinnässä ei ole aina kyse naisten tasa-arvosta, vaan miestä voi syrjiä myös toinen mies. Ajattelin, että tässä tapauksessa kyseessä on

perinteinen akateeminen kateus kyvykkyyttä ja älykkyyttä kohtaan (ks. esim. Rossen 1993, 4).

Suomalaisissa yliopistoromaaneissa ei yhteiskuntaluokkaan liittyvää syrjintää ilmene juurikaan, eikä *Suden vuoden* kohdallaan kyse taida olla tämän kaltaisesta syrjinnästä. Enemmän kyse on henkilökohtaisesta tai akateemisesta kateudesta tai uhatuksi tulemisen tunteesta. Yhteiskuntaluokkia koskevia viittauksia luonnollisesti on, ovathan ne olennainen osa yhteiskuntaa ja sen politiikkaa. Tämä on merkittävä tutkimuskohde englanninkielisistä yliopistoromaaneista puhuttaessa. Siellä tämä ”vihaisten nuorten miesten” marginalisaatio, katkeruus, kateus ja viha näkyvät selvemmin kuin suomalaisissa vastineissaan. Kyse on varmasti ennen kaikkea kulttuurisesta ja historiallisesta perinteestä, jota ei varsinaisesti voida ehkä edes kotouttaa suomalaiseen kontekstiin. Yhteiskuntaluokka-keskusteluun paneudun perusteellisemmin seuraavassa yhteiskunnallista keskustelua ja yliopistoa koskevassa luvussa. Yhteiskuntaluokkalaista syrjintää tosin voisi edustaa se tosiasia, että esim. työväenluokkaiset aikuisopiskelijat (esimerkiksi sellaiset jotka joutuvat käymään töissä mahdollistaakseen opiskelunsa) puuttuvat yliopistossa työskentelevien akateemisten henkilöiden (professorit, opettajakunta) kirjoittamista kirjoista. Siis nimenomaan aikuisopiskelijat, nuorten kohdalla taustoihin ei puututa, vaan erilaiset opiskelijat ovat sulassa sovussa samalla viivalla. Tällaisen kuvan muodostuminen tai sen muodostaminen kertonee pohjoismaisesta koulutuksellisesta tasa-arvosta ja siitä käsityksestä joka meillä tähän yhteiskuntaan kuuluvilla asiasta on. Tämä poikkeaa amerikkalaisista tai brittiläisistä yliopistoromaaneista, joissa yhteiskuntaluokkaan perustuva marginalisaatio ja sitä kautta ulkopuolisuus on hyvin paljon tavallisempaa. Opiskelijoiden ikärakenteen, sosiaalipoliittisen taustan ja aikuisopiskelijoiden merkityksen tulevaisuudessa on myös koulutuspoliittinen kysymys.

Mielestäni mielenkiintoista ja huomionarvoista on, että Pirkko Arhipan dekkarissa (2010) aikuisopiskelijat, ja nimenomaan naiset, ovat tapahtumien keskiössä ja heitä on ainakin kaksi, jopa menestyksellisiä opiskelijoita. Tosin stereotypiaa tässä edustaa se, että nämä naisopiskelijat eivät ole perheellisiä. Perheellisiä naisopiskelijoitakin nimittäin on alasta riippuen yliopistoissa melko paljon, mutta romaaneihin asti he eivät vielä ole päässeet. David Lodgella löytyy myös työväen tai alemman keskiluokan edustajia, esimerkiksi *Small Worldin* Persse McGarrigle tai Angelica Pabst. Lodge kuvaakin heidät tietyllä tapaa ehkä tervejärkisimmiksi tai ainakin eniten ”jalat maassa oleviksi” ihmisiksi, joilla valta tai

tieteellinen ylimielisyys ole vielä ennättänyt pilata persoonaa. Sekä Lodgen tuotannossa että suomalaisissa yliopistoromaaneissa on nähtävissä tietyllä tapaa se, että pitkä ura yliopistolla muuttaa ihmisen persoonaa ja identiteettiä mm. sosiaalistamisen kautta. Tästä on kyse mm. Ylijoen mainitsemissa yliopistoheimoissa ja noviisien (eli uusien opiskelijoiden) sosiaalistamisessa kunkin tieteenalan omituisuuksiin ja kritiikittömään hyväksymiseen. Lopulta kukaan ei enää kummeksu omituisimpiakaan tapoja alan sisällä. Ero suomalaisessa ja englanninkielisissä yliopistoromaaneissa on nimenomaan perinteinen ”vihaisten nuorten miesten” esiintyminen ja teema. Mielestäni suomalaisessa yhteydessä tätä katkeruuden ja vihaisuuden yhdistelmää suhteessa alempaan yhteiskuntaluokkaan ei ole. Ulkopuolisuus ei välttämättä ole automaattisesti luokkasidonnainen ominaisuus suomalaisessa romaanissa tai todellisuudessa.

Tarkastelluissa yliopistoromaaneissa yliopisto näyttäytyy instituutiona, jonka piirissä liikkuu varsin erilaisia ihmisiä. Näin onkin, ja siltä osin yliopistoromaanien voi katsoa vastaavan todellisuutta. Kuitenkin, yliopisto ja sen oppiaineet pyrkivät sulauttamaan opiskelijansa omaan joukkoonsa eli heimoonsa opiskelun aikana. Vaikka jokaisen yksilön elämänhistoria on ainutlaatuinen ja se tuo yhteisöön oman värinsä, kiinnittyttyään yhteisöönsä hänen identiteettinsä alkaa muovautua yhteisöön sopivaksi. Puhutaan julkis-kollektiivisesta alueesta. Voiko siis yliopistossa voi olla oma itsensä? Yliopistomaailmaa koskevissa tutkimuksissa tätä on kyseenalaistettu, esimerkiksi tutkimuksen tekeminen marginaalissa koetaan mahdottomaksi toteuttaa tai poikkeavat tutkimushankkeet yksinkertaisesti vaietaan kuoliaaksi. Tai sitten noviisilla on mahdollisuus toimia uudistajana. Mutta kyse on pitkälti yksittäisistä valtaapitävistä, yleensä professoreista, ja heidän suosiostaan (ks. esim. Ylijoki 1998, 134–137.) Yliopistoromaaneissa tuodaan mielestäni vahvasti esille se, miten ”hattu kourassa” yhä professorille tai opettajalle mennään esittämään omia ideoita, esimerkiksi opinnäytteen ollessa kyseessä. Mutta sama pätee myös tutkijoiden tai alemman opetuskunnan ja laitoksen professoreiden tai johtajan välisessä kommunikoinnissa. Suhde on alisteinen.

Suden vuodessa Mikko Groman myös tavallaan nostaa itsensä älyllisesti muiden yläpuolelle, mikä näkyy esimerkiksi kirjasto-kohtauksessa, jossa Mikko lukee kirjaston kirjoista vääriä yleistyksiä ja ärsyyntyy. Tosin, kyse on tavallaan siitä, että kirjan päähenkilö on aidosti muita älykkäämpi, eikä sen vuoksi sopeudu joukkoon. Mikolla on luovaa kykyä, mutta hän ei osaa käyttää sitä (Hämeen-Anttila 2003, 263). Hämeen-Anttilan Mikolle

antamat piirteet tosin vaikuttavat sellaisille, ettei häntä ainakaan kiipimisestä syyttää. Kyse on siis jostain muusta. Opettajat arvioivat ja tunnistavat opiskelijoita tenttivastausten tai luentokäyttäytymisen perusteella. Voisi siis tavallaan tulkita, että yliopistojen opettajat sietävät hyvin ja muistavat ne poikkeuksellisen älykkäät opiskelijat, jotka ovat valmiita noudattamaan valittua linjaa tai jotka jakavat opettajansa kiinnostuksen tiettyyn aihepiiriin, mutta älykkäät kollegat ovat uhka. Voihan kyse olla myös siitä, että samanhenkiset ihmiset hakeutuvat opiskelemaan samalle alalle, jolloin ryhmäytyminen ja samankaltaisuuden kokeminen on helpompaa. Kyseessä on myös valta. Uhkaksi istuvalle professorille ei kannata ryhtyä, ennemminkin liittolaiseksi. Tämä onnistuu vain, jos intressit voivat olla samansuuntaiset tai kyvykkyys ei ole uhka.

Kuten Ylijoki tuo ilmi, jokainen akateeminen heimokulttuuri (akateemisilla heimoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä eri tieteenalojen ja jopa eri yliopistojen piirissä vallitsevia heimokulttuureita, yhteisiä muotoutuneita sääntöjä) nojaa omiin, enemmän tai vähemmän selkeisiin moraalikoodeihin ja kirjoittamattomiin sääntöihin hyvistä ja pahoista (Ylijoki 1998, 144). Ylijoki puhuu heimoittain eräänlaisista mallitarinoista, juonikuvioineen ja henkilöhahmoineen (Ylijoki 1998, 147). Kirjallisuuden tieteenalalla se tarkoittanee nuoria, lukiossa hyvin menestyneitä ja tunnollisia, eteerisiä tyttöjä. Tämä stereotypia toteutuu mielestäni varsin hyvin sekä Hämeen-Anttilan että Larjavaaran teoksessa, jossa romanssin naispäähenkilö on nimenomaisesti tämän mallitarinan päähenkilön kaltainen. Arhipan teoksessa eräs päähenkilöistä on ns. aikuisopiskelija (mielestäni kolmekymppinen ei sitä vielä edes ole), mutta ala onkin kulttuuriantropologia. Joillakin aloilla on kuitenkin jo nykyisin hyvin vahvat aikuisopiskelijajoukot, joka ei vastaa perinteistä heimon jäsenyyteen vaadittavaa koodia. Kuten Arhipan teoksessa mainitaankin, aikuisopiskelija Sanna Mäntylä saa kuulla esimerkiksi professoriltaan olevansa turhaan yliopistossa ja vievänsä paikan heimon standardien mukaiselta opiskelijalta (ks. Arhippa 2010, 50).

Myös Rinne kumppaneineen tuo esiin akateemisen identiteetin muodostumiseen liittyen, että siihen liittyy tieteenalan lisäksi myös luokka, sukupuoli tai etninen identifikaatio. Myös monitieteiset ja -mutkaiset tutkimusryhmät muovaavat akateemista identiteettiä. Mutta aivan kuten Ylijoenkin Akateemisia heimoja koskevasta tutkimuksesta käy ilmi, myös Rinne ym. toteavat, että yksittäisen akateemisen identiteetin muodostumiseen vaikuttaa vahvasti nimenomaan yliopisto, sen työntekijät, suhde omaan työnantajaan ja esimieheen sekä oman tieteenalan erityiset säännöt (Rinne ym. 2012, 85–86.) Yliopistossa on tarjolla

useita rooleja, joista kunkin työntekijän ja opiskelijan tulee valita uran edetessä omansa. Yleensä rooleja on useita, joihin aina liittyy oma identifikaatioprosessinsa (Rinne ym. 2012, 87.) Suden vuodessa oman paikan löytymiseen tai identifikaatioon viittaa mm. opiskelijoiden, kuten Ilari Vuoren kamppailu löytää omin tieteenala ja omat vahvuudet, joka näkyy mm. tietynlaisena yliyrittämisenä, haluna olla ”joku muu”. Ilarilla on ”Hemingway-kompleksi. Se on valeraskaana” (Hämeen-Anttila 2003, 153). Ilari haluaa kovasti miellyttää ja tehdä vaikutuksen niin opiskelijatoveriinsa kuin opettajiin, jolloin ääni ei enää ole välttämättä oma. Tähän ilmiöön mielestäni myös Ylijoki viittaa, eli pärjätäkseen yliopistomaailmassa ja edistääkseen uraansa on noudatettava asetettuja tieteenalakohtaisia sääntöjä kunkin professorin tai opettajan kiinnostuksen mukaan. Osa opiskelijoista taitaa tämän pelin ja osa ei. Poikkeavuus johtaa luultavammin ohittamiseen tai vaientamiseen. Identifikaatioprosessin vaikeus onkin siinä, miten löytää oma paikka ja oma ääni jo valmiiksi ”lukittuun” yhteisöön.

Vaikka *Suden vuoden* Mikko ei olekaan yliopistonoviisi, hän on opetusaloineen tavallaan ulkopuolinen. Hän on alansa spesialisti, mutta jonka tutkimusaiheet eivät ole valtavirtaa. Hänen on vaikea saada jalansijaa yliopistosta, sillä oppiaineiden painotukset riippuvat pitkälti kyseisen laitoksen portinvartijasta eli vastaavasta professorista. Tilannetta hankaloittaa myös se, etteivät kemiat vastaavan professorin kanssa ole parhaat mahdolliset. Apurahan saanti on siten myös vaikeaa. Myös tutkijoille ja opettajille ja professoreille muutto yliopistosta toiseen tai opintojen aikainen kehitys voi olla kokoaikaista identiteetin etsimistä kulloistenkin linjausten mukaisesti tai esimiehen vaihtuessa. Romaanin asetelma saa tukea niin Rinteen ym. kuin Ylijoenkin tutkimuksista.

Opiskelijoiden kesken erilaisuuden siedosta ei varsinaisesti hirvittävästi puhuta. Yleensä hiljaiset ja eristäytyvät kuvataan omituisiksi, joita ei oteta joukkoon. Tämä lienee totta myös todellisuudessa, muttei mikään yliopiston erityisongelma. Näin taitaa olla kaikkialla yhteiskunnassa. Ehkä yliopisto yhteisönä kuitenkin sietää paremmin niitä hissukoita ja eristäytyviä tyyppejäkin, kuvataanhan heitä myös hyväntahtoisesti – eräällä tavalla ymmärtäen. Liian älykkäät tai hiljaiset ja tunnolliset kuvataan mystisiksi ja etäisiksi, jotka ovat nuorten miesten salaisen ja saavuttamattoman ihailun kohteina ja nuorten naisten kateuden kohteina. Kuten *Suden vuoden* Sari: ”Toisten naisten on hankala pitää hänestä” (Hämeen-Anttila 2003, 296). Hyvin yleisesti nämä älykkäät ja kauniit ovat nimenomaisesti niitä naisopiskelijoita. Voisi yhtä hyvin olla komea ja älykäs opiskelijapoika,

muttei yleensä ole. Opiskelijapojat ovat romaaneissa yleensä arrogantteja (*Suden vuoden* Taskinen) tai sitten ”tekoälykkäitä”, feikkejä, kuten *Suden vuoden* Ilari. Kuten Mikko ilmaisee: ”... hän on tottunut siihen, että tietyt miespuoliset opiskelijat, jotka yrittävät selvitä opinnoistaan lukematta tenttikirjoja, tulevat valittamaan oman ajattelun vähäisestä arvostuksesta” (Hämeen-Anttila 2003, 274).

Opiskelijoiden keskinäisiä suhteita tai muita opiskelijoita kuvataan *Suden* vuodessa vähän, lukuun ottamatta Ilarin ja Sarin ystävyssuhdetta. Romaanissa sivutaan naispuolisten opiskelijoiden välistä kateutta, mustasukkaisuutta ja siihen liittyvää juoruilua ja mustamaalaamista, mutta muut opiskelijahahmot jäävät hieman etäisiksi. Ilarin ”tyttöystävä” Heidi tosin edustaa sitä osa-aikatyötä tekevää, ei niin älykästä opiskelijakaartiä, jonka tavoitteena on mitä ilmeisimmin pyydystää yliopistosta akateeminen ja edustava mies. Tulkinta oli karrikoitu, mutta tällainenkin karikatyyri tyypistä voitaisiin vetää. Mutta opiskelijoiden solidaarisuus vaikuttaisi tämänkin romaanin perusteella olevan samalla tasolla kuin henkilökunnankin. Solidaarisuuden taso ei näytä kovin korkealta.

Suden vuodessa vain osa tarinasta on opiskelijan näkökulmasta kerrottua. Monet yliopistoromaaneista kertovat tarinan nimenomaan opiskelijoista ja heidän elämästään yliopistossa, jolloin professorit ja opettajat jäävät taustalle. *Suden vuodessa* päähenkilöt ovat poikkeuksellisen älykkäitä, joka tietyllä tapaa vääristää kokonaiskuvan muodostamista yliopistosta. Kokonaiskuvan muodostaminen yliopistoromaaneista vaatii siis useiden erilaisten romaanien lukemista. *Suden vuosi* ei kerro opiskelijan arjesta ja tuskasta sen laajemmin, mutta se vihjaa siitä kyllä. On tietysti luonnollista, ettei suomalainen yliopistoromaani ole samalla tavalla ”veljeyden” symboli, mikä oletettavasti johtuu suomalaisesta yliopistolaitoksesta. Suomessa yliopistot eivät ole sisäoppilaitoksia eivätkä siten ole suljettuja instituutioita. Opiskelijoiden elämään liittyy huomattavasti laajempi elinpiiri kuin niissä maissa, joissa sisäoppilaitokset ovat arkipäivää.

4.6 Yliopistoromaani yhteiskuntapoliittiseen keskusteluun osallistumassa: yhteiskuntakritiikkiä(kö)?

Suomalaisessa kirjallisuudessa on nähtävissä samanlainen suuntaus kuin amerikkalaisissa ja brittiläisissä maissa yliopistoromaanin osalta. Yliopisto tapahtumapaikkana ja kontekstina on yleistynyt korkeakoulutuksen lisääntymisen ja arkipäiväistymisen myötä. On siis oletettavaa, että yliopistoromaanit osallistuvat omalla tavallaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Onhan, kuten jo aiemmin todettiin, suomalainen yliopisto varsin keskellä yhteiskuntaa – nyt enemmän kuin koskaan ja kenties yhä enenevässä määrin. Tämä ei ole sinänsä ihme, sillä onhan yliopistoa pidetty 1960–1970-luvuilta lähtien myös poliittisen keskustelun työssijana, ja yliopistolta odotetaan yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumista. Poliittinen tai uskonnollinen keskustelu ja sen määrä on varmasti riippuvainen siitä kulttuurista, jossa yliopisto vaikuttaa. Merkityksensä on tietysti paitsi paikallisella kulttuurilla myös ajalla. Toiset aikakaudet vain ovat jotenkin poliittisempia tai aktiivisempia kuin toiset. Tosin korkeakoulupolitiikkaan yliopistot osallistuvat aina. Suomessa yliopistoihin on kohdistunut viimeisinä vuosina tuntuvia muutoksia, mikä on aiheuttanut paljon kriittistäkin keskustelua. Siinä mielessä Suden vuosi ei välttämättä tarjoa uusinta kritiikkiä, mutta siinä on löydettävissä yhä edelleen työelämää koskevia ongelmakohtia, joiden vuoksi Suden vuoden tarkastelu on yhä relevantti.

Yhteiskunnalliseen keskusteluun voisi liittää myös keskustelun yhteiskuntaluokista ja niiden mahdollisista sosiaalipoliittisista vaikutuksista. Uskoisin, että luokkakeskustelu voisi olla selvempää anglosaksisissa tai amerikkalaisissa yliopistoromaaneissa: maissa, joissa yliopistolla on instituutiona pidemmät juuret kuin suomalaisella yliopistolla. Näissä maissa yhteiskuntaluokkien ero on kenties ollut jyrkempää ja kuilu on jo perinteidenkin perusteella syvempi kuin meillä pohjoismaissa (vrt. sääty-yhteiskunnat). Tosin säätyjako ei ole meidänkään nuorena kulttuurissamme kovin kaukana – ainakin jos miettii Ruotsi-Suomea tai Venäjän tsaarinvallan aikaa. Koska kuitenkin tarkastelun kohteena on nyt nykyajan yliopistoromaani ja yliopisto, ei varsinaisista säädyistä enää puhuta, eikä niitä voi edes olettaa löytyvän suomalaisista romaaneista. On kuitenkin huomioitava se tosiasia, että nyky-Suomessa puhutaan yhä enenevässä määrin yhteiskuntaluokkien välisen eron kasvamisesta

ja rakenteellisesta eriarvoistumisesta. Aihepiiri ei siis missään nimessä ole menettänyt ajankohtaisuuttaan, ei sosiologisena ilmiönä eikä kulttuurisena ilmiönä.

Mielestäni lukemissani suomalaisissa yliopistoromaaneissa oikeastaan korostetustikin tuoda esille se, miten professoriksi pääsee, tai ainakin yliopiston opettajaksi duunaritaustalta tai köyhemmistäkin oloista. Näin on esimerkiksi Jorma Palon *Uitetussa Rotassa* (1997), jossa päähenkilöistä kumpikin on ponnistanut lääketieteen professoreiksi köyhistä oloista. Opiskelu kun on ajoittunut aikaan, jolloin opiskelu oli vielä maksullista (ainakin osittain) ja vaati varattomammilta stipendejä tai muita vastaavia järjestelyjä. Romaanissa yhteiskuntaluokka on kohonnut koulutuksen ja uralla etenemisen myötä, kuten se myös todellisuudessa voi tapahtua. Tällä on kuitenkin hintansa: Menestys, yhteiskunnallinen nousu ja valta on ”ostettu” perheen ja parisuhteen kustannuksella. Voi pohtia, kuten Palo tekee, kuinka järjellistä tällainen uralleen omistautuminen on. Mitä meistä kuitenkin loppujen lopuksi jää jäljelle? Einsteineja tai Leonardo Da Vincejä ei suurimmasta osasta tule. Kysymys on enemmän kollegoiden arvostuksesta kuitenkin, ei muun yhteiskunnan. Ehkä yliopisto ympäristönä sokeuttavat siellä sisällä olevat? Kyse on myös siitä näkyvyyden tarpeesta (Bilton 2008, 95), jota useissa yliopistoromaaneissa irvailtaan. *Suden vuoden* tapauksessa tätä irvailua harjoitetaan vain hienokseltaan.

Suden vuoden Mikko Gromanissa näkyy perinteisen humanistisen tutkijan ihanne, joka näkyy tosin kaikenlaisen pyrkyryyden puuttumisena. Maineella tai rahalla ei ole merkitystä, vain kirjoilla ja mietiskelyllä. Tämä ei tosin ole nykyaikaa eikä oikein järkevääkään elämisen kannalta. Hänen tarkoituksensa ei ole nostaa omaa mainettaan tai nousta yhteiskuntaluokassa ylemmäksi, vaikka hän tohtoriuttaan arvostaakin kenties ympäristöä enemmän. Tohtorinarvo ei hänen arvoaan ole nostanut kuin väliaikaisesti professuurin hoidon ajan. Itseironisesti hän toteaaakin suomalaisen säätykierron päättyvän häneen. Hänen alansa on väärä (Hämeen-Anttila 2003, 52.) Selviytymisen, ja omaehtoisen yhteiskuntaluokan noston teema löytyy myös mm. Maarit Verrosen *Osallisuuden tunnosta* (2006), jossa päähenkilö on lastenkotitaustalta tohtoriksi saakka noussut ”selviytyjä”, jolle taustastaan johtuen oli tärkeää todistaa ”että kelpasi johonkin” (Verronen 2006, 54). Ahkera päähenkilö on kasvanut itsenäiseksi naiseksi, jolla on varaa ostaa itselleen asunto – eräänlainen statussymboli suomalaisessa yhteiskunnassa. Oma asunto on suomalaiselle osoitus pärjäämisestä ja kuulumisesta ”parempaan väkeen”.

Yhteiskunnallisen aseman noususta haaveilevat myös Arhipan *Kipunuoran* (2010) aikuisopiskelijat. Mielestäni yhteiskuntaluokan näkökulmasta merkittävää on, että kyseisessä romaanissa useat henkilöt työskentelevät opiskelun ohessa. Maisteritutkinto nähdään tienä parempiin työpaikkoihin, toisin sanoen askelmana ylempään yhteiskuntaluokkaan tai poispääsynä nykyisestä elämästä. Siten yliopisto katsotaan yhtenä keinona tai mahdollisuutena kohottaa sosiaalista tai yhteiskunnallista asemaa. Olisiko niin, että suomalainen mieltää juuri koulutuksen olevan tie parempaan elämään? Mitä korkeampi koulutus, sen paremmat mahdollisuudet nostaa omaa tulotasoaan ja sosiaalista asemaansa? Tämä mielestäni tulee ilmi kautta linjan lukemissani romaaneissa. Merkityksellistä mielestäni on, että tällainen aikuisopiskelijuus-teema ei näy amerikkalaisissa tai brittiläisissä yliopistoromaaneissa, eikä varsinaisesti vielä *Suden vuodessakaan*. Ikäluokkien pienentyessä on kuitenkin oletettavaa, että tämä teema rupeaisi näkymään, sillä selvä suuntaus yliopistoissa on lisätä ns. avoimen väylän opiskelijoiden määrää. Tämä näkyy väistämättä ikärakenteessa. Tätä tematiikkaa edustaa lähinnä *Suden vuodessa* päähenkilö Mikon vetämä luovan kirjoittamisen kurssi, johon Mikko tosin suhtautuu kriittisesti: "... hyvät eivät tarvitse opetusta eikä muita kannata opettaa" (Hämeen-Anttila 2003, 75). Kuitenkin hän huomioi aikuisopiskelijoissaan asuvan "hengen". Sitä tarvitaan niin opiskelussa kuin kirjoittamisessakin.

Sosiaalisessa arvoasteikossa tai yhteiskuntaluokassa nousua voi tietysti harjoittaa myös solmimalla sopivia suhteita. Yliopistolaisuus voi tuoda mukanaan mahdollisuuden tutustua ylempään yhteiskuntaluokkaan kuuluviin ihmisiin ja tavata kansainvälisestikin ihmisiä, jotka lähtökohtaisesti kuuluvat ylempiin sosiaaliluokkiin. Tieteellinen arvostus tietyllä tapaa tasa-arvoistaa ja mahdollisia sosiaalisten tapojen puutteita on mahdollista kompensoida akateemisella asemalla. Hämeen-Anttilan *Suden vuodessa* Mikko Groman on naimisissa ylemmästä yhteiskuntaluokasta olevan naisen kanssa ja putoaa eron myötä välittömästi aivan pohjalle. Akateemisen uran vaikutuksista yhteiskunnalliseen nousuun löytyy esimerkkejä myös Pirkko Arhipan *Kipunuorasta*, jossa laitoksen johtaja, dekaani Janne Kunnas on niinkään vaatimattomista oloista akateemisen elämän huipulle ponnistanut henkilö, joka ulkonaisista puutteista huolimatta asemansa myötä saa kauniin ja ylempiluokkaisen vaimon. Mielestäni tämä yhteiskuntaluokan kohoaminen on piirre, joka suomalaisissa yliopistoromaaneissa korostuu ehkä enemmän vielä kuin englanninkielisissä. Onko syynä se, että suomalaisessa yhteiskunnassa elää ideaali tasa-arvoisesta

hyvinvointiyhteiskunnasta, jossa kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet pärjätä? Ehkä muualla maailmassa on luovuttu toivosta tai eriarvoisuus on itsestään selvä asia. Spekuloida voi, mutta suomalaiset romaanit ovat luonnollisesti suomalaisessa kulttuurikontekstissa syntyneitä ja kirjailijat ovat tietysti oman yhteiskuntansa ja sen ajatusmaailman tuotteita.

Luokkakeskustelu on läsnä tietysti aina, kun puhutaan mahdollisuuksista päästä elämässä eteenpäin. Puhutaanhan sosiaalisen aseman periytymisestäkin ja rakenteellisesta ja periytyvästä työttömyydestä, esimerkiksi. Kilpailu koulutuspaikoista ja työpaikoista on arkipäivää, kuten totesin jo aiemmassa, valtaa käsittelevässä luvussa. Monissa tarkasteltavissa suomalaisissa yliopistoromaaneissa tulee ilmi se kilpailu, mitä tutkijat joutuvat keskenään niukkenevista apurahoista käymään. Se näkyy niin Verrosen *Osallisuuden tunnossa* kuin Arhipan *Kipunuorassa* kuin Hämeen-Anttilan *Suden vuodessakin*. Pätkätyöläisyys ja vakinaisten paikkojen vähyys tuovat epävarmuutta kaikkien yliopistolaisten elämään. Erityisesti tämä koskee tietysti tutkijoita ja professoreita, jotka joutuvat elämään tutkimusrahoitusten hakemisen ja kilpailun keskellä. Professoreiden ja opettajien huolena vähentyvän tutkimusrahoituksen ohella ovat lisäksi niukkenevat opetusmäärärahat ja supistuvat aloituspaikat ja opiskelijamassan väheneminen. Tämä viimeisin ei tosin vielä näissä tarkastelemissani romaaneissa näy, mutta tulevaisuudessa voisi olettaa näkyvän, onhan tämä nykypäivän yliopistolle raakaa todellisuutta. Joka tapauksessa kilpailu tutkimusapurahoista ja paikoista johtaa usein siihen, että ne jotka pärjäävät, kärsivät ns. selviytyjän syyllisyydestä, kuten esimerkiksi Verrosen *Osallisuuden tunnon* Salla (Verronen 2006, 82; Selviytyjän syyllisyydestä myös Showalter 2005, 68–73).

Monet yliopistoromaanin kirjoittajat tuovat esille tutkijoiden sitoutumisen työhön ja sen, miten monesti työhön sitoutuneet ihmiset työskentelevät lähes yötä päivää tieteellisten ongelmiansa parissa. Muuta elämää ei oikeastaan ole, tai ainakin muut sosiaaliset suhteet kärsivät. Vaikka esimerkiksi Verrosen romaani tuo esiin tutkimusryhmän dynamiikkaa ja olemassa oloa, on monen tutkijan työ aika yksinäistä puurtamista yhä. Naisten aseman vakiintumista tässä akateemisessa yhteiskuntaluokassa Verrosen romaani kuvaa mielestäni varsin hyvin. Pärjätäkseen ja nostaakseen yhteiskuntaluokkaansa tarvitaan vain ahkeruutta ja älyä (vrt. amerikkalainen unelma). Parhaimmillaan kilpailu perustuukin vain ja ainoastaan omille ansioille, eikä lainkaan sille, mistä sosiaalisesta luokasta olet lähtöisin, tai mistä puoliso on. Verrosen idyllissä tutkimusryhmä puhalttaa yhteen hiileen eikä kilpaile keskenään vaan auttaa toisiaan ja välittää toisistaan (näin karrikoiden ilmaistuna). Mutta huomattavaa

kuitenkin on tässäkin, vaikka idyllinen kuva ahkeruuden kannattavuudesta annetaankin, tutkimusryhmää johtaa mies. Joka tapauksessa valitettavasti totuus ei tutkimusryhmissäkään taida olla aivan näin idyllinen. *Suden vuodessa* tämä tutkimukselle ja opettamiselle omistautuminen tulee kyllä monessa kohtaa ilmi. Mikko Groman on elänyt tieteelle ja kirjoilleen koko ikänsä ja herää tavallaan vasta eron ja uuden rakkauden (pelastuksen) myötä näkemään muunkin maailman. Mutta mitään kollegiaalisuutta *Suden vuodessa* en havaitse, eikä sitä kovin paljon muissakaan yliopistoromaaneissa näy.

Suomalaisia, kuten myös muunmaalaisia yliopistoromaaneja lukiessa huomio kiinnittyy myös siihen, miten yliopistolaiset näyttävät pyörivän omissa piireissään, professorit naivat oppilaitaan ja muutenkin seurustellaan joko oman yhteisön tai globaalin tiedeyhteisön kanssa ja sisällä. Harvassa tapauksessa puoliso on ulkopuolelta, hän on oman uransa jättänyt opiskelutoveri tai oma opiskelija. Poikkeustapauksissa liitto tai suhde voi olla myös yliopiston ulkopuoliseen henkilöön, mutta tällöin toisen osapuolen yhteiskuntaluokan tai taustan täytyy olla sopiva. Hyväksyttävää on kuuluminen ylempään keskiluokkaan tai yrittäjäyys tai peritty raha. Esimerkiksi käy vaikka *Suden vuoden* Mikaela.

On siis hyväksyttävää tulla työläistäustalta yliopistoon, mutta sinne päästyään on ryhdyttävä seurustelemaan vertaisten kanssa, toisten opettajien tai tutkijoiden kanssa tai siltä ainakin yliopistoromaanien perusteella näyttäisi. Joissakin tapauksissa tuodaan jopa ilmi, että omaa taustaa tietoisesti peitellään tai hävetään, kuten esimerkiksi Nichollsin *Starter for Tenin* Brian tai Donna Tarttin *The Secret Historyn* päähenkilö Richard. Tietynlainen sisäpiiriläisyys tulee ilmi kaikissa lukemissani yliopistoromaaneissa. Sitä, onko sillä loppujen lopuksi todellisuus pohjaa, ei tietysti tämän tutkimuksen puitteissa pysty toteamaan. Sisäpiiriläisyys näyttäytyy yliopistoromaaneissa nimenomaan tutkijoiden, opettajien ja opiskelijoiden kohdalla. *Uitetun rotan* lääketieteen professorit tosin ovat naimisissa sairaanhoitajien kanssa, jotka voitaisiin tiukasti ottaen lukea lääkäreitä alempaan yhteiskuntaluokkaan. Mutta professorit eivät kyllä seurustele saati avioidu sihteerinsä kanssa, paitsi alentuvassa suhteessa, kuten romanssi-luvussa todettiin. Larjavaaran *Ketun morsiamessa* (2010) tosin päähenkilö Kimmon ensimmäinen vaimo on töissä yliopiston hallinnossa, mutta hallintopäällikkönä, ollen siis samaa yhteiskuntaluokkaa. Arhipan *Kipunuoran* Samuli Vaaramokin luokitellaan tavallaan ”luuseriksi”, kun hän lopettaa yliopisto-opinnot ja ryhtyy vahtimestariksi. Tavallaan tässä on kysymys sekä tasa-arvosta ja

syrjinnästä, mutta myöskin yhteiskunnallisesta epäkohdasta; henkilö määritetään ammattiaseman mukaan ykkös- ja kakkosluokan kansalaiseksi.

Toinen mielestäni mielenkiintoinen asia on, miten uudemmissa yliopistoromaaneissa näyttäisi siltä kuin myös yliopistolaisuus olisi tietynlainen jatkumo. Jos nykyisin yhteiskunnallisessa keskustelussa puhutaan syrjäytyneisyyden periytymisestä, näyttäisi ainakin näiden teosten valossa siltä, että myös korkeakoulutus ja nimenomaisesti yliopistolaisuus periytyisi isältä pojalle (*Uitettu rotta*) tai isältä tyttarelle (*Suden vuosi*). Vielä ei näy sitä, että yliopistolaisuus periytyisi äidiltä tyttarelle. Tämän kaltainen ajatuskulku näyttää johtavan luokkayhteiskunnan palaamiseen siinä mielessä, että hyväosaisuus periytyy siinä missä huono-osaisuuskin. Tietenkin tässä voi nähdä myös sen, että koska korkeakoulutus on lisääntynyt, myös kansalaisista isompi osa on yliopiston käyneitä, jolloin heidän lapsillaan on suurempi todennäköisyys niin ikään hakeutua korkeakoulutukseen. Kysymys voi olla esimerkiksi, tai yleisestään ilmapiiristä. Mutta jos ajatellaan edellä tuomaani yliopistoromaaneissa esiintyvää ajatusta siitä, että yliopisto on tietynlainen suljettu sisäpiiri akateemisen perheen jäsenille, on luonnollinen jatkumo siitä se, että myös seuraava sukupolvi jatkaa samalla linjalla. Onhan suomalaisessa yhteiskunnassa nähtävissä myös esimerkiksi taidealojen piirissä samankaltaista ilmiötä (muusikot, teatterilaiset).

Haluamme Suomessa ajatella olevamme tasa-arvoisia niin sukupuolen kuin luokkatietoisuuden ja -jaon osalta. Valitettavasti eroja on, ja näyttää siltä, että luokkaerot ovat uudestaan syvenemään päin. Esimerkiksi kiulu köyhien ja matalapalkkaisten sekä hyvätuloisten välillä kasvaa koko ajan. Vaikka esimerkiksi *Suden vuodessa* ei mielestäni olekaan mitään poliittista agenda, niin kuin joissain yliopistoromaaneissa voi olla, niin siinä tulee mielestäni hyvin esille kiulu hyväosaisten piirin ja pätkätyöläisen ja pienipalkkaisen välillä. Huomionarvoista kyseisessä romaanissa on se, että pienituloisuus ei johdu välttämättä koulutustasosta. Yliopistossa työskentely tai akateemisuus välttämättä ole glamouria tai etteivät kaikki välttämättä nauti suurta palkkaa, vaan kamppailevat toimeentulosta siinä missä muutkin pätkätyöläiset tai osa-aikatyötä tekevät. Nykyään puhutaan akateemisesta köyhälistöstä tai akateemisesta työttömyydestä. Tämä teema toistuu lukemissani yliopistoromaaneissa riippumatta alkuperämaasta, ja voisi sanoa että *Suden vuosi* on tältä osin yhä hyvinkin ajankohtainen romaani. Esimerkiksi Hämeen-Anttilan Mikko Groman on henkeen ja vereen tutkija, joka opettaa lähinnä pakosta ja jonka leipä on varsin monesta palasesta koottu ja altis suhdanteille. Samassa tilanteessa ovat myös *Suden*

vuoden muut tuntiopettajat. Kun takaportti varakkaan vaimon hahmossa sulkeutuu, on yliopiston tuntiopettaja aivan tuuliajolla. Tässä romaanissa mies on täysin naisten armoilla, hänen olemisensa ja menestyksensä on riippuvainen naisten antamasta huoltosuhteesta. Tässä *Suden vuosi* mielestäni osallistuu myös tasa-arvokeskusteluun edellisen luvun mukaisesti, valtasuhteiden ollessa vain pääläellään vallitseviin stereotyyppioihin verrattuna. Tässä minusta on suurin agenda tai teema, jonka *Suden vuosi* tuo yhteiskunnallisesti esiin: akateemisen vapauden illuusio ja idealismi eivät käytännössä toimi, vaan akateeminen elämä on riippuvainen julkaisujen määrästä, muotialoista ja hyödyllisyydestä. Humanismista ei ole hyötyä. *Suden vuotta* voi siis katsoa tietynlaisena koulutuspoliittisena kannanottona. Huomionarvoista on, että *Suden vuosi* on ilmestynyt 10 vuotta sitten, ja yhä yliopistoilla on sama ongelma käsissään – ehkä se on vain pahentunut.

Yliopistojen yhteiskunnalliseen tehtävään kuuluu ihmisten sivistäminen, tavalla tai toisella, sekä yhteiskunnallinen vaikuttavuus opetuksen ja tutkimuksen kautta. Rinteen ja kumppaneiden tutkimuksessa tuodaan esiin, ettei Suomessa ole alunperinkään perustettu yhtään yliopistoa puhtaasti sivistysaatteen puolesta tai nimissä, vaan ne on luotu poliittisista syistä täyttämään valta-, kieli-, alue- ja puoluepoliittisia tehtäviä (Rinne ym. 2012, 67.) Yliopiston snellmanilainen ihanne on vaihtunut enenevään hallinnolliseen työhön ja tulostavuuksiin. Määräaikaiset työsuhteet ja tulosvelvoitteet ovat johtaneet kilpailun lisääntymiseen yhteisön sisällä ja hallintokoneiston katsotaan paisuneen (Rinne ym. 2012, 343). Hallinto on perinteisesti ollut yliopistomaailmassa tiedettä vesittävä paha, ja nämä näkemykset ovat yhä voimissaan. *Suden vuodessa* kritisoidaan tätä mm. näyttämällä tilastoinnin keräämisen epäkohdat – tilastot eivät kerro todellista ammattilaisuutta tai osaamista, sillä ne mittaavat ulkonaista ja pinnallisellakin tietämyksellä saavutettavaa määrällistä tuotosta.

Aiemmin, varsinkin brittiläisissä yliopistoissa hallinto oli 1990-luvulle saakka erillinen osa akateemisesta yhteisöstä. Nykyisin nähdään, että hallintohenkilökunta on osa akateemisesta yhteisöstä (Rinne ym. 2012, 87–88). Hallintohenkilökunta kuitenkin puuttuu lähes täysin yliopistoromaaneista (tai heidät mainitaan ohimennen). Tämä voi kertoa kirjoittajien (akateemisesti koulutettujen) asenteista hallintoa kohtaan. Yksi tulkinta tietysti on, että hallinnon puuttuminen olisi kannanotto perustehtävien – tutkimus ja opetus – puolesta. Itsestäni on mielenkiintoista, että yliopistoromaanin päähenkilöihin tai kirjoittajiinkaan ei kuulu hallintohenkilökuntaan kuuluvia. Ei, vaikka heistäkin varsin monet ovat akateemisesti

koulutettuja ja joiden työ on tutkimusta ja opetusta tukevaa ja sille välttämätöntä. Mikäli yliopistoromaanista haluaa etsiä koulutuspoliittista agenda perustehtävien puolesta, sellainen on siis mielestäni löydettävissä ainakin *Suden vuodessa*.

Suden vuodesta voi löytää myös sen faktan, että yhteiskunta ja yliopistotkin toimivat myös ”hyvä veli” -järjestelmillä tai suhteilla. On aistittavissa on tietynlainen peli siitä, kenen leirissä kulloinkin on hyvä seistä. Mielestäni joissain romaaneissa annetaan joko liian siloteltu kuva tasa-arvoisuudesta tai omilla avuilla pärjäämisestä. Sosiaalisilla suhteilla on – joskus valitettavastikin – todella merkitystä. Viime vuosina yliopistot ovat nimittäin ryhtyneet keräämään varallisuutta yksityisiltä henkilöiltä ja mielestäni tämän voisi mieltää historian mesenaattitoiminnan toisinnoksi. Emme siis välttämättä olekaan niin kaukana siitä, etteikö suhteiden käyttäminen oman tutkimuksen edistämiseen olisi yleisesti käytössä ja hyväksyttyäkin. Ja vaikka sekä Larjavaaran *Ketun morsian*, että Hämeen-Anttilan *Suden vuosi* haluavat antaa nuoren naisen ja keski-ikäisen opettajan suhteista idyllisen tosirakkauden kuvan, voisi kynninen ihminen tulkita sen myös tavallaan merkinä mesenaatti- tai ainakin tuutoritoiminnasta. Hyötyyhän kummassakin tapauksessa opiskelija suhteesta varsin paljon. Ja tietysti, ainakin *Suden vuoden* Mikko Gromanin tapauksessa myös päinvastoin.

Henkilökohtaisten suhteiden ja ”veljeyden” ajatusta tukee myös Rinteen ja kumppaneiden tutkimus, jossa tuodaan esiin yliopistolliset portinvartijat työnantajina. Portinvartijana toimii yleensä laitoksen tai tiedekunnan johtaja, oppiaineen vastuhenkilö tai projektinjohtaja. Kyse on siis käytännössä usein yhden ihmisen mielipiteestä ja suosiosta. Varsinkin pätkätöiden osalta kyse on usein juuri tästä kun taas vakinaisissa tehtävissä kyse on kollektiivisemmasta työhönotosta ja arvioinnista. Lähellä oleva tieteellinen kiinnostus ja julkaisutoiminnan aktiivisuus tai ”muodikkuus tai mediaseksikkyyys” voivat olla tekijöitä, jotka edistävät työllistymistä (Rinne ym. 2012, 81.) Sosiaalinen suhdetoiminta, PR, näyttäisi niinkään liittyvän akateemiseen yhteisöön ja sen toimintaan myös yliopistoromaaneissa. Se liittyy niin sisäiseen ryhmäytymiseen kuin yhä enenevässä määrin myös yrityssuhteisiin. Hyvänä esimerkkinä ja satiirin aiheena Lodgen *Nice Work*, jossa ollaan ”pakotettuja” yrityksen ja yliopiston väliseen vaihto-ohjelmaan tragikoomisin seurauksin. Mutta kuten poliittisestakin tutkimuksesta ilmenee, kyse on täysin reaali maailman ilmiöstä.

Miksi sitten suomalaista yliopistoromaania ei käytetä laajemmin poliittisena tai yhteiskunnallisena kannanottona? Kenties siksi, että suomalaiset eivät muutoinkaan harrasta

kovin paljon poliittista satiiria, eikä näin ollen lukijakunta ehkä ymmärtäisi tai pitäisi siitä. Tai ehkä siksikin, että kirjoittajat ovat monesti yliopistossa jollain tapaa sisällä olevia ihmisiä, jolloin tapojen hierarkkisuus tai jäykkyys tai luokkatietoisuus on itsestään selvää ja yliopistoon päästyään ihmiset ikään kuin kasvavat siihen. Tai sitten kritiikki yliopistoromaaneissa kohdistetaan muuhun, esimerkiksi pilkataan kollegoita, ironisoidaan omaa ja muiden tieteenaloja, leikitään kliseillä ja tehdään parodiaa traditioista tai kirjallisista teorioista tai genreistä. Tämän voi tietysti tehdä muutoksen toivossa ja se tietysti on käsitettävissä yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumisena. Joka tapauksessa lukijalle, riippuen hänen taustastaan tai kompetenssistaan, yliopistoromaani voi tarjota useamman tulkintatason. Sama pätee tietysti mihin tahansa muuhunkin kirjallisuuden genreen, esimerkiksi lääkäriromaaneihin. Mielestäni kuitenkin yliopistoromaanit ovat oman aikansa kuvia Suomesta ja niistä on kyllä löydettävissä kaikki ne piirteet, jotka suomalaiseen yhteiskuntaan yleisestikin ottaen kuuluu. Ja kyllä näistä romaaneista yliopistoelämän tunnistaa, yhteiskunnan portaineen kaikkineen. Kriittisyyttä täysin unohtamatta.

5 PÄÄTÄNTÖ

Olen tutustunut tätä työtä tehdessäni erilaisiin näkemyksiin genrestä ja tulkinnasta sekä yliopistoromaani-genrestä tehtyyn tutkimukseen siltä osin kuin sitä löysin. Asiat näyttävän tavallaan kietoutuvan vyyhdeksi, jossa jokainen lanka näyttää liittyvän toiseen ja asiat tulevat eteen yhä uudelleen, hieman erilaisessa muodossa. Tämä kehä, joka tulee eteen paitsi genreteoreettisessa keskustelussa, tulee esiin myös yliopistoromaania koskevassa tutkimuksessa, jossa kyseisen genren historian voidaan nähdä noudattavan eräänlaista hermeneuttista kehää (Showalter 2005, 13). Yliopistoromaanin piirteitä ja siihen liittyviä elementtejä tarkastellessani huomasin kiertäväni samoja ilmiöitä ja asioita yhä uudelleen. Toivottavasti tämä toisto, joka näkyy myös tulkinnan puolella, ei ole häirinnyt lukijaa. Minusta tässä tulee hyvin esiin se ajatus, jota itsekin mielelläni vahvistaisin; genre ja sen käyttö kaikkine erilaisine genrepiirteineen on hyvin monisäikeinen ja moniulotteinen ja alati muuttuva ilmiö, joka perustuu toistoille ja eroille. Ilmiö, jossa kyse on ennen kaikkea eri osapuolten kommunikaatiosta ja yhteisöllisyydestä ja sitä kautta myös yhdessä tekemisestä.

Kyse on kulttuurisesta, opitustakin ilmiöstä. Minusta Frow tiivistää asian hyvin vertaamalla genrejä kauppoihin, jotka ovat kulttuurisia, dynaamisia ja historiallisesti joustavia ja jotka ohjaavat ihmisten käyttäytymistä. Usein ne ovat opittuja kulttuuriin sidottuja ja instituutioihin rakentuvia. Ja jotka määrittelevät asioita tavalla, joka on joskus tarkka, joskus sekava, mutta aina tarkempi keskeltä kuin reunoilta. Ja että ne ovat osa systeemiä, joka on merkityksellinen vain suhteessa toisiinsa. (Frow 2006, 128.) Se, että teinkö kirjailijan haluamat tulkinnat on minusta epäolennaista. Olen varma, että nyt tarkasteltavan teoksen kirjailija kirjoitti yliopistoromaanin, tai ainakin hyödynsi sen piirteitä. Tärkeintä, ja minulle merkityksellisintä oli ja on, että sainko vastauksen kysymykseeni: ”Miten yliopistoromaani Suomessa ilmenee ja millaisen kuvan se suomalaisesta yliopistosta antaa”? Sain osittaisen kuvan, mutta merkityksellistä ei ole vain se, mikä on, vaan myös se, mikä puuttuu. Työni kannalta oli erittäin tärkeää tutustua kyseiseen genreen kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta ja romaaniperinnettä hyödyntämällä. Sen avulla pystyin etsimään liittymäkohtia suomalaiseen yliopistoon instituutiona ja kontekstina noin yleisemmälläkin tasolla. Tavallaan todensin myös sen, että genressä tai sen kautta lukemisessa on kyse myös siitä, että ihminen eli lukija pystyy hahmottamaan todellisuuttaan kirjallisuudesta käsin. Halusin katsoa, voiko kirjallisuutta lukemalla hahmottaa yliopiston todellisuudesta kuvan ja

mielestäni voi. Kuva on varsin samanlainen, kuin mitä muu tieteellinen tutkimus antaa ja millainen käsitys minulla yliopiston työntekijänä on todellisuudesta.

Miten suomalainen yliopistoromaani sitten vastaa genreä yleisesti? Kysymys on aina kulttuurinen. En ole tässä työssä tehnyt erityistä analyysiä suomalaisesta ja muiden maiden yliopistoista instituutioina ja järjestelmistä, enkä ole pohtinut tai avannut sen suuremmin korkeakoulupolitiikkaa Suomessa enkä maailmalla. Tämä olisi minusta huomattavan suuremman jatkotutkimuksen takana, ja sivuaa jo vahvasti muita tieteenaloja. Olen yrittänyt tässä työssä pidättäytyä kirjallisen genren tutkimiseen ja sen esittelyyn. Tätä tutkimusta voi pitää eräänlaisena johdantona, sillä havaintoni mukaan tämänkin genren syvempi käsittely vaatii huomattavasti pidemmän ja laajemman tutkimustyön, ainakin mikäli tästä haluaa yleistettävämmän ja useampaa teosta käsittelevämmän. Kuitenkin, asiaa tuntemattomalle tämä mielestäni käy varsin hyvin johdatukseksi aiheeseen. Ainakin itse olen nyt aiempaa viisaampi tältä osin. Aihepiiriä olisi voinut varmasti lähestyä toisella tavalla, mutta tämä on minun tulkintani tästä genrestä sekä sen vaikuttavuudesta ja ulottuvuuksista – tällä hetkellä.

Suomalainen yliopistoromaani vastaa mielestäni varsin hyvin periaatteiltaan kansainvälisiä serkkujaan. Suomalainen yliopistoromaani eroaa juuri noiden kulttuuristen ja yhteiskunnallisten seikkojen perusteella sekä historiinkin suhteen esimerkiksi amerikkalaisista ja brittiläisistä romaaneista, mutta ihmisen luonne ja arvot ovat kaikissa länsimaissa melko samankaltaiset. Suomalaisen yliopistoromaanin sankari tässä nimenomaisessa tapauksessa on monioppinut, perinteisen sivistyksen edustaja, jolle todellisuuden käsittäminen ja siinä toimiminen tuottaa vaikeuksia. Sankaritar taas on nuori, älykäs ja kaunis nainen (vrt. Lodgen *Small Worldin* Angeliga Pabst). Yliopistoromaanin kehystä noudattaen romaanissa on kyse romanssista, (itse)ironiasta, epäkohtien näyttämisestä ja siten yhteiskunnallisesta kannanotostakin. Esiin nostetaan yliopistolla vaikuttavat ristiriidat, kilpailu ja paineet menestyä, kaikki sellaisia piirteitä, joita löytyy myös muunmaalaisista yliopistoromaaneista. Kyse on myös kasvutarinasta ja tasa-arvosta, joskin hieman perinteestä poikkeavalla tavalla. Vertailukohdaksi tulee mieleen myös esimerkiksi uudemmista amerikkalaisista yliopistoromaaneista Zadie Smithin *On Beauty*, jossa sankari on niinikään hieman ”ulkona” todellisesta elämästä ja jonka toimintaa ohjaa vahvasti nainen. Suomalaisen yliopistoromaanin opiskelijat näyttäisivät olevan heterogeeninen ja tasa-arvoinen joukko, jonka arvo ja näkyminen on kiinni arvosanoista. Näyttäisi siis siltä, että

yliopistossa arvosii on yhtä kuin menestyksesi opintojen saralla, kunkin opettajan linjausten tai oppiaineen vastuuhenkilön linjausten mukaan.

Se, ettei *Suden vuosi* romaanina sisällä kaikkia elementtejä joita yliopistoromaaniin on mahdollista sisällyttää, ei estä sitä toimimasta tulkinnallisesti hyvin yliopistoromaanina. Siinä on riittävästi elementtejä tälle tulkinnalle, kuten aiemmissa luvuissa on tuotu esille. Suomalaisen yliopistoromaanin yleinen vastaavuus kansainvälisesti ja yleiskuva voitaisiin saavuttaa vain tarkastelemalla ja tutkimalla kaikki Suomessa ilmestyneet yliopistoympäristöön sijoitetut romaanit. Niiden romaanien perusteella, joihin ennätin tutustua tai jotka löysin, jokaisesta löytyi jotain piirteitä ja ne täydentävät hyvin toisiaan. Useamman romaanin lukemalla saa jo varsin kattavan kuvan yliopistosta miljöönä ja ympäristönä. Mielestäni varsin todenmukaisen kuvan.

Itse miljöökuvauksia tai interiöörejä ei tässä eikä monessa muussakaan suomalaisessa yliopistoromaanissa kovin paljon kuvattu. Kuva yliopistosta muodostuu pitkälti henkilöhahmojen ja heidän toimintansa ja suhteiden kautta. Vai tekeekö romaanista yliopistoromaanin nimenomaan tekijä, joka on lähes poikkeuksetta akateeminen, yliopiston sisäpiiriin kuuluva henkilö? Yliopistoromaanin yksi piirre, ehkä hyvinkin leimallinen, on sen sisältämät viittaukset ja intertekstit, jopa lainatut hahmot, joko todellisuudesta tai kirjallisuudesta. Hahmojen lainaamisesta ja niiden tunnistaminen tekee todellisuutemme hahmottamisen kenties hankalammaksi, mutta myös monisyisemmäksi (ks. esim. Ziolkowski 1983, 150).

Erityisen merkityksellistä mielestäni onkin huomata Altmanin kaksoistekijyyden ja yliopistoromaanin kaksoistulkittavuuden yhteys. Kun Altmanin teoriassa kutakin teosta tekee tavallaan kirjailija sekä sen lukija (myös laajassa, konstellaatioyhteisön merkityksessä), myös yliopistoromaanin kohdalla on havaittavissa erilaisia tulkintalinjoja tai malleja. Yliopistoromaanit ovat tyypillisesti romaaneja, jotka tehdään samanaikaisesti sisäpiirille että ulkopuolisille. Annetut tulkintavihjeet eli valitut piirteet antavat eri tulkinnan riippuen siitä, kuuluuko lukija akateemiseen yhteisöön vai ei, jakaako hän saman tietämyksen. Itse asiassa tässä piilee yliopistoromaanin erityinen viehätys. Tällä genrellä on niin paljon potentiaalisia tulkintoja, että olisi väärin rajoittaa ne kahteen. On totta, että mitä teosta tahansa voi lukea minä tahansa (vrt. Nieminen 1996), mutta mikäli tulkintalinjoja tai vastaanottoyleisöjä halutaan tyypitellä yliopistoromaanin osalta, voitaisiin mainita esimerkiksi toiset alan

tutkijat, alan opiskelijat, toisen alan akateemiset, toisen alan opiskelijat, muut akateemisen yhteisön jäsenet, yliopiston ulkopuoliset henkilöt, joista voidaan niinkään erottaa akateemisesti koulutetut ja muut. Kysymys on siis kunkin yhteisön kyvystä erottaa vihjeet, tulkitsijan geneerisistä kompetenssista.

En halua tehdä väärästä suomalaiselle yliopistoromaanille, mutta mielestäni se ei vielä ole aivan niin täyteläinen kuin sen kansainväliset vastineet. Joka tapauksessa suomalaisessa yliopistoromaanissa on myös sille ominaisia, kulttuurisia painotuksia ja piirteitä, jotka kertovat meidän kulttuuristamme ja yhteiskunnastamme. Loppujen lopuksi näitä spesifejä piirteitä on melko vähän. Enemmän niitä löytyy esimerkiksi brittiläisistä yliopistoromaaneista (kuten sisäoppilaitos-perinne ja sen tuomat ilmiöt).

Tosin, jos kirjoittajat eivät vielä ole oikein löytäneet yliopistoromaanin mahdollisuuksia, eivät myöskään lukijat ole vielä hahmottaneet kyseisen genren olemassaoloa tai sen tulkinnallisia mahdollisuuksia. Eivätkä suomalaiset alan tutkijatkaan kovin suuressa mittakaavassa (ks. esim. Kuortti 2013). Tässä voisi olla yksi haaste – saada yliopistoromaanille arvoa myös suomalaisessa tai pohjoismaisessa mittakaavassa. Yksi mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisikin kartoittaa ja tutkia tämän genren ilmeneminen ja historia pohjoismaissa. Joel Kuortti on vastikään koonnut ja julkaissut kuvauksia akateemisesta maailmasta, ja se toimiikin hyvänä pohjana yliopistoromaanien etsimiselle. Mutta täysin kattava se ei ole, eikä käsittele kyseisiä teoksia genren kannalta. Eroja suomalaisen, brittiläisen ja amerikkalaisen yliopistoromaanin, miksei myös laajemmin pohjoismaisten ja eurooppalaisten ja amerikkalaisten yliopistoromaanien välillä olisikin varsin mielenkiintoista pohtia jatkossa.

Yliopistoromaanista löytyy myös sellaisia teemoja, jotka olisivat mielenkiintoisia tarkastella juuri sen vuoksi, että ne puuttuvat. Yksi tällainen tutkittava teema voisi olla hallintohenkilöstön rooli ja asema tai identiteetti yliopistoromaaneissa. Lisäksi voisi kysyä: Onko kirjallisuuden luomilla mielikuvilla ylipäätään vaikutusta ihmisten valintoihin tai mielipiteisiin? Voiko esimerkiksi koulutuspaikan valintaan vaikuttaa kaunokirjallisuudessa yliopistomaailmasta maalattu negatiivinen kuva?

Olisi myös erittäin mielenkiintoista tehdä laajaa kartoitusta yliopistoromaani genren erilaisista käyttöyhteyksistä, tehdä tavallaan Kramerin kaltaista luokittelua aihepiiriin, teeman tai juonen mukaan. Samalla voisi tehdä käsite-erottelun yliopisto- ja

ylioppilasromaanin ja muiden samankaltaisten käsitteiden välillä. Missä yliopistoromaani loppuu ja joku muu genre alkaa, vai muuttuuko yliopistoromaani sitä mukaa? Selvästi on nähtävissä, että yliopistoromaani on yleistynyt ja huomasiin genreen perehtymisen prosessin aikana niitä löytyvän koko ajan lisää. Riippuen tietysti siitä, miten tiukat tai laveat kriteerit antaa genrelle.

Olen halunnut tällä työllä luoda katsauksen yliopistoromaaniin genrenä. Katsoisin, että olen saanut vastauksen asettamiini kysymyksiin. Samalla olen huomannut, että tietoa olisi paljon lisää opittavaksi ja selvitettäväksi. Olen tässä pohdinnassa tuonut esille lukuisia itseäni kiinnostavia jatkotutkimusaiheita. Varmaa on, etten itse enää lue yliopistoromaania samoin kuin ennen, vaan osallistun aktiivisesti Altmanin ja Niemisenkin mainitsemaan genren muodostustyöhön.

6 KIRJALLISUUS

Esimerkki-aineisto

Hämeen-Anttila, Virpi. 2003. *Suden vuosi*. Helsinki: Otava.

Lähdekirjallisuus (teoreettiset lähteet)

Anderson, Christian K. & Thelin, John R. 2009. Campus Life Revealed: Tracking Down the Rich Resources of American Collegiate Fiction. Review Essay. *The Journal of Higher Education* 2009: 80 (1): 106–113.

Altman, Rick. 2002. *Elokuva ja genre*. Suom. Kimmo ja Silja Laine. Tampere: Vastapaino.

Bilton, Alan. 2008. Hot cats and big men on campus: From this side of paradise to the freshman. *European Journal of American Culture* 2008: 27 (2): 93–110.

Chandler, David. 2005. An Introduction to Genre Theory.

<http://www.aber.ac.uk/media/documents/intgenre/>. haettu 13.1.2005

Dalton-Brown, Sally. 2008. Is There Life Outside of (the Genre of) the Campus Novel? The Academic Struggles to Find a Place in Today's World. *The Journal of Popular Culture* 2008: 41 (4): 591–600.

Deresiewicz, William. 2007. Love on Campus. *The American Scholar* 2007: 76 (3): 36–46.

Fowler, Alastair. 1982. *Kinds of Literature*. An Introduction to the Theory of Genres and Modes. Oxford: Clarendon Press.

Frow, John. 2006. *Genre*. London: Routledge.

Heiskala, Risto. 2003. Instituutiot, sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnan rakenteellinen muutos. Teoksessa Harri Melin ja Jouko Nikula (toim.). *Yhteiskunnallinen muutos*. Tampere: Vastapaino. s. 15–27.

Hiltunen, Eija. 2011. *Genre tekijän valintana*. Kirjoittamisen kandidaattityö, Jyväskylän yliopisto.

- Holmes, Frederick M. 1990. The Reader as Discoverer in David Lodge's Small World. *FALL* 1990: 32 (1): 47–57.
- Hosiaisuus, Yrjö. 2003. *Kirjallisuuden sanakirja*. Juva: WSOY.
- Husu, Liisa. 2001. *Sexism, Support and Survival in Academia. Academic Women and Hidden Discrimination in Finland*. Sosiaalipsykologisia tutkimuksia. Helsinki: Department of Social Psychology, University of Helsinki.
- Kaukonen, Erkki. 2003. Yliopiston yhteiskuntasuhde ja akateeminen tieteenharjoitus. Teoksessa Harri Melin ja Jouko Nikula (toim.). *Yhteiskunnallinen muutos*. Tampere: Vastapaino. s. 15–27.
- Kivistö, Sari. 2010. Satiiri kirjallisuuden lajina. Teoksessa Sari Kivistö (toim.) *Satiiri. Johdatus lajin historiaan ja teoriaan*. Helsinki: Palmenia. Helsinki University Press. s. 9–26.
- Kuortti, Joel. 2013. *Yliopistoon! Kaunokirjallisia kuvauksia akateemisesta maailmasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- MacIntyre, Alasdair. 2004. *Hyveiden jäljillä* (suom. Niko Nojonen). Helsinki: Gaudeamus.
- Matero, Johanna. 1996. Tieto. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino. s. 245–269.
- Nieminen, Tommi. 1996. *Kohti lukijan genrejä. Johdatusta semioottiseen lajiteoriaan*. Tampere: Tampereen yliopisto, yleinen kirjallisuustiede, julkaisuja.
- Opetusministeriön www-sivut: OECD:n koulutusjärjestelmien vertailuraportti Education at a Glance 2005,
http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2005/9/oecd_n_koulutusjarjestelmavertailu_julkis_tettiin?lang=fi. Luettu 27.4.2013
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011. <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/yliopistokoulutus>. Haettu 28.4.2011
- Pankkoski, Timo (2010) Absurdista utopiaan. Satiirin lähikäsitteitä. Teoksessa Sari Kivistö (toim.) *Satiiri. Johdatus lajin historiaan ja teoriaan*. Helsinki: Palmenia. Helsinki University Press. s. 234–243.

- Parini, Jay. 2000. The Fictional Campus: Sex, Power and Despair. *Chronicle of Higher Education* 2000: 47 (4): pB12-B13, 1–6.
- Petterson, Bo. 2006. Kirjallisuuden lajien teoriasta ja käytännöstä. Teoksessa Anne Mäntynen, Susanna Shore ja Anna Solin (toim.) *Genre – tekstilaji*. Tietolipas 213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 151–164.
- Rinne, Risto, Jauhiainen, Arto, Simola, Hannu, Lehto, Reeta, Jauhiainen, Annukka & Laiho, Anne. 2012. *Valta, uusi yliopistopolitiikka ja yliopistotyö Suomessa. Managerialistinen hallintapolitiikka yliopistolaisten kokemana*. Kasvatusalan tutkimuksia 58. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Rossen, Janice. 1993. *The University in Modern Fiction. When Power is Academic*. London: St. Martin's Press.
- Showalter, Elaine. 2005. *Faculty Towers. The Academic Novel and Its Discontents*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Sipilä, Jorma. 2007. *Valta yliopistossa*. Tampere: Vastapaino.
- Soikkeli, Markku. 1998. *Lemmen leikkikehässä. Rakkauskurssin sovellukset 1900-luvun suomalaisissa rakkausromaneissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Teva, Tarja. 1995. Pieni maailma – miesten maailma? David Lodgen yliopistoromaani Maailma on pieni naisopiskelijan silmin. Teoksessa Mikko Lehtonen (toim.) *Aatamin puvussa*. Liaanilla Hemingwaysta Königiin. Tampere: Tampereen yliopisto, Yleinen kirjallisuustiede julkaisuja 28. 171–186.
- Willman, Jussi (2010) Makkaroiden evankeliumi. Renessanssin karnevaalista ja karnevalistisesta satiirista. Teoksessa Sari Kivistö (toim.) *Satiiri. Johdatus lajin historiaan ja teoriaan*. Helsinki: Palmenia. Helsinki University Press. s. 70–92.
- Ylijoki, Oili-Helena. 1998. *Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisatio*. Tampere: Vastapaino.
- Ziolkowski, Theodore. 1983. *Varieties of Literary Thematics*. Princeton: Princeton University Press.

Lähdekirjallisuus (yliopistoromaanit)

Amis, Kingsley (1981/1954) *Lucky Jim*. London: Penguin Books.

Arhippa, Pirkko (2010): *Kipunuora*. Karkkila: Mäkelä

Bradbury, Malcolm (1994/1975) *History Man*. New York: Vintage Anchor Publishing.

Ellis, Brett Easton (2007/1987) *Vetovoiman lait (The Rules of Attraction)* suom. Arto Schroderus.
Helsinki: Tammi.

Larjavaara, Matti. 2010. *Ketunmorsian*. Helsinki: Gummerus.

Lodge, David (1993/1988) *Nice Work*. London: Penguin Books.

Lodge, David (1993/1984) *Small World*. London: Penguin Books.

Nicholls, David (2004/2003) *Starter for Ten*. London: Hodder Paperpacks.

Palo, Jorma (1997): *Uitettu rotta*. Porvoo: WSOY

Smith, Zadie (2006/2005) *On Beauty*. London: Penguin Books.

Tartt, Donna (1993/1992) *The Secret History*. London: Penguin Books.

Vartiainen, Pekka (2012): *Hysteria*. Helsinki: Books On Demand

Verronen, Maarit (2006): *Osallisuuden tunto*. Helsinki: Tammi